

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vera Concilii Tridentini Historia

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem

Pallavicino, Sforza

Antverpiae, 1670

Historiae Concilii Tridentini Liber Tertius.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11642

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI LIBER TERTIVS.

ARGVMENTV M.

LERRITA Lantgraviij opera ad Lutherum cum Zuinglio concordandum. Caesaris Bononia inauguratio: & quæ cum Pontifice transegerit. Conuentus Augustæ celebratus; & Augustana Confessionis origo. Congressus iussu Caesaris habiti, quò Lutherus cum Catholicis conveniret. Proxima huiusce rei spes, sed fructu vacua. Nova Caesaris in hereticos Edicta. Consilia cum Pontifice habita à Cesare, Germaniâ stimulante, de conuocando Concilio; & rerum capita, super eo ad Carolum delata à Gambarà Nuntio Pontificio. Protestantium tentamenta, ut Gallia & Angliæ Reges ad se pertraherent. Alexander Nuntius missus ad Conuentum Spira indictum, atque inde ad Casarem; eiusque res gesta. Insignis victoria ab Heluetiorum Catholicis de hereticis reportata, & Zuinglij cædes in prælio. Conuentus Ratisbonæ coactus, præsertim propter bellum in Turcas, & quò Ferdinandus Romanorum Rex agnosceretur. Obstacula quæ in Protestantibus Caesar offendit. Religionis induciæ ab eo confectæ Norimbergæ vsque ad nouum Concilium, renuente Conuentu. Consilium ibi susceptum, dandi operam apud Pontificem, ut intra sexquiannum cogeretur. Subsidia à Pontifice collata Casari contra Turcas, & Legatio ad id

Ec 2 Hippo-

Hippolyti Cardinalis Medicei. Solimanni à Pannonia recessu. Regum Gallie Angliæque conatus, ut à Cesare Pontificem abdicarent. Diffidentia inter Cesarem & Pontificem, exorta in altero eorum congressu Bononiæ. Decretum ab iis, uti Concilium tunc indiceretur: eiusque Decreti executio. Ad eam rem mittitur Rangonus ad Germaniæ Principes Nuntius, cui comes additus Cesaris Legatus; & reddita à Protestantibus responsa. Profectio Massiliam Pontificis, & colloquium ibi cum Francisco Rege. Duplex sententia, variis temporibus lata in causa duortij aduersus Angliæ Regem; & ex eo illius Regni schisma. Clementis obitus, & Pauli Tertij successio: eius studia in Concilio conuocando, & ob eam causam Vergerij missio in Germaniam. Colloquia Nuntij cum Principibus Catholicis ac hereticis, & cum Luthero. Cesaris post Tunetanam Victoriam aduentus Romam. Solemnis eius oratio coram Pontifice, Curiaque vniuersa, in Gallie Regem; & Gallorum Oratorum responsa. In medio firmus Pontificis animus. Indictum Concilium Mantuæ. Anna Bolena capite plexa.

CAPVT PRIMVM.

Lutheri ac Zuinglij congressus, eorumque discordia.

1529.

PHILIPPVS Lantgrauius, quæ præstandi gratiâ quod in se susceperat in Conuentu, quæ corroborandi concordia vires nouam religionem molientium contra Catholicos, impensè studuit inter Lutherum & Zuinglium controuersias componere. Ad eam rem congressum vtriusque Marspurgi habendum curauit, qui mense Octobri anno 1529. initus est.

Spondanus
an. 1529.
num. 11.

Adfuere hinc Lutherus cum Melanchthone, Iona, Osiando, Brentio; hinc Zuinglius cum Oecolampadio, Bucero, & Hedone. Colloquium per dies plures productum. Et quamquam Zuinglius huius coniunctionis audius, minusque quàm alter obfirmatus, adduci sineret ut in plurimis articulis vel idem quod Lutherus ferret, vel idem quod Lutherus loqueretur, ne vnum quidem ab æmuli superbia potuit impetrare. Potissima dissensio perstitit de Christi

Christi præsentia in Eucharistiæ Sacramento, de quo egimus libro superiore. Ferunt Zuinglium vel per lacrymas conatum emollire Lutherum, sed incassum: quin ex ipsa Zuinglij facilitate arrogantiores Lutherani, palmas & epinicia suo duci decantabant. Unde irritati Zuingliani, idem de suo magistro supra Lutherum iactabant. Quare aduersus quàm operâ Lantgrauij partes pepigerant, vt certè in posterum à mutuis aculeis abstinerent, semper intensior & contumeliosior inter eos dissensio exacerbata.

3 Dum hæc Suauis narrat, bis grauiter errat. Semel, vbi ait Zuinglium ac Lutherum, quorum alter ab altero non pendebat, atque in diuersis regionibus morabantur, in omnibus aliis doctrinæ capitibus idem sensisse vsque ad annum 1525. tum verò solùm in explicando sanctissimo Eucharistiæ Sacramento sententiis discrepasse. Verum sanè est, Lutherum ac Zuinglium in multis articulis consensisse; adeò vt tum ex ea doctrinarum concordia, tum quia Lutherana & prior extitit, & potior factionibus euenerit, non solùm in diplomatis Adriani & Clementis, ad Heluetios aliosque scriptis, sed in mandatis quæ Catholici Heluetij suis Oratoribus tradidere, illius regionis hæresim generatim fuisse vocitatum Lutheranam: sed verum etiam est, Zuinglium dissensisse à Luthero & ante annum 1525. & in altera præcipua assertionem, hoc est, *Originalis peccati*: cum ille affirmaret quidem, ex Adami noxa posteros tamquam hereditariam habituros fuisse (dico *habitueros fuisse*, per formulam conditionis, propter id quod mox subdam) vitiosam propensionem ad solum proprium bonum, quæ ad peccandum traheret, nisi eos reparasset meritum Redemptoris; sed non idcirco contrahendam ab ipsis fuisse veram culpam, verumque peccatum, sed solum peccatum quoddam metaphoricum; quatenus ea est hereditaria propensio ad peccandum, cum qua nasci debuissent ob contagionem parentum, potuisse *peccatum* nominari eâ ratione, quâ per metaphoram mors dicitur *pallida*, quia pallorem efficit. Verum tamen Suauis, quàm Catholicis infensus, tam hæreticorum studiosus, maluit fidem habere quibusdam ex iis* qui conati sunt ab huiusmodi hæresi Zuinglium liberare; atque ad ea diluenda respondere. Illum, vbi negauit *peccatum originale*, intellexisse nomine *peccati* actionem prauam à peccatore patraram; qualis absque dubio non fuit Adami delictum ad suos posteros relatum. Eneruis enim verò defensio: etenim eatenus id intelligit Zuinglius nomine *peccati*, quatenus affirmat non reperiri verum vllum peccatum, quod non sit opus prauum à peccatore patratum; & inde conficit, appellationem

E c 3

* Henricus
Bulengerus
in sermone
decimo Deca-
datis 3.
Martinus
Bucerus in
cap. 5. Epist.
ad Rom.
Rodolphus
Gualterus in
Apologia
pro Zuing-
lio.

1529.

In lib. de
Baptismat.
tract. 3. in
digressione
peccati ori-
ginalis.
In Declara-
tione pecca-
ti originalis
ad Urbanum
Regium.

In eodem
libro.

lationem peccati originalis meram esse metaphoram, vt videbimus. Quod si nolisset Suavis fidem habere aliis innumeris scriptoribus, qui hunc errorem retulere, eam certè debuisset tribuere verbis ipsius Zuinglij. Præterea, illum fateri, hanc suam opinionem Theologorum consensio repugnare; quòd ne vmbra quidem veritatis præferret, vbi tantummodò hic negasset, culpam originariam esse actionem illius propriam, qui per eam maculatur. Nónne ille extra ambiguitatem pronuntiat: *Quid enim breuius aut clarius dici potuit, quam originale peccatum non esse peccatum, sed morbum, & Christianorum liberos propter morbum istum non addici eterno supplicio? Contra verò quid imbecillius dici potuit, & à Canonica Scriptura alienum, quam Baptismi lauacro hanc calamitatem leuari; penuriã verò illius intentari, & non tantum esse morbum, sed etiam reatum?* Nónne statim dein æquiparat cum quorundam populorum innata balbutie aut podagra? Nónne subdit: *Est ergo ista ad peccandum amore sui propensio, peccatum originale, quæ quidem propensio non est propriè peccatum, sed fons quidam, ac genius?* Imò planè, vt significauit, neque etiam hoc peccatum metaphoricum vult ille reipsã contrahi, sed contrahendum fuisse ab Adami progenie: cum tamquam probabiliorem doctrinam tradat, per Christi merita naturam vniuersam ita fuisse reparatam, vt nemo seu infans seu adultus, genitoribus vel Christianis vel Ethnicis ortus, pereat, nisi noxam contra legem committat. Præterea hæc ex eo meritis Redemptoris attribuit, quòd collocans ille salutem seu calamitatem æternam in mero Dei arbitrio, nullã ratione habitã siue nostrorum meritorum, siue culparum, aut: Quemadmodum paterfamilias æquè mactat lupum gregis sanguine cruentatum, ac lupi catulum, qui nondum agnos occiderit, sed æqualiter ad eos mactandos ingenium propensum gerit; ita Deum damnaturum fuisse puellos, quamuis haud peccatores, ob hanc naturam propensionem ad peccandum, nisi Christus per sua merita eos liberasset. In reliquum nullum in ipsis meritum, vt puniantur, agnoscit.

Neque vim habet, quod à Zuinglij defensoribus adducitur, Eum in solenni cum Luthero colloquio (de quo mox disseremus) agnouisse peccatum originale, & mortem omnium ab eo indolentiam, si Christi sanguine non fuissent redempti. Nam post illud colloquium, cum Lutherani celebrem suam Confessionem protulissent, adeoque cum ad colloquium inter eos & Catholicos ventum esset vt concordia tentaretur, consensit vtraque pars in secundo articulo per hæc verba: *Damnamus Pelagianos, & alios, vt Zuinglij*

glianos & Anabaptistas, negantes peccatum originale. Et tamen in com-
 perto ibi fuerat Zuingliana confessio. Vnde liquet, exploratam
 fuisse cunctis partibus dissensionem earum sectarum in eo articulo.
 Et certè ex opinione Zuinglij à nobis recitata satis detegitur, quo-
 nam ille sensu affirmavit peccatum originale, & damnationem quæ
 per ipsum subeunda fuisset: qui sensus omnino discrepat & à Ca-
 tholico dogmate, & ab eo quod Lutherani admittebant. Quare
 Zuinglius cum Luthero in loquendo, non in credendo consonabat.

5 Secundus Suavis error, qui duos vnà continet, situs est in eo
 quod dicit, discordiam inter Lutherum & Zuinglium de Christi
 præsentia in Eucharistia, fuisse merè de nomine, adeoque difficilli-
 mam vt componeretur. Equidem nunc primùm audio huiusmodi
 effatum, difficiliùs componi controuersias nominis, in quibus cui-
 cumque parti absque reuocata assertionis pudore licet consentire
 cum altera, & in aliquo tertio loquendi modo conuenire; quàm
 quæstiones de rebus, in quibus nequit pax coalescere, nisi alter de-
 præliantium sese dedat, & quasi æmuli trophæum euadat. Verùm,
 vt hoc se habeat; quis vñquam inducat in animum, fuisse litem
 de nomine, inter alterum hinc affirmantem, & alterum hinc negan-
 tem, Corpus & Sanguinem Domini esse verè in Hostia? At verò
 Suavis, eò quòd legisset, Melanctonem ac Lutherum minimè
 consensisse de Christi præsentia in Sacramento extra vñum, sicuti
 libro præcedente indicauimus, in puerilem errorem videtur dela-
 psus, hoc ipsum intelligens quasi Lutherus ibi negaret veram Chri-
 sti præsentiam, & quamdam metaphoricam concederet, atque ad
 modum operationis & gratiæ quam ille sumentis impertiat; quam
 præsentiam Zuinglius pariter admittebat. Sed rei veritas est, à Lu-
 thero fuisse perpetuò propugnatam veram ibi Christi præsentiam,
 quamquam in vñu dumtaxat, id est perdurante actione Sacramenta-
 li, quam ille non mathematicà, sed morali duratione metitur; nimi-
 rum ab initio Orationis Dominicæ vsque ad totum illud tempus,
 quo fideles sacram Communionem susceperint; quo pacto expli-
 cat in suis literis ad Simonem Wolfertum.

20. Iulij.
 an. 1543.
 tom 4. Operum
 Lutheri.

6 Quàm deinde sincerè se gesserit Lutherus in Religionis doctri-
 na, potest ex eo facilè intelligi, quòd ille, teste Suau, semel cui-
 dam amico scripserit, noluisse se in eo Eucharistiæ articulo in Zui-
 glij sententiam ire, ne grauiorem populorum inuidiam in suos asse-
 clas excitaret: in quo palàm fecit, à se Fidei mysteria tradi non ex
 diuina veritate, sed ex humana calliditate. Semel verò ad Alber-
 tum Brandeburgensem, Teutonicorum Equitum supremum Ma-
 gistrum,

1530.

gistrum, qui à Catholicis ad Lutheranos transfuga nuptias celebrauerat, & à Zuinglianis, vt ad ipsorum partes transfret summopere sollicitabatur, scripsit idem Lutherus cum execratione illius sententiæ, quippe sacris Literis, Patribusque, & peruetustæ Ecclesiæ consuetudini repugnantis.

Nec maior in Zuinglio sinceritas: qui cum per hæresis suæ primordia hunc errorem haud protulisset, vbi audiit ortum propagatumque in Germania, non solum per Heluetios euulgauit, sed nomen discipuli in eo dedignatus, affirmavit, diutiùs à se fuisse mentem conceptum, tametsi voce non ediderat: seruum frugi imitatus, qui domini familiæ tempore suo alimenta suppeditat. Proinde mensura docendi populos Diuina mytheria, mortale commodum ambobus fuit.

Vera ratio cur ad eam controuersiam componendam nullus ipsi patuit aditus, ea fuit, quòd illius dissensionis argumentum nimis erat apertum populorum intelligentiæ, nec obscuris vocibus obnoxi poterat, perinde vt doctrina de originali peccato: ideoque nequaquam hæresis auctor alteri cedere voluit, suæque apud suos existimationi plurimum detrahere.

CAPVT II.

Acta inter Clementem & Carolum, ex occasione Cæsareæ inaugurationis Bononiæ celebrandæ.

Svaus ex hæresiarcharum congressu ad Principum colloquium progressus, narrat Cæsarem à Pontifice coronâ redimitum Bononiæ, quòd Clementi videretur indecorum eos Romam suscipere, qui ante biennium ipsam diripuerant; imponens obliquè Pontifici minùs sinceram indultæ veniæ voluntatem. Id conuincitur planè mendax illius inuentum: primò, ex opposita epistola, quam Pontifex ad Episcopum Vasonensem, suum apud Cæsarem Nuntium, scribendam iussit; in qua dicitur, Vbi Cæsar haberet in animo pacem Italiæ conficere, pro eo ac Pontifex suadebat, gratius sibi futurum, si Romam adire non grauaretur, cum ex veteri more Cæsareæ inaugurationis, tum ad parcendum itineris incommodis, sumptibusque Pontificis, ex proxima calamitate morboque, pecuniâ & viribus exhausti: quòd si statueret bellum proficere, malletque sollicitè festinare ad arma in Germania comparanda; se laborem ad eundem Bononiam eius gratiâ suscepturum.

Præterea Guicciardinus, tunc ibi degens, commemorat, professionem

Sanga 27.
Augusti
1529. in
lib. Liter. ad
Princip.

Lib. 20. prope
initium.

tionem Pontificis & Caroli Bononiã Senam in promptu fuisse, quòd arma in Florentinos incallescere, atque inde Romam, ad Cæsarem coronandum; cum hic ad excusationem adduxit fratris ac Principum Germanorum recentes preces, se ad quemdam Conuentum sollicitantium: fratris quidem, quòd ipse Romanorum Rex eligeretur; Principum verò, quòd celebratio Concilij vrgeretur: adeoque ex improuiso properanter coronam Bononiã suscepisse. Quod enucleatius legitur in diariis eius temporis commentariis rite consignatis, in quibus dicitur, plerosque ex Purpuratis & Aulicis Bononiã Senam profectos, ibi Pontificis ac Cæsaris aduentum præstolatos. Iam verò, si Suauis in re quæ tam facillè cognosci poterat, & vel per libros typis editos conuinci, adeò vel indiligens fuit vel fallax, apud quem vniquam erit illi fides, cum postea narret de secretioribus inter Pontificem & Cæsarem colloctionibus de Concilio? Quas res ille ita confidenter, ita minutatim describit, vt Poëtæ solent euenta omnia antiqua & abdita particularim ac indubitanter referre, quasi Musarum admonitu ea cognouerint.

Blasius Cæsariensis Diariorum manuscript. anno 1530.

3 Hic equidem ad hominis ratiocinationem obstupescens hæreo. Eam quæso expendamus. Inducit ille in ore Pontificis argumenta verissima, quibus ostendat, potestatis suæ diminutionem à Concilio se minime formidare, quæ ex promissione Christi eam constituentis, quæ ex antea actis Conciliis eam semper confirmantibus, quæ ex humanis etiam rationibus, quibus conficiebatur, sibi ne tum quidem à Concilio formidandum fuisse, quando etiam fiduciam suam non in Deo, sed tantum in hominibus collocasset, cum in comperto sit, in Concilio Episcopos, penes quos solum suffragij ius est, tamen à propriis commodis ducerentur, fuisse tamen semper integram seruaturus auctoritatem Pontificis, in quo ipsorum auctoritas præsidium ac patrocinium agnoscebat aduersus laicorum amulationem, eiusque minuendæ licentiam: ipsos etiam Principes eandem sustentaturos, tamquam validissimum frænum ad suarum ditionum Præsules in officio continendos, si quando ex comparata apud populos veneratione, supra quàm par est velent assurgere. Quæ ratiocinatio seu confecta seu conficta, certè verum continet, ac palàm facit, Pontificiam supra ceteras auctoritatem fuisse optimè constitutam à Christo, ad ceteras alias tuendas, iusteque moderandas. His iactis, addit Suauis, à Pontifice dissuasum Cæsari Concilium: cum enim ea postulatio ad speiem obtenderetur ab hæreticis contumacibus, quippe qui intimo animi sensu

Pars I.

F f

nihil

1530.

nihil aliud expectare poterant ab eo, nisi suorum capitum profcriptionem; ubi ea profcripta fuissent, petulantius perduellionem illos molituros aduersum tum Ecclesiasticam tum profanam potestatem. Vnde per opportunitatem Concilij, priorem potestatem in ipsorum patriis extinctum iri, sed in Catholicis Prouincijs inualituram: alteram verò in Germania collapsuram, vel certe vulnus non leue passuram, sine vilo alibi emolumento: saltem certum esse, Concilium, & quamcumque aliam dissidij dirimendi viam in bellum tandem eruptura. Proinde optimum tantùm esse remedium, vel vti imperio Lutherani coërcerentur, vel ubi id nequam prodesset, vi præoccuparentur, haud liberè permissis habitis populorum licentiæ, potentiorum ambitioni, capitumque heresis improbitati.

His rationum momentis enarratis, quæ si verè tunc à Pontifice prolata fuissent, tamquam prudenter ac piè, & ab euentu comprobata laudanda forent, Suauis concludit; Rationes hæc indignas fuisse, quæ ab ore fratris Iulij Medicei proferrentur (id fuerat Pontificis nomen in Rhodia militia) nedum Clementis Septimi, & tamen iis Cæsarem fuisse permotum. Hiccinè audet fratrem Iulium Medicum, Equestris Militiæ Religiosum vituperare, quod ita disseruerit, dum ipse seuerioris Ordinis, arctiorisque pietatis obstrictus legibus, non erubescit librum euulgare, cui sola molis crassities nomen adimit famosi libelli perpetuò in Ecclesiam oblatrantis; librum, aio, palastram doctrinarum, præ quibus effata Machiuelli pia sanè videri possint, vno verbo, Atheismi seminarium. Meus hic sermo proculdubio contumeliam aut calumniam haud præferet cuicumque legenti sinceris oculis intrentisque, non inquam meam totam Historiam, sed (si concessum sit) solum etiam totam Suauis.

Iam quod spectat ad narrationis veritatem: dubium non est, potuisse ibi fortasse indicari à Pontifice, putare se Concilium bono publico haud profuturum; non tamen patèri animum ab eo profusum abhorrentem, nec multa largè promitti magno Cancellario ad illud auertendum, quemadmodum Suauis comminiscitur. Ac primò quidem Guicciardinus antè laudatus, cui poterant ea quæ tunc agebantur esse satis explorata, narrat, excusationem Cæsaris ne Romam adiret, in eo sitam, quòd Germaniæ Principes suum illuc aduentum sollicitabant Concilij vrgendi causâ. Quinam igitur potuisset, ille Pontifici huiusmodi excusationem prætexere, inquam ne illud cogeretur vnà conuenissent?

Lib. 20. citato.

Præterea

6 Præterea in quadam responsione, eodem anno à Pontifice data Cæsari Concilium postulanti, tamquam existimatum extirpandæ hæresi remedium opportunum, habentur hæc verba: *Certus sum, à te, pro eo ac conscius es mea in commune bonum voluntatis, minime dubitari, nullam unquam à me prolationem interponendam.* Quà ratione potuisset id à Pontifice ad Cæsarem scribi, si Bononiæ ipsemet à Concilio Carolum pro virili dimouisset, atque ad id Gattinaræ officia abiectè implorasset?

1530.
Vltima Iulij
ann. 1530,
in 2. lib.
Liter. ad
Princip.

7 Progreditur Suauis. Vbi Cæsar ad Augustana Comitia profectus est, eo animo vt hæreticos adigeret ad obedientiam Ecclesiæ, Pontificem, quò sibi propitium redderet Ferdinandum Regem, indulgisse illi Decimas ad bellum in Turcas, quin etiam sacrarum Ædium argentum & aurum. Quis hominis liuorem non perspiciat? An non Pontifices debent, aut solent amplissima subsidia concedere ad repellendos à Christianorum ceruicibus tam horribilis hostis acinaces? An non Patres, Theologi, Canonum interpretes ea comprobant? Cur igitur in re tam pia, tam iusta, tam necessaria, tam consueta, appingere Pontifici vtilitatis propriæ auuiditatem? Duci quoque Sabaudia, quò se ab incurfionibus hæreticorum Heluetiæ tueretur, Legatus missus est cum facultate eadem subsidia largiendi. Enimuerò licentia tam nequiter interpretandi, semel admissa in quacumque mortalium deliberatione, vtrauis eligatur pars, neutra vituperationem effugiet.

* In Confessorio 15. Decembris, in Diario citato Ludouisorum,

C A P V T III.

*Augustanus Conuentus: & producta ab hæreticis
sue Fidei professio.*

1 **A**diit Germaniam Cæsar, Cardinale Campeggio comitante, cui tanti ponderis Legatio fuerat à Pontifice demandata ob hominis peritiam de rebus quæ tunc agebantur. Conuenere Augustam ad Comitia frequentes supra morem Ecclesiastici Principes ac profani. Quæ ibi Catholicæ Fidei honorifica contigere, à Suauis pro suo instituto vel reticentur, vel mendaciis obruuntur. Nos verò testibus nulli suspitioni obnoxii innitatur, non solùm Cocleo qui tunc interfuit vtetur, sed ipsis hæreticis scriptoribus, cuiusmodi est Sleidanus, ac præsertim Georgius Cælestinus, illius Conuentus Acta quatuor voluminibus complexus: quamquam ipse pariter multa prætermittat parti Catholicæ conducen-

* De Actis Lutheri anno 1530.

Ff 2 tia,

1530.

^a Hæc sunt apud auctorem desumpta ex 2. libris Archiuij Vaticani; altero Instructionum, altero cui titulus, *Acta VVor-matia.*
^b Legitur apud Goldatum hæreticum in 3. tomo Constit. Cæsarearum.

Legitur apud Cælestinum 1. tom. Histor. dictæ, Comitia Augustana.

tia, quæ vel apud ipsum Sleidanum habentur, vel in legitimis ^a manuscriptoris apparent.

Peruenit Augustam Cæsar 15. Iunii, pridie illius diei quo Christi Corporis solennia recoluntur. Principum, Legatorum, ac Septemviro- rum amplissimo Comitatu deductus Urbem ingressus est ex præscripto prius editæ ^b Oeniponti constitutionis; nimirum Ferdinando fratre, quod Bohemiæ Rex esset (*nam alioquin, inquit, non id requirerem*) ad dexteram, & Pontificio Legato ad sinistram equitantibus: plurimas huiusce rei causas adducens, tum ex utilitate Germaniæ ob aduentum Legati, tum ex prærogatiua dignitatis, quæ illi supra reliquos Principes debebatur. Postridie in pompa quâ Christi Corpus solenniter circumferebatur, incescit semper nudo capite sub meridiani solis ardoribus, professus per tam mole- stum tamque periculosum obsequium suam Fidem de illo mysterio, quod tot recentes hæretici ibidem astantes pernegabant. Dixi *sub meridiani solis ardoribus*; propterea quod non nisi sub illam horam functio est inchoata, cum percuperet ad eam Cæsar omnium Prin- cipum comitatum, & Protestantes se interfuturos negassent, iam supersticiosos esse huiusmodi ritus, quod libello vulgato testati sunt, affirmantes agnoscere se quidem ibi Christi præsentiam, sed non probare consuetudinem deferendi Sacramenti dimidiati, & non sub vtraque specie, & per eam pompam deducendi, quasi quodam in theatro atque scena; ac proinde nolle se comitatu suo illius ritus sanctitatem comprobare.

At Saxo, cuius munus erat gladium Cæsareum ante Cæsarem gestare, adhæsit illi suorum Theologorum parti, quæ sententiam sequebatur tutiorem à temporario incommodo suæ dignitatis; as- firmavitque, per huiusmodi ministerium exerceri à se quasi civilem quamdam functionem, non item religiosum opus; idque ex auctoritate Prophetæ Elisei, qui permiserat Naamano Syro, ut se- crite idolum incuruaret, cum Rex eius brachio innixus genua flecte- ret. Quod tamen reliqui Principes Protestantes amplecti recusa- runt, memorato libello affirmantes, per integrum ordinem condi- tioneseque illius pompæ declarari id tamquam opus sacrum, & non- merè civile.

Hinc arripit opportunitatem Suavis agendi furtim cuniculi, quo- serpat quasi pacifica fidelium in mentes doctrina tabifica. *Causa de- beat* (illius verba sunt in adducenda Elisei permissione Naamano habita) *per illud exemplum licere cuique ad conseruandam dignitatem su- ditionem, suam seu domini sui gratiam, vel alterius eminentis viri, non recitari*

recusare cuiuscumque rei operam impendere, cui tametsi alij assisterent tamquam religioso, ipse tanquam civili interesset. 1530.

Proposita doctrina quamuis in aliquo sensu, & aliquibus restricta conditionibus vera sit, & à Theologis tradita; tamen generatim affirmata, & cum querimonia incommodorum quæ ex ea omissa orientur, quo pacto à Suavi affertur, laxat aditum, vel Helceseitarum hæresi, qui negabant obligari quemquam ad Fidem externis argumentis testandam; vel certè illorum errori, qui fas esse opinabantur, obtemperare legibus Anglorum Regis in adeundis hæreticorum templis, eorumque ibi prædicantibus audiendis, aduersus quam duplici diplomate sanxit Pontifex Paulus V. Et sanè si Martyres impegissent in Magistrum paria cum Suavi opinantem, forsitan haud passi fuissent se trucidari, ne thuribulum attollerent, genuaque reflecterent, cum ipsis quoque prætereundum licuisset, ea non exhiberi tamquam opera religionis, neque ad ea simulacra colenda, sed tamquam simplices motus, qui suapte naturâ id non significant. Quin & Magister vsque adeo in ea pacifica doctrina progredi potuisset, vt etiam doceret, absque vlla conscientia offensione fas esse illis exprimere voce cunctas blasphemias sibi à tyrannis imperatas, modo intenderent animo meram exercitationem lingue ac labiorum habere, absque voluntate per eam significandi vllum impium animi sensum. Quod ipsum nisi Deo displicuisset, haud profecto laudem tamquam Heroës mererentur, sed vituperationem tamquam inscij. Verum quidem est, quoties quædam actio ex hominum instituto duplicem ad finem, civilem alterum, alterum religiosum referri potest, tunc semotâ fidelium offensione licere eam adhibere spectato solum civili, religioso minimè comprobato. Huiusmodi planè fuit in Naamano genuum submissio, quò dominum brachio fulciret. At verò cum actio quæpiam vel ex condicito, vel ex usu hominum merè ad ritum religiosum refertur, nec apparet in ea vlla alia utilitas, cuius causâ fieret, præterquam profiteri per eam foris Religionem quæ intus animo colitur; tunc certè, si ea Religio falsa est ac superstitiosa, illius actionis exercitatio, quocumque tandem animo fiat, grauis est impietas, & contra Deum perduellio. Eaque propter nefas itidem erat parere legi memoratæ Anglorum Regis; quandoquidem, tametsi non sit generatim interdictum honesta de causâ templa hæreticorum ingredi, eorumque concionatores audire; tamen id agere ad obtemperandum legi, ea opera tamquam religiosa præcipienti, perinde est ac illa velut talia foris comprobare.

Ff 3

Credi

Vide Suarium in defensione, lib. 6. cap. 2. & 9.

Historia
Concilii
Tridentini
lib. 3.
cap. 3.

1530.

Credi posset, Suauem per eas particulas voces, quas retulimus, ad se purgandum apologiam perstrinxisse, vbi non esset vero similitudo eum non indigere defensionis, vt qui fortasse animum ab omni Religionē liberum gerebat, adeoque vitam poterat agere tutam ab omni nota defectionis à sua Religione, ob externam professionem cuiuscumque à se quamuis falsæ exstimatæ.

Inter solennia sacrificij habita fuit Oratio à Vincentio Pimpinello, Archiepiscopo Possanensi, Pontificis Nuntio, quam sane, ut quequò apud Cælestinum descriptam non perlustrauit, fateor me à Suauis deceptum fuisse, illam inaniis plenam, & religione vacuam arbitratum: tantà is confidentiâ scribit, Nuntium ibi de Religione nihil egisse, nisi cum dixit, Si Germani Scipionem Naficanum fuissent imitati, populum Romanum, eorumque maiores, in Fide Catholicâ perstituros fuisse, eosdemque stultitiæ insimulasse, *quod cum Religionem mutassent, sanctiorem aliquam prudentioremque, non elegerunt.* Sed postquam eam orationem verbatim perlegi, mihi temperare non possum, quin tantisper à narratione desistam, dum huius calumniæ veritatem opponam.

Agitabatur potissimum in eo Conuentu, quâ ratione vires Germaniæ simul coalescerent, quibus furori Turcarum obfisteretur. Et quoniam Protestantes negabant suam opem se collaturos, nisi plurima sectæ suæ commoda præcepissent; Nuntius institit tamquam argumento præcipuo, rei magis in præsentia necessaria, et suafu faciliore, spectatis etiam humanis emolumentis, videlicet Germanorum concordia ad impetum hostis adeò formidabilis repellendum. Ac per eam opportunitatem ostendit, quantum ad id opus foret, non eâ conscientia licentiâ quam Protestantes efflagitabant, sed cunctorum in pristina Fide confessione. Hoc posito, libet huius illius orationis particulas aliquot afferre, quibus liqueat, peruenit Suauis narratione non tam exprimi Oratoris sensa, quam tenebris offundi.

Non ea, inquit, fuit Senatui populoque Romano, Gentilibus viris, & vero Dei cultu longè quondam alienis, in seruanda eorum religione severitas ac perferendis hostibus patientia: nihil enim melius antiquisq; durauerunt, quam propriis & vfitatis ceremoniis eorum Deos sitos placare, & aduersariorum iniurias qualescumque manu, ferro & igne vindicare. Dein verò: At vos Germani, qui Christiani, ac veri & omnipotentis Dei cultores estis, despectis sanctæ Matris Ecclesiæ ritibus, maximam hostis audaciam, facinusq; inauditum, inultum esse patiemini? Romani, Varronem Consulem apud Cannas, ob iratam Iunonem ab eo quondam iniuriâ affligi.

Etiam, infeliciter dimicasse cum Carthaginensibus crediderunt. At vos Germani, sublatis veris Sacrificiis, negatis Christi Mysteriis, ademptis a Sacerdotibus auctoritate, eo inuito qui Dominus est exercituum, qui fortis est, & potens in praelio, putatis posse vincere, hostesq; profligare? His sententiis confecta oratio probat per argumentum à minori ad maius, quantum deberet Gens, Imperij Romani heres, suam veram Religionem ex eo tueri, quòd ipsorum maiores tam præclara gessissent studio sitæ falsæ opinionis. An non eos adhortatur ad pugnandum ita contra Turcas, ut seipsos prius expugnent, Deumq; optimum maximum placent, quem propitium exoptant, Christi, Fidem ita componant, ut altero sine altero fieri posse commode non sperent? An non eos arguit, quòd tunicam illam inconsutilem Christi, multas iam in partes diuisam destruant, & ad nihilum redigunt? Quòd vera & honestissima Christi dogmata, tantorum optimorum Patrum consensu ordinata, & à sanctissima Spiritu confirmata, quòdam diabolicâ persuasione eliminent, & ad scurrilia ac impudica quæq; deducant? Atque hic adiungit eam sententiam, quam Suavis adeo deformatam affert: Posteaquam monstrum hoc parere valebant, meliorem aliquam saltem, prudentioremq; ac sanctiorem Fidem induxissent, ut à vera nostrorum Patrum antiquorum semita, quâ melior inueniri non unquam poterit, iure quidem, & non stolidè defecissent. Significans postremis hisce verbis, se per priora (quæ sine subterfugentium lenimento malè proculdubio sonuissent) non postulare ab iis huiusmodi conditionem uti possibilem, sed ex hoc ipso, quòd ea effici nequiret, eînci, ipsos citra omnem excusationem delinquere, in veteri Religione deserenda. Præterea nonne eosdem admoneteo in bello, non Christianorum sanguinem effundendum, sed hostes Christiani nominis conterendos? Nonne ostendit iis, sublato omni pessimorum interpretum velo, qui nihil afferunt de suo, sed antiquas opiniones, à sacratissimis quondam Conciliis solo æquatas, in eorum perniciem iterum reponebant, ac eorum malitia per illos Principes optimos depressa, Ciuitatem sanctam Hierusalem, gloriosissimi Domini nostri Iesu Christi Corporis sepulcrum, ceteraq; Redemptoris nostri sanguine inspersa, ex infidelium canum, spurcissimorumq; latronum manibus liberanda? Nonne affirmat, ab aliis patriam, parentes, bona propria, ab ipsis vero non modò omnia hæc, sed Christum ipsum ea bello defendendum? Nonne concionem absoluit per ardentissimam implorationem duorum Principum Apostolorum, ac ipsius Redemptoris; precatus, per apposita Scripturæ verba execrationes e caelo in operis tam egregij turbatores, si amplius obduruissent, & in eosdem amplissima cæli munera, si ad illum promouendum consentiant? Compo-

natur

1536.
* Martialis.* 6. Iulij
1530. in
Diaro cita-
to Ludouic-
siorum.

natū iam hæc vera Oratoris locutio cum eiusdem effigie à Senatu delineata: & in eum aptè recidet id quod de pictore vulgari Poëta cecinit, qui Veneris imaginem nequiter pinxerat, huiusmodi ab eo simulacrum fuisse in gratiam Palladis illius amulæ conformatum. Quin Oratio Pimpinelli tam apta visa est, tantoque excepta plausu, vt Purpuratorum Patrum Senatus decreuerit, Oratorem publico nomine commendandum.

Postridie Legatus in Conuentu alteram habuit concionem, in cuius laudem abundè sit dicere, eam adeò grauem, adeò piam extitisse, vt Suauis inuidia nihil in ipsa arguendum deprehenderet. Alio die Principes, ac Ciuitates Protestantæ suæ Fidei professionem Cæsari detulerunt. Lutheranam exposuit Melanchthon, et iis quæ Coburgi acceperat à Luthero, qui Augustam adductus non est, ne tam aperto desplicatu Cæsar offenderetur, eo ante ipsius conspectum obruto, quem seuerissimo Edicto Wormatiensi proferat. Hæc Confessio scripto edita, tamquam delapsa de nouo cælo doctrina ab illis habita est; adeoque ipsorum Theologi percipiant subscriptionibus suis signatam offerre, tamquam recentiores Prophetæ. Sed quò grauius in eo Conuentu pondus obtineret, fatius visum est ipsam auctoritate potentia quam scientia communire.

Hæc est celebris illa *Confessio Augustana*, quæ instar Euangelij perstitit Lutheranis. Dein etiam Zuingliani suam attulerunt, quæ nobilium Ciuitatum nomine, Argentorati, Constantiæ, Memmingæ, & Lindauij, fuitque artificio exquisito contexta, quo inclusorum hæresum asperitatem leniret, Lutheranæque factionis fauorem manifestâ oppositione non amitteret. Hinc dissidere ab ea non est in solo Eucharistiæ articulo, quod modò enarratum. Sed Augustana tantummodò famam nacta est, quippe tot Principes complexa, & postea, vt deinceps dicemus, Germaniæ permixta.

Studuit Melanchthon omni ingenij ope inuidiam suæ sectæ detrahere, prætermisiss in ea, quantum fieri potuit, opinionibus odiosis & improbatis: quo animaduerso Cæsar atque Conuentus percontati sunt Protestantes, an vlla alia in re à Catholicis dissentirent: illi verò, re maturè deliberatâ, negarunt. Complectebant ea Confessio vnum supra viginti articulos de ipsorum Fide, septem verò de abusibus, quos Romanæ Ecclesiæ opponebant, quorum articuli erant: *De Communione sub vtraque specie; De coniugio Sacerdotum; De Missa; De Confessione; De discrimine ciborum; De Foris Monachorum; De potestate Ecclesiastica* ambrosio moitoq mult. b. il. stantia

Eandem

13 Eandem à Cæsare parti Catholicæ communicatam libello scripto confutarunt Cocleus, Faber, & Eckius: ex quo libello demptum est quidquid vel ostentaret contradictionem in Lutheranorum doctrina variis temporibus tradita, ne per eam exprobrationem ad pertinaciam illos irritaret; vel speciem præferret aculei magis quàm probationis, adeoque ad exasperandam potius voluntatem, quàm ad conciliandam mentem valeret. Admonuit Legatus, ne huiusmodi confutatio scripto, sed solum voce aduersariis exponeretur; aliter præuidebat, noua eos responsa reddituros, absque vilo contentions exitu, citraque Sedis Apostolicæ dignitatem, dum ex æquo cum suis rebellibus certamen iniret: quin eosdem singulas syllabas cauillaturos; & si quidquam quantulumcumque minus solidum offendissent, traducturos in ludibrium apud vulgus vniuersam Ecclesiæ doctrinam & auctoritatem, perinde ac si libellus ille Oecumenici Concilij scita complecteretur. Haud parum institerunt hæretici, vt cum ipsi doctrinam suam scripto tradidissent, scripto pariter responsionem acciperent: id Cæsar constanter negauit, nisi pollicerentur, se responsionem illam nemini communicaturos, nisi prius obtentâ ipsius facultate: quæ conditio ab iisdem recusata.

C A P V T IV.

Congressus inter Catholicos & hæreticos habiti iussu Cæsaris & Edictum in Conuentus exitu promulgatum.

1 **C**arolus, vbi coram Protestantibus confutatio lecta est, eos ad veterem communemque doctrinam amplectendam hortatus, septemdecim Catholicos, partim Principes, partim Oratores delegit, quibuscum agerent. Fredericus Palatinus facundâ oratione concordiam suauis. Illi post bidui consultationem se quatuor rationibus excusarunt: Prima fuit, b Se haud satis auditos à Cæsare, prout indictum fuerat cum eò accerferentur: secunda; Si bi non fuisse scripto traditam aduersariorum responsionem: tertia, Non posse ab ipsis illam recipi, conscientia reclamante: quarta; Non fuisse Concilium coactum; quod Spiræ statutum fuerat.

a Eius summa est apud Sleidanum lib. 7. anno 1550. b Vide Cocleum supra citatum.

2 Ad hæc Palatinus communi nomine respondit. Ad primum; Fuisse humaniter à Cæsare auditos, & coram se, & per libellum, eosque amplius auditum iri, si quid aliud essent allaturi. Ad secundum; Permissum à Cæsare, vt non semel ipsis responsa recitarentur, non tamen vt ex scripto traderentur, satis quippe memoria retinetur, non tamen vt ex scripto traderentur, satis quippe memoria retinebat

Part. I.

G g

nebat

1530.

nebat conuitia, quibus eorum concionatores Edictum suum Wormatiensē discerperant, per grauem Cæsaris atque Imperij contumeliam: proinde ea seripto illis tradere noluisse, nisi prius datâ ab ipsis fide, ne vlli absque permisso Cæsaris communicarent. Ad tertium; Vt æqui bonique consulerent quod admonebat, eos videlicet debere potius conscientia stimulis agitari, quod Fidem defertissent, in tot Regnis, per tot sæcula, à tot Patribus Conciliisque comprobata, aliamque suscepissent tam inordinatam, tam incompositam, vt eos pauculis annis in sectas innumerabiles discerderit. Ad quartum dixit; Nondum Cæsari per bella licuisse animum ad Concilium adicere; at ex altera parte, Lutherum Wormatiæ Conciliorum auctoritatem palam contempsisse, nec potuisse vnumquam flecti, vt futuro Concilio se permitteret; postea verò plurima conscripisse contra Conciliorum auctoritatem: proinde merito ab ipsis Tribunal illud postulari, quod eorum princeps tamquam auctoritate vacuum repudiabat.

Ad quinque postulata res Protestantium redigebatur. Ea erant: Eucharistia perceptio sub vtraque specie: Sacerdotum coniugium: *Canonis* prætermisio in *Missæ* sacrificio, quod illis videbatur in eo Sanctorum non modò cultus, sed inuocatio contineri, ipsis improbata: Bonorum Ecclesiasticorum, quæ iam occupauerant, retentio: & Concilij celebratio, in quo ceteræ controuersia expendebantur. His postulatis Campeggio à Cæsare patefactis, & ab illo ad Pontificem perscriptis, atque in Purpuratorum Senatu recitatis, decretum est: Cum ea tam oppositos Religionis articulos suscitarent, & qui tam graui forent disciplina legibusque Ecclesie detrimento, admittenda non esse; grâtes tamen Cæsari agerentur de Religionis studio, quo in reuocandis ad Ecclesiam transfugis laborabat.

* 6. Julij, in Diario citato Ludouicorum.

His Româ delatis responsis, quò tamen iniretur concordia, à Cæsare votis omnibus exoptata, cum ad Reipublicæ Christianæ bonum, tum ad Germaniam secum coniungendam aduersus Turcarum conatus, septem denuò vtrunque delecti, qui simul operam studiumque conferrent; & ex quibus bini essent Principes, bini Legisperiti, terni Theologi. Designati sunt pro parte Catholicorum inter Principes Christophorus Episcopus Augustanus, Henricus Dux Brunsvicensis, cui obeunti suffectus Georgius Saxonie Dux; inter Legum Consultos, duo Cancellarij, alter Septemviri Colonienfis, alter Marchionis Badensis; inter Theologos, Ioannes Eckius, Conradus Vimpina, & Ioannes Cocleus: pro Luthera-

rana, ex Principibus Ioannes Fredericus, filius Saxonie Septemuiri, & Georgius Marchio Brandenburgensis, cuius patrum erant Moguntinus & Ioachimus Brandenburgensis Catholici Septemuiri, at ipse hæreticus, & frater Alberti, supremi Magistri Equitum Teutonicorum, qui pariter, ut diximus, à Catholicis descuerat, ex Legisperitis, Gregorius Pontanus, & D. Hellerus; ex Theologis, Philippus Melanchthon, Ioannes Brentius, & Erardus Schnepsius. Cœpit congressus 16. Augusti, & complures dies consumpsit, multa dogmata Catholicis concedente Melanchthone, aduersarum partium principe; qui non prauo, sed deprauato erat ingenio, ac tam pacis cupidus, quam Lutherus certaminis. Nec vero consonat, quod adducit Suauis ad eleuandam partis Catholicæ prærogatiuam, videlicet concordiam in leuibus ac minutis quibusdam constituisse. Fuit enim uerè in potissimis articulis, quibus consensus tunc Lutheranæ pars, aduersus quam prius ipsa docuerat, ac postmodum docuit. Melanchthon ipse producat testis in ipsius epistola ad Legatum scripta, quam Cælestinus hæreticus in historia sua recenset. *Dogma*, inquit, *nullum habemus diuersum à Romana Ecclesia. Multos etiam repressimus, qui perniciose dogmata serere conati sunt; cuius rei extant publica testimonia. Parati sumus obedire Ecclesie Romanae, modo ut illa pro sua clementia, quæ semper erga omnes homines usa est, parua quedam vel dissimulet, vel relaxet, quæ iam, ne quidem si uelimus, mutare queamus. Neque fidem habeat R^{ma}. D. T. maleuolis nostris, qui nostrorum scripta scelerate deprauant, & affingunt quidquid uidetur ad inflammandam publica odia quoquo modo facere. Ad hæc Romani Pontificis auctoritatem, & uniuersam politiam Ecclesiasticam reuerenter colimus, modo non abiiciat nos Romanus Pontifex. Cum autem concordia facile possit constitui, si æquitas uestra paucis in rebus conueniat, & nos bonâ fide obedientiam reddamus; quorsum opus est supplices abiicere? quorsum opus est supplices ferro & igne prosequi? Multis non dubium est, quin R. D. T. nullo modo probatura sit uolentia consilia, si causam nostram, & uoluntates nostras penitus norit. Nullam aliam ob rem plus odij sustinemus in Germania, quam quia Ecclesie Romanae dogmata summâ constantiâ defendimus. Hanc Fidem Christo & Romana Ecclesie ad extremum spiritum, Deo uolente, prestabimus. Leuis quedam dissimilitudo rituum est, quæ uidetur obistere posse concordie. Sed ipsi Canones fatentur, concordiam Ecclesie in huiusmodi rituum dissimilitudine retineri posse. Pro se quisque reputet, num hæc sit oratio Lutherani, parati conuenire cum Ecclesia Romana tantummodo in leuibus ac minutis quibusdam, seruata in tot grauissimis discrepantiâ, in quibus à Catholicis ea secta dissentit. Sed singularim,*

3530. quænam ea sint, inspectemus. Atque iis omisiss, in quibus tunc etiam idem quod Lutherani, Catholici sentiunt; admiserunt tunc in quarto articulo: Ne amplius diceretur, nos iustos reddi per solam Fidem, quòd hoc effatum in sacris Literis non reperiatur; sed per Fidem, & per Gratiam. In sexto: Necessè esse, vt bona opera, quæ Deus præcipit, efficiamus. In septimo: In hac vita contineri ab Ecclesia non solùm electos ad gloriam, sed præcitos æternam puniendos. In decimo octauo: Inesse homini liberum arbitrium, tametsi nequeat absque diuina gratia iustitiam assequi. In vigesimo primo: Cælitè pro nobis Deum deprecari, eorumque memoriam statis piè recoli: quamquam ipsorum inuocationem neque comprobare neque improbare voluerint. Ad summam, ex viginti & vno capitibus ad Fidem pertinentibus, in quindecim plene cum Catholicis consensere; in tribus ex parte; tria reliqua reiecerunt ad illa septem, quæ spectant ad abusus, Romanæ Ecclesiæ ab illis adscriptos.

Ex his autem septem concessere primum; hoc est, Christum integrum secundùm Corpus & Sanguinem contineri sub vtralibet specie; nec ab illis damnari eos laicos, qui sub vna solùm Eucharistiam sumerent. In quinto conuenere de ieiunio in multis dierum sacrorum peruigiis, ac de multorum Festorum celebritate. In septimo, comprobarunt Episcoporum iurisdictionem, eisque debitam obedientiam à Parochis, à Concionatoribus, à Sacerdotibus in causis Ecclesiasticis; & ne inflicta ab iisdem anathemata ex sacrarum Literarum norma impedirentur. Quæ igitur audacia Suis asserit, *fuisse hæc quædam doctrina capita minoris momenti, aliis res leues, ad ritus quosdam spectantes?* Aded hæc gratia fuisse, vt Melanchthon in odia vituperationesque suorum delapsus fuerit; præcipuè quòd iurisdictionem Episcoporum comprobasset, quæ videbatur fundamentum illius machinæ, quam Lutherus euertere conabatur. At in Vita Melanchthonis comperio, id ab eo non fuisse peractum inconsulto magistro. Sed fortasse per huiusmodi potentis declarationem, erat animus aucupandæ gratiæ tot insignium potentiumque capitum, quotquot erant in Germania Præfules, eorumque causæ à Vaticana seiungendæ. Vt cumque id euenerit, certum est, dum Melanchthon aquam ad extinguendum incendium propinabat, multò plus sulphuris subdidisse Lutherum ius literis, quæ typis editæ leguntur.

Spes adhuc suberat Cæsari, faciliùs paucos quàm multos in concordiam ituros; ita congressum ad ternos vtrimque coarctant:

hinc ad Eckium, duosque Legisperitos: hinc ad Melanchthonem, duosque pariter Legisconsultos. Sed nihil amplius confectum, propterea quod, ipso Sleidano teste, Melanchthon vltra progredi vetitus fuit. Atque ita Fidei professionem alterius calculus, non propria conscientia metiebatur. Neque in hoc par erat Lutheranorum Catholicorumque conditio. Illi, vel cum plurima iactura vincebant, modò cuncta non deperderent: hi cuncta prorsus deperdebant, vno solum deperdito; quemadmodum deperditur tota ciuitas, tametsi reliqua moenia defendantur, modò muri pars decem-pedalis perfringatur ab hostibus. Nostra Fides vnico articulo indiuiduo vniuersa innititur, qui est auctoritas Ecclesiæ falli nescia: quapropter statim ac quamcumque partem desereremus, vniuersa corrueret; cum in comperto sit, indiuiduum vel integrum perstare, vel integrum deficere. Atque hinc ortum duxit recepta S. Thomæ doctrina, non posse vni articulo Fidem abrogari, quin in reliquis omnibus concidat Fides: quippe quod tunc fortasse reliquis credi posset ex peculiaribus humanisque argumentis, non ex obiecta Dei loquentis auctoritate, omnibus articulis communi, quæ Fidei actum constituit.

7 Denique desperatâ concordia, Cæsar ex sententia plurimorum Principum atque Imperij Ordinum, quæ in recessu statuta erant promulgauit. Ibi commemoratâ Cæsaris curâ ac diligentia in Comitibus adhibitâ pro Religionis concordia, eorumque successu, tempus indulgebatur Principibus, Ciuitatibusque Protestantibus vsque ad 15. Aprilis, quo palam faterentur, an vellent vsque ad futurum Concilium cum Sede Apostolica, ac reliqua Imperij parte, de Fidei summa conuenire. Interim verò ipsis præscribi, ne finerent suis in ditionibus quidquam typis excudi, vendi, seu innouari in rebus Religionis, neque ipsorum subditos in ea exercenda perturbarent; nec aliorum subditos ad suam Religionem pertrahendos curarent. Vnâ omnes conspirarent aduersum Anabaptistas, & negantes Diuinam Eucharistiam; repudiatâ hoc pacto Confessione quatuor Ciuitatum, quæ Zuinglio adhæserant. Et quoniam, subdebatur, iam dudum Generale Concilium haud fuisset celebratum, fierique poterat, vt variæ corruptelæ pullulassent in Ordine tam laico quam Ecclesiastico; idcirco Cæsarem cum Sede Apostolica, ac dein cum Imperij Ordinibus decreuisse, vt intra sex menses Concilium Christianum liberum Generale in aliquo opportuno loco indiceretur, daturumque operam, vt reliqui Principes Christiani consentirent: Concilium verò ad summum post annum ex quo indictum fuerit,

G g 3 congre-

1530. congregaretur. Sed cum diuino humanoque iure interdictum sit, ne suum ulli auferatur, iuebantur interea erepta Ecclesiasticis bona restitui.

Verum his conditionibus reiectis à Protestantium primoribus aliud Edictum edidit, cui reliqua Principum Ordinumque Imperij pars subscripsit: vbi cum ea omnia quæ in priori continebantur, eiusque insuper repulsam commemorasset; recensitos errores, quibus Anabaptistæ, Zuingliani, Lutherani que quæ in doctrinis, quæ in ritibus insistebant, singulatim prohibuit; Ecclesiastica bona reddi iussit; in suam Imperijque Fidem recepit hæreticorum subditos, dummodò in Catholica Religione fideliter persisterent; cunctisque iniunxit, vt ad Concilium adeundum essent parati, quod à Pontifice se impetraturum intra prædictum temporis spatium pollicebatur.

C A P V T V.

Agitur Concilij celebratio.

Vbi Cæsar ad Comitia peruenit, animaduertat communis Germanorum vota ad Concilij celebrationem propendere. Illud hæretici efflagitabant; leuiores quidem egentioresque, melioris fortunæ spe ex ea publici corporis commotione: sagaciores verò potentioresque, cunctationis studio, protrahendæque minus impudenter contumaciæ; ceterum sperantes, vel se minime impetraturos, vel certè impetraturos eâ formâ, vt possent aliquid postea prætere ad Concilium recusandum. Alioquin hi Concilium non solum non cupiebant, sed formidabant; certi professionis, & veriti Tribunal tantæ auctoritatis ac roboris. Imò cum esset Concilium ex Ecclesiasticis conflandum, pertimescebant latere, ne ab illo adigerentur ad reddenda Ecclesiæ sublata bona; adeo vt Aleander, in Wormatiensi Conuentu Nuntius Pontificius, hæreticis perpetuò Concilium conclamantibus, simulauerit semel, per tabellarium, qui Româ alia de causâ aduenerat, fuisse ad se delatum Decretum de Concilio conuocando, confestim verò cunctis mœsto silentio conticuerint.

Catholici pariter postulabant; aliqui ob detectam aduersariorum artem; aliqui, propterea quòd admotis iam frustra lethalibus Germaniæ morbo aliis medicaminibus, anceps potius quam nihil malebant; quidam denique, vt omni excusatione refractarios exartarent, omni que fide apud communem omnium opinionem

In Scriptura
ab Aleandro
missa ad
Campeg-
gium, cum
Legatus ad-
sit Norim-
bergensem
Conuentum.

exuerent. Fixa igitur in animo Cæsaris stetit huius necessitatis persuasio, eamque ab initio Pontifici significauit; à quo responsum illico: "Quæsiisse se super ea re sententiam à peculiari Purpuratorum cœtu; multosque censuisse, Concilium haud profuturum: duasque potissimum ob causas: Primò, Quòd Oecumenica Concilia cogi consueuerunt ad nouas opiniones expendendas, non verò iam damnatas à prioribus Conciliis iterum agitandas; quales erant recentium hæreticorum sententiæ. Eas enim tunc in disputationem reuocare, perinde videbatur, ac certissimam Ecclesiæ auctoritatem perstringere: nec posse nouum Concilium in eo plus auctoritatis obtinere, quàm veterum definitiones obtinuerant. Secundò, Bellum Turcicum, quod imminebat, Christianas nationes auersurum à Concilio prosequendo; quod certè absque grauissima perturbatione dissolui non posset. Quinetiam per eam occasionem in vnum coactis tot hominibus turbulenti & contumacis ingenij, timendum esse, ne inter eas Christianæ gentis angustias iidem iniqua minimeque decencia tum à Cæsare, tum à Pontifice violenter exposcerent. In summa, redigendum esse in memoriam, corruptionem optimi, pessimam. Quare quemadmodum ad curandos Ecclesiæ morbos salubrior medicina non suppetit quàm Concilium temporis coactum; ita nullum esse pestilentius venenum, quàm Concilium celebratum eà temporis conditione, ex quâ eiusdem perturbatio exoritur. Adiecit tamen Pontifex, cunctis hisce rationibus præualuisse apud se Cæsaris sententiam, qui summo Religionis studio, summaque prudentiâ præditus, eam Prouinciam habebat ob oculos, cui curandæ huiusmodi medela proponebatur: proinde illi concedere, vt si opportunius existimasset, Concilium Pontificis nomine sponderet. Cùm autem Cæsar id sub conditione postulasset, dummodò interim hæretici à suis erratis se deducerent, Concilioque obtemperaturos pollicerentur; petebat hinc Pontifex, vt omnino propositæ conditiones seruarentur, sine quibus, aiebat, indignitatem ac detrimentum Ecclesiæ vitari non posse. Atque ab his compulsus, videtur Cæsar per vtrumque Edictum in illis conditionibus firmissimè perstitisse. Eundem rogabat Pontifex, vtea, quæ in Concilio discutienda forent, curaret in eos paucos articulos redigenda, de quibus hæretici potissimum litigabant, quò diuturnæ moræ parceretur, quippe quæ periculo numquam vacat.

De Concilij loco, cùm ibi Cæsar adfuturus esset, parum dicebat referre Pontifici, quicumque tandem is esset: sed vbi videretur in Italia cogendum, tamquam in Prouincia nulli nationum suspecta, cunctis-

1530.

* Literæ
chirogra-
pho Cle-
mentis
tom. 2. Liter.
ad Princip.
31. Iulij
1530.

1530. cunctisque satis accommodata; aptissimam ad id Romam existi-
mare, Religionis Regiam, ac rebus omnibus affluentem ceteri op-
portunis: quandoquidem huiusmodi Concilium neque schisma-
tis causâ, exorti ex ambiguitate veri Pontificis, aduocabatur; neque
ob controuersiam inter Principes Christianos, in quibus conditio-
nibus ea Vrbs suspicioni esse potuisset: sed solum ad euellenda erro-
rum semina, parandamque expeditionem in Turcas. Sin autem
Roma minus placeret, Bononiam à se proponi, Placentiam, ac de-
mum Mantuam Cæsaris beneficiariam, & Germaniæ proximam.
Quapropter per calumniam Suauis affirmat, à Pontifice non nisi di-
tionis Ecclesiasticæ urbem propositam, eò quòd prænosceret, Ger-
manos in eo minimè consensuros; vt euenit. Vtrumque plane fal-
sum; cum & Pontifex Mantuam obtulerit Concilio, prout videre
licet in literis memoratis; & is locus Germanis placuerit, vt con-
stabit. Et quoniam emendatio morum constanter exposcebatur,
per eandem literas petiit à Cæsare Pontifex, vt ea quæ corrigenda
viderentur, sibi perscriberet, pollicitus se suo muneri haud defuturum.

Ex hisce literis sincerè perpensis satis liquebit, an Pontifex Con-
cilium per simulationem obtulerit, an etiam, cum illud Cæsar pos-
tulauit, sibi offensionem duxerit; nec minus, an putauerit iniuriam
sibi illatam ex Augustanis de Religione congressibus iussu Cæsaris
initis, quod Suauis autumat: cum satis constet ex temporum ratio-
ne, multò prius quàm Pontifex hasce literas scripsit, à Cæsare datâ
fide publicâ hæreticos accitos ad iam paratum congressum: adeo-
que Pontificem huius rei conscium, haud prætermisurum fuisse
illum ab eo dehortari re adhuc integrâ, dum eidem per concessio-
nem Concilij gratificabatur. Quin è diuerso mihi persuadeo, quam-
quam Pontifex noluisse se illi negotio intermiscere, ne vel ipsius
particeps, vel ipsi consentiens videretur; qua de causâ Legatus
Pontificis nec interfuit Conuentui, quo die Confessio hæreticorum
perlecta est, nec voluit confutationem suo nomine proferri, tam-
rem illi gratam accidisse; quoniam hinc Cæsar Iudicis potestatem
in rebus Religionis sibi neutiquam arrogauerat, sed intactâ semper
Sedis Apostolicæ auctoritate, cuncta cum Legato communicauit.
hinc Pontifex spem summam locauerat * in officiis præsentiaque
Caroli, quam in eo spem alebat Dani conuersio, quæ sub illius ad-
uentum acciderat: proinde non parum profutura existimabat Cæ-
saris tentamenta, lenitate atque auctoritate permixta. Sic enim vel
hæretici reconciliarentur, & tunc Pontifex ingentem victoriam re-
portasset absque sumptibus, hoc est, absque incommodis pericu-
lisque

* Literæ
Pontificis
chirographo
ad Cæsarem,
23. Iunij
1530. in
2. lib. Liter.
ad Princip.

1530.

* 16. Octobris 1531.

* Literæ Aleandri ad Sangam, 23. Aprilis 1531.

* Hæc exstant in libro citato Archiuij Vaticani Instructionum.

hisque Concilij: vel obfirmati persisterent; tunc verò & in maius odium Imperij Ordinum incidissent, & hi maiori studio ad illos nouis proseriptionibus percellendos incaluisent, neque Pontifex incusari poterat, quasi mollibus quieti Germaniæ consiliis obstipisset. Quinetiam compertum mihi est, Legatum semel in opinione fuisse adeptæ propemodum magis quàm adipiscendæ concordia: vnde in epistola * ad Aleandrum, Archiepiscopum Brundisium, Nuntium in Spirensi Conuentu scripta, ostendere studens, quantum noceat agendi asperitas cum Lutheranis, queritur, Augustæ, cum die postero ea esset stabilienda concordia, importune à Fabro editum fuisse librum, inscriptum *Contradictiones Lutheri*, & ab Eckio, *Syllabum hæreticorum*, vbi Melanchthon recensebatur; quibus rebus illius factionis furor, iam quasi extinctus, reuixit. Illud porrò, quod Suauis addit tamquam aliam causam offensionum Clementis, nimirum quòd consenserit Cæsar auctoritate suâ quibusdam ritibus delendis; haud est historici, narrationem rerum notitiis, sed somniis contextentis, cum constet, huiusmodi consensus in illis actis ne vestigium quidem conspici. Quod si fortè Cæsar (quod equidem ignoro) spem aliquam Lutheranis fecisset, vbi Fidem Catholicam ij penitus recepissent, indulgentiam ipsis alicuius Ecclesiastici mandati relaxationem, discrimenque in aliquo leuiori ritu ab Romanæ Ecclesiæ vsu, vt in Concilio Florentino Græcis permissum fuerat; id sanè fecisset ex aliqua arcana concedendæ facultatis sibi facta spe, de qua, sicut ipse postea Ratisponæ significauit Aleandro, * censebat sibi aliquid à Pontifice indicatum. Quin ex altera Melanchthonis epistola palam fit, totum negotium ab auctoritate Legati pependisse.

5 Ad Historiam redeamus. Deerat conditio, sub qua Cæsar Concilium poposcerat, hoc est, * vt interim hæretici obtemperarent. Non tamen idcirco destitit ab eo petendo: sed Pontifex per Legatum, suosque Nuntios, Episcopos Vasonensem, & Dertonensem (erat hic Hubertus Gambara, qui prius in Lusitania, Gallia ac Britannia Nuntium egerat, at postea inter Purpuratos adscitus) exposuit, præter adductas in memoratis literis rationes, pericula ex præfenti Lutheranorum contumacia impendentia: duplici ex causa tunc expeti Concilium, & quòd dissidia Religionis componerentur, & quò Christianorum defensio aduersus Turcas firmaretur, sed neutrius inde spem affulgere.

6 Quod spectabat ad primum: Vel admitterentur hæretici ad discipendum de articulis per priora Concilia iam damnatis, vel non.

Pars I. H h Alte.

Historia
Concilij
Tridentini
lib. 3.
cap. 5.

1530. Alterum nocentissimo futurum exemplo, & in perniciem auctoritatis Ecclesiæ, cum inde posteri docerentur, eam habere præsentis Concilij rationem, quæ in ipso de præteritis fuisset habita. Neque facilius ex eo consensionem secuturam, cum Lutherani non aliam adhiberent rebus Fidei normam, nisi Bibliorum literam in eorum parte, quæ ipsis pro legitima habenda videbatur, & ex veritate, quæ pro ipsorum libidine fidelis asserebatur, eamque locorum interpretationem sequerentur, quæ ipsorum ingenio magis placuisset; quacumque auctoritate despectâ, quæ in aliis interpretationibus inesset, siue ob diuturnitatem sæculorum eas amplectentium, siue ob interpretum sanctitatem ac sapientiam.

Per alteram non modò reconciliationi viam omnem interclusum iri, sed hæreticos ad atrociorē rabiem irritandos; quippe conquesturos, se vel ab ipso congressu reiectos. Satis intelligere Lutheranos, scissam Ecclesiam per Concilia refarciri non posse, quorum auctoritas ab ipsorum magistris tam apertè contemnebatur: adeoque non ex aliâ causâ ab illis ea peti, nisi ad fucandam inter ipsorum contumaciam. At ex alio capite formidanda ex huiusmodi Concilio acerbiora diffidia: Vigere adhuc memoriam eorum, quæ in Basileensi Conuentu per tranquilliora tempora contigerant: magis in præsentia verendum, ne quod turbulentius & ambitione plenius caput, vel, si non alij, ipsi certè fautores hæreticorum ex arte iacerent in medium in primis quæstionem de Principatu inter Concilium & Romanum Pontificem: quæ tunc duobus Concilia, duosque Summos Pontifices spectandos dederat in Orbis theatro per vniuersæ Ecclesiæ discrimen atque commotionem, nequidquam obsistente immenso religiosissimi Sigismundi Cæsarum studio, cuius indefessâ operâ eidem Ecclesiæ post diuturnum scissima tranquillitas parta fuerat; multò minùs illi Carolum restitutum id temporis, cum domi Lutheranorum conspiratione, foris Turcarum potentiâ infestaretur.

In huius litis decisione, si Concilij Patres veræ parti ac Pontifici ei propitiæ adhæsisent, reclamatuos illicò Lutheranos, non liberum, quinimò neque Catholicum esse Concilium; vixit quod repugnaret Decretis Constantiensis, quod quantumuis à Lutherano in aliis effatis repudiatum, in hoc tamen tanquam oraculum acciperetur; nullâ prorsus habitâ ratione, quòd tunc in eo lis ageretur non de vno certo Pontifice, sed de pluribus dubiis, qui non possent alterius subditi iudicio, nisi Concilij; perinde, vt accidit in quocumque Principatu, quamuis ad vnum absolute Principem referatur.

1530.

feratur. Sin è contratio pleriq; in Concilio, quâ ducti ambitione, quâ improbitate, quâ etiam fraude decepti, in opinionem oppositam propenderent, mallentque indiscriminatim admittere Constantiensem sanctionem, cuiusque potestati Cæsareæ ac Pontificiæ Concilium anteferentem; inde forsitan euenturum, vt ad obluſtandum fortius vtrique aduersæ potentix, opem ac subsidia quærent à factione Lutherana, eius erroribus approbatis; eaque viâ niterentur erigere populare Tribunal in Christiana Republica, cui liceret Regnorum omnium titulos recognoscere, sibi que Coronas omnes subiicere, conuulſo tum vnius Hierarchiæ, tum multiplicis profanæ Monarchiæ statu. Quæ certè damna, tametsi timenda non essent Ecclesiæ, Christi promissis innixæ; non tamen per consilia minus prudentia, suâque sponte periculosa Deum tentandum.

9 Quod ad alterum spectabat, vt videlicet contra Solimannum subsidia compararentur; considerandum esse, nihil ad eam rem Concilium conducturum, cuius initium ad sesquiannum trahebatur, ante quod tempus Solimanni arma imminebant; qui etiam si alioqui moram trahere habuisset in animo, statim ac indictum Conuentum audiret ad contrahendas in vnum contra se vires Christianæ Reipublicæ, expeditionem maturaret: interim verò, qui malent parcere sumptui, & illius collationis incommodo, ad excusationem prætenderent, velle se præstolari, quam cuique partem ferendi subsidij Concilium decerneret. Præterea, quænam esset rerum peruersio, Synodo simul belloque operam dare? Quamto confidentius hæretici, armis instructi, minitantesque se ad hostem transfugituros, vt ab Ecclesia & ab Imperio per vim extorquerent eas facultates, quæ confestim ab aliis populis dein efflagitæ, vtrique Principatui excidium inferrent? Quâ fieri posset, vt belli tempore Concilio Cæsar interesset, cuius præsentia vnice fretus Pontifex posset & seipsum & Dei causam tutò concredere illi Conuentui citra schismatis metum inter tantam nationum, affectionum, ac sententiarum varietatem? Postremum erat, videri Vaticanis Patribus negotia Fidei pertractantibus, Concilium ad neutrum ex optatis finibus quidquam conducere; quin grauissima euidentissimaque pericula vtrique minari: nihilominus Pontificem in Cæsaris Imperiique prudentia se collocare, & malle Consiliarij solùm partes exercere, vbi Iudicem agere potuisset: disertè tamen significare, ad id opus esse ceterorum Christianorum Principum consensu, ac præcipuè Gallorum Regis.

10 Transgressus in Belgium Cæsar, Pontificis Ministris ex scripto respon-

In libro citato Archi-
uuj Vaticanæ

Hh 2

Historia
Concilij
Tridentini
lib. 3.
cap. 5.

1530.
* Sleidanus
in fine lib. 7.

respondit: Allatas Pontificis nomine rationes, grauissimas videri, easque se per literas exposuisse fratri Romanorum Regi (* electus hic fuerat in Comitibus Septemviralibus Coloniae habitis paulo post Generalem Augustanum Conuentum) aliorumque Principum Catholicorum consilio; cunctosque in ea persistere persuasione, Concilium superesse vnicum ac necessarium his vlceribus medicamentum. Proinde ad obices amouendos, se iam Regi Galliae proposuisse Concilij conuocationem, & mutuam vtriusque foedus ad tuendam ibi ab omni iniuria indemnem Sedem Apostolicam, ac ipsum Pontificem: Gallum vero assensum esse Concilio, de altero nondum post duos menses responsum reddidisse. Verumtamen se probari quidquid Gallus Pontifici significasset, ad quem nouerat ea de re perscripsisse. Se ob oculos Pontificis ponere grauissimum ex dilatione periculum: *Vt ipse (inquit) tamquam Christiana nationis Praeses, cuius obsequium & obedientiam deferri ab omnibus par est, illud discernat, prout magis expediat Domini nostri gloriae, Religionis Christianae praesidio, ac sanctae Matris Ecclesiae, Sedisq; Apostolicae inuicemitati. Ac pro curia habeat, Caesarem cum Rege fratre, quo res apte procedat, & praesentia, & suarum ditionum viribus illi adfuturum, vti ipse iam sponderat. Idem sperabat, reliquos Christianos Principes praestituros, vbi sanctissimum Pontificis Decretum accepissent.* Cum igitur Clemens ex Senatus Purpuratorum sententia ad Dertonensem Episcopum misisset conclusiones cogendi Concilij cum Caesare faciendas, si constanter cense-
ret illud opportunum fore; Nuntius tunc eas exposuit.

In libro In-
structionu,
in diuersis
scripturis
spe & antibus
ad Conci-
lium, in Ar-
chiuio Va-
ticano.

Prima erat: Vti Synodus indiceretur & haberetur tantummodo ad contrahenda contra Turcas subsidia, ad Lutheranos ad frugem reuocandos, ad haereses extinguendas, ad pertinaces mulctandos. Erat profecto ea conditio rationi consentanea: si enim Concilium indiceretur, ac generatim coiret ad quaecumque agitanda, verendum sane erat, ne haeretici ex reis callide actores euaderent, virgutes morum emendationem, legumque mutationem; & ne multi ex eo coetu, vt assolet in huiusmodi rerum capitumque varietate, spe ducti alicuius sanctionis sibi conducibilis, in postremum locum Religionis controuersias discutiendas reicerent: ex quo ingens dis-
gladiatio ac perturbatio esset oritura ob iudiciorum vtilitatumque dissidia, nec vniquam ad definienda dogmata deueniretur, quibus animorum salus & Ecclesiae vnitas firmarentur; adeoque Concilium noua potius Christianae Reipublicae vulnera infixisset, quam inflicta curasset. Verum haec tam valida ratio à Pontifice prolata iur-
gueſcebat; quippe qui rem suam agere videbatur, quasi formidat-

set à Concilio ad quæcumque vniuersè facienda coacto, Aulæ Pontificiæ correctionem. Quapropter à Cæsare responsum; Quò præcedentium Conciliorum mos seruaretur, omnisque præcluderetur aditus contemptui atque calumniis, satis videri absque vlla coarctatione illud conuocare; cum postea in ipsa re ad Pontificem pertineret, quid in eo proponendum, quid agendum, præscribere. Ex qua responsione scripto tradita satis liquet, à Cæsare Pontificicè fuisse agnitum vt moderatorem Concilij, non vt illi subiectum.

12 Altera conditio erat: Vt ipse Cæsar interesset Concilio, eoq̄ue abeunte Concilium ceu dimissum haberetur. Ex quo intelligitur, quàm discrepet à vero id quod Suavis hac in re comminiscitur de Pontificis animo Cæsari diffidente; cum potius ex aduerso Clemens consideret, Cæsarem præsentia maiestate futurum vnicum tutamentum inter tot ingeniorum propensionumq̄ue discrimina. Ad hoc Cæsar respondit: Vbi statueretur Concilium maturè indicendum, se quibuscumque posthabitis libenter interfuturum, quamdiu ad prosperum rei exitum id opportunum censeretur.

13 Tertia: Vt in Italia Synodus haberetur, in vna ex vrbibus à Pontifice designatis in epistola supra commemorata. Responsum à Cæsare: Sibi quidem placere vrbes omnes à Pontifice propositas; at verò Germanis Mantuam acceptam fore, quæ inter alias proponebatur, vel Mediolanum.

14 Quarta: Ne quisquam Ius suffragij obtineret, nisi cui è sacrorum Canonum præscripto tribueretur. Eâ conditione opus erat, quòd innotuerat hereticorum sententia, quæ iuxta laicis ac Episcopis ius suffragij concedebat: adeoque nisi hoc præcaueretur, Concilium iniri non poterat; cum in comperto sit, antequam iudicium exerceatur, oportere iudicem constitui. Responsum ad id generatim: Formam ac morem superiorum Conciliorum in eo seruanda; quòd excludendis laicis erat satis. Hinc patet Suavianæ narrationis falsitas, quæ Cæsarem inducit à Pontifice postulante, vt ex priuilegio illis quoque suffragij ius indulgeret, quibus neque lex neque consuetudo concedebat.

15 Postrema fuit: Vt Lutherani Concilium flagitent, literasq̄ue procuratorias legitimè mitterent: cum enim ipsorum reconciliatio nis gratiâ Synodus celebraretur, consentaneum videbatur, vt & ipsam poscerent, & eidem se obsecuturos pollicerentur. Verùm cum hæc conditio haud speranda videretur, eius abrogationem Nuntio permisit Pontifex, & re ipsâ fuit abrogata: nam vt in responsione Cæsar affirmavit; *Omnibus explorata erat hereticorum*

1530. *pertinacia & petulantia; ac proinde frustra cum illis super ea re certamen suscipi; atque utcumque foret, præcipuam convocandi Concilij causam esse, ut contra ipsos gereretur. Ex qua responsione conficitur, falso affirmasse Suavem (vt Operis huius initio redarguimus) delusam à Concilio proborum spem de reconciliandis hæreticis.*

a Cap 7. Apparatus.

b Augusti 18. Octobris 1530. in Diario citato Ludouiciorum. c 28. Nouembrii 1530. ex eodem Diario citato.

His responsis, cum aliis Cæsaris de eadem re literis, à Petro à Cueua^b Summo Cæsareæ Domus Præfecto Pontifici traditis, & in Vaticano Senatu recitatis, c communi Clementis, & singulorum Patrum sententiâ Concilij celebratio decreta. Quæ ad locum, aliasque rerum conditiones spectarent, Pontificis prudentiæ permissa, qui ad deliberandum de his peculiarem cœtum colligeret. Quare omni, quod in se erat, sublata morâ, primâ Decembris ad cunctos Christianos Principes eiusdem tenoris Diploma cõscripsit, in quo nullius postulatione commemorata, quò auctoritatis suæ vim supremam ostenderet, aiebat, se sperauisse per Cæsaris præsentiam hæreticos ad Ecclesiæ gremium reuocatum iri, quod præter Christianæ Reipublicæ vnitatem, magno fuisset emolumento ad se aduersus imperum minasque Turcarum communiendos. Sed vbi Cæsaris literis, suique Legati ad id postea missi perceperat, nullum amplius ex ea opera fructum sperandum, se suumque Senatum excommare, nullum fore remedium siue tutius siue promptius eo, quod per huiusmodi occasiones adhibuerat Ecclesiæ, videlicet Vniuersali Concilio, ab ipsis Lutheranis postulato, vnde perpetuò duratura hæc hæresis curatio præscriberetur, & satis virium ad resistendum Solimanni conatibus compararetur. Proinde se Principes singulos cohortari, vt pro se quisque tam pium opus promoueret, omnesque, si fieri posset, per se Synodo præsto essent, vel certe per suos Oratores: Episcopos etiam suarum ditionum admonerent, vt ad idem parati promptique forent; cum ipse eam breuè esset indicturus in maximè opportuno Italiæ loco. Ac tempore quidem superuenire literæ à Gallia Rege, qui Pontificem ad id ipsum hortabatur. His bis quàm callidè tam frigidè suum euomit virus Suavis: semel, dum ait, Pontificis ministros ex industria vbiq; curasse, vt horum Diplomatum rumor spargeretur; quippe qui quamquam à Concilio abhorrent, studebant tamen homines in Aula Romanæ obssequio continere, per opem futuræ propediem morum correctionis: perinde quasi vniversale Diploma, ad singulos Christiani nominis Principes destinatum, vbi nihil arcani, plurimumque curiositatis inerat, plurimâ egeret industriâ vt vulgaretur. Iterum, dum opponit, fuisse animaduersam Pontificis affectationem ad

lectæ in Senatu 5. Decembris 1530 vt in Diario citato Ludouiciorum.

Concilium, nondum loco statuto inuitantis. Quasi verò potuisset
 locus constitui, nondum consultis super eo Principibus; & ipsum
 Diploma ad aliud eos inuitasset, quam ut ipsi parati essent, prom-
 ptissime haberent Episcopos ad Concilium adendum, vbi fuisset
 indictum: quæ Principum voluntas, opus erat ut prius innotesce-
 ret Pontifici, quam Concilium indiceret, ne quid frustra inceperet.
 Neque quidquam aliud per ea Diplomata voluit Clemens, nisi
 omnibus palam facere, à se pariter opportunum existimari Conci-
 lium, sibi quæ esse in animo id celebrare, dummodò alij Principes
 non obstitissent.

C A P V T VI.

*Apologetica litera Protestantium ad Gallie & Anglie Reges. &
 quid his impetratum. Alexander Nuntius, ad Con-
 uentum Spirensium & ad Casarem legatur.*

Protestantes iterum Smalkaldæ conspirantes, statuerunt Au-
 gustano Decreto neuiquam obtemperare, armisque sese tue-
 ri, à variis Lutheri libris ad ea inflammati; qui cum prius do-
 cussent, non esse Magistratibus reluctandum, dum verebatur ad sibi
 supra vires esse, eosque irritare periculosum, tunc factâ virium ac-
 cessione, sententiam mutauit. Hi ergo, ut Pontificis Diplomati
 aliquam excusationis speciem obtenderent, literas in modum Apo-
 logiæ ad Gallorum Anglorumque Reges scripsere, suæ causæ ratio-
 nem reddentes, Concilium liberum flagitantes, & vtriusque Sceptri
 opem implorantes. Vterque Regum alienus à Casare, cupidusque
 ad clientelam suam contumaces illius subditos pertrahere, perhu-
 mano responso Concilij petitionem tamquam iustam comproba-
 uit, & Anglus inprimis ad eam rem apud Casarem operam suam
 spondit; neuter verò quidquam penitus habuit eorum hæresim in-
 culcare: vnde Protestantium contumacia in Pontificem ac Casa-
 rem animosior sese erexit, & Gallus etiam Guillelmum Bellayum
 Langeum ad eos misit, quò scædus eum ipsis iniret, opemque ad ipsos
 tuendos offerret (non ad Casarem offendendum, ut refert Marti-
 nus Bellayus Guillelmi frater in sua Historia) quæ res ansam præ-
 buit hæreticis Germanis & Gallis, eas literas, eaque negotia Fran-
 cisci Regis iactandi, quasi iura quæ sibi arrogauerant promouen-
 tis; quamquam ille reuera semper Fidei Catholicæ tenacissimus
 extiterit, capitalique supplicio eos omnes multauerit, qui ausi
 sunt uita lib. 1.

* Lib. 4. &
 Spondanus
 ann. 1531.
 num. 31.

* Vide Ca-
 tharinum A.
 sunt uita lib. 1.

1551. sunt per sua Regna veræ Religionis obloqui & aduersari. Sed ea quæ tunc eorum animos occupabat perturbatio, vtrique Regi aciem hebetauit, ne grauissima quæ impendebant mala prospicerent, dum incendium in aliena domo fouebant, mox ad proprias irrupturum. Vult præterea ^a Guicciardinus, stimulaturn à Francisco Solimannum, ad Germaniam inuadendam, quod ^b à Gallis scriptoribus negatur: at si fortè verum esset, ^c ab eorum sincera pietate meritò vituperatur. Enimuerò Turcarum aggressio, quod mox videbimus, nullum attulit Gallicæ potentie incrementum, sed ingens Ecclesiæ Catholice detrimentum.

^a Lib. 10.

^b A Bellayo & Spondano, locis citatis.

^c A Spondano.

Conspicatus itaque Cæsar, Lutheranos Principes, Decreto Augustano inobsequentes, oblato Concilio haud acquiescere, gratus etiam se non posse vires suas in eos conuertere, cum satis non essent, quæ absque illorum viribus hosti potentiori resisterent; cepit denud viam aliquam inire, quâ eos conciliaret, indixitque nouum Spiræ Conuentum, ad rei tum sacræ tum profanæ præsidium. Ibi iussit Pontifex, quò cuiuscumque contra Religionem molimini iretur obuiam, interesse Archiepiscopum Aleandrum, Nuntium à se Cæsari destinatum; quippe illius causæ ac Principis fami expertum, eidemque gratum ex insita nobis voluptate cum iis agendi, quibus gratificati sumus. Quod sanè tunc patuit, cum illum Cæsar hilariter exceperit, & de iis quæ Wormatiæ acciderant, iucunde meminerit. Sed antequam ad Aulam Cæsaris Aleander adiret, Spiram contendit, vt indicauimus, sed ignoto habitu, ex Legati consilio, ne quem motum cieret; postea verò Ferdinandi Regis permisso palam prodit. Verùm ibi Conuentus non coactus, dilatus quò Cæsar interesset, & sequenti vere Ratisponæ indidus. Inde Bruxellas abiit Aleander, vbi Cæsar vnâ cum Legato aderat,

^a 1. Septembris 1551. in libro Archiepiscopi Vaticani, inscripto, *Alia Conuentus Ratisponensis, & alia quedam vis digna.*

ei quæ literas Pontificiâ manu scriptas reddidit, in quibus, cum reliqua in Aleandro reponeret, vt pote summâ doctrinâ conspicuo, mentisquæ Pontificiæ satis gnaro, duo adiciebat.

Primum: Si Cæsar, quò grauiorem euitaret cladem, opus esset, censeret aliqua concedi, quæ, nisi compelleret necessitas, concedenda non forent, curaret, ne indulgentior in iis esset, quæ reliquis Orbis Christiani Prouincias offenderent; pactionesque ita sanciret, atque firmaret, ne postmodum eo discendente res ad priora incommoda relaberetur. Præterea, ne quæ Germaniæ concederentur, essent huiusmodi, vt reliquas nationes allicerent ad eadem efflagitanda, sicut in quibusdam euenerat. Quod aperte Suauem falli redarguit, affirmantem, vt retulimus, indignatum Pontificem, quòd Cæsar

Augustus

Augustæ in spem adduxerit hæreticos, ipsis aliquid indulgendum in ritibus ac præceptis, ubi Catholicæ Fidei dogmata receperissent.

4 Alterum in eo erat; Quod Pontifici suboluerat, ab Alphonso Ferrariæ Duce fuisse Cæsari significatum, interceptas à se Clementis literas ad Galliarum & Britanniarum Reges, quibus ipsis amplè se facturum satis pollicebatur, modò Concilij negotium inturbarent. Tulit id ægerrimè Pontifex, enixèque à Cæsare petiit, ut pro sua in ipsum benevolentia efficaciter hæc literas in veritatis lucem ab Alphonso proferendas curaret. Quapropter impensissimè Nuntio iniunxit (cui explicauerat in mandatis, id in quo Pontifex satisfactorum se Regibus fatebatur, solum esse cuiuscumque sententiæ suspensionem de coniugio inter Catharinam & Anglum legitimo declarando) ut Cæsarem ad eam rem enucleandam vrgeret: quod si responderet Cæsar, se de Pontificis integritate minimè dubitare, haud tamen acquiesceret. ^a Cæsar speciem præferens quasi incompertum quiddam audientis, respondit; Etiam si ea Alphonso insinuasset, haud se fidem adhibiturum fuisse, gnarum vnde res emanasset, & confestim cuncta Pontifici significaturum fuisse. Nuntius tamen haud destitit, sed ex præscripto Pontificis multa subdidit de infenso Ducis animo in Leonem & Clementem, de iis, quæ contra hunc per literas egerat cum Adriano in Hispania, statim ac Pontificatum iniiit, de suppeditatis commodis exercitui ad Romæ cladem properanti; iterumque institit, ut quando exploratum erat, ab Alphonso ea fuisse iactitata, Pontificem Carolus solaretur, curaretque, uti Dux vel mitteret vel ostenderet literas interceptas. At Cæsar, captato ad deliberandum spatio, iterumque Nuntio stimulante, ^b subiecit, incredibile sibi videri, ab Alphonso haud amotæ mentis homine ea fuisse iactata: vnde res vltra non processit.

5 In eodem congressu Alexander aliud negotium insinuauerat, quod valdè sollicitum habebat Cæsarem; id erat propositum à Rege Galliarum connubium inter Henricum Aurelianensem Ducem, eius filium secundo loco genitum, & Catharinam Alexandri Ducis sororem, sed iustis nuptiis genitam, adeoque neptem Patruelis Clementis. Communicauerat hic Bononiæ cum Cæsare hanc Regis petitionem, per speciem consulentis: ille verò, siue remanentem ratus, nolensque per dissuasionem se Pontifici obstringere, ut ea illi emolumenta rependeret, quæ tam splendida nuptiæ pollicebantur, siue quòd, statuta apud se Italiæ pace, perspiceret conductura publicæ utilitati eam Pontificis cum utroque Principe coniunctionem, ad consensum hortatus est. Deinde Rex, mutato consilio, aliam

Paris I.

Ii

Henri

a Literæ Sangæ ad Alexandrum eadem die, hoc autem cum reliquis scripturis, spectantibus ad ea quæ gessit Alexander, tam Nuntius quam Legatus, tradita fuerunt Sirlerio Vatic. Biblioth. Custodi ab Alexandro Coruino, aliquot annis post mortem Marcelli II. qui eas habebat.
b Literæ Alexandri ad Iacobum Saluiatum 14. Nouemb. 1531. quæ cum sequentibus extant in volumine Biblioth. Vatic.

1531. Henrico filio uxorem à Rege Romanorum poposcerat. Cæsar vero, seu colorata seu veræ rationis obtentu, respondendum à fratre curavit; Cùm de altero Henrici coniugio cum Pontifice agitarum fuerit, haud par esse, illud obturbare; quòd fortasse conuiceret ex ea Regis varietate, eò magis eius animum alienum à filij nuptiis ad priuatam sponfam demittendis, eoque propensioem erga se Clementis animum futurum, dum ad extollendam illius familiam vel per æmuli affinitatem operam dabat; infensioem verò erga Franciscum Regem, qui Clementem spei umbrâ allexisset, eiusque in credendo leuitatem publico risui traduxisset. At verò vbi Rex cepit rem acrius ac serio vrgere, Carolus suis ministris Romæ de gentibus significauit, sibi huiusmodi negotij progressum minime probari. Quare per Nuntium Pontifex conquestus, rei seriem Cæsari referuit, ostenditque, prius quidem patefactâ sibi Caroli voluntate, fas futurum fuisse, oblatam spem honestis excusationibus præcidere; nunc verò ab ipso etiam compulsus eò vsque progredi, si ex improviso retrocederet, maximum aditurum discrimen, Regis Gallorum animi altius vulnerandi, qui se & repulsâ despectum, & mutatione delusum existimaret.

Tunc igitur Cæsar Oratoribus Pontificiis declarauit, sibi quidem alioqui coniugium illud placere, sed ex eo solum sollicitudinem iniici, quòd à suis ministris audierat, destinatum à Pontifice Parmam ac Placentiam Catharinæ dotem; quod sancto secum fœderi repugnabat, concordique vtriusque sententiæ, ne Gallus in Italia pedem figeret: in reliquum optare sese ad Christianæ rei bonum, vt Pontifex communem se parentem gereret, & vtrumque tamquam filios amaret, modò ipsè prærogatiuam *Primogeniti* non amitteret. His Nuntius & Legatus respondere: Quod spectabat ad dandam alteri earum Vrbium possessionem; si Clementi, quando Florentino bello adeò premebatur, ne in mentem quidem venerat vel oppiduli alienandi, multò minus potuisse tunc in animum cadere, vt auferret sponsæ suæ, quòd alienam dotaret, tam optimam ditionis Ecclesiasticæ partem. De *Primogeniti* prærogatiua, competam esse Carolo per tot argumenta Pontificis beneuolentiam, vt nihil liceret ambigere: præterquam quòd ea illi iure debebatur, vt inquam Cæsari & Ecclesiæ Patrono. Placuit mihi rem hanc exponere, quòd palàm fiat, quàm iniuriâ Pontifex ille carpatur minus sinceræ in Cæsarem amicitia, quòd cum ipsius æmulis affinitatem contraxerit.

*Iterata Cæsaris postulatio de celebrando Concilio;
& Pontificis responsa.*

ADuersos reuerà animos in rebus publicis duo Principes Carolus & Franciscus gerebant; adeoque, vt ad diuersa spectabant, perinde opposita moliebantur. Quare id quod alteri placebat, vt per quietem Germaniæ imperitaret; alteri eadem de causa displicebat. Hinc oriebatur, Concilij celebrationem à Galliæ Rege minimè comprobati; præsertim cum iis rerum agendarum locique conditionibus, quæ in Germanorum gratiam à Cæsare poscebantur. In eam Pontificis animus haud propendebat, parum idoneum arbitratus mali publici conditioni, & ceteroqui sibi incommodum eâ tempestate. Roma pecuniæ inopiâ laborabat ex præteritis calamitatibus; & tamen oportebat, vt aduersus Othomannum subsidia Germaniæ suppeditaret: à quibus desistendum omnino fuisset, si Concilium cogeretur; quippe vbi reipsâ coalesceret, non solum magnam argenti vim postulabat ad subleuandam indigentium Episcoporum inopiam, plurimisque Legatis & Administris alimenta præbenda: sed euulgatus tantum Concilij cogendi rumor, per generale Diploma ad Principes missum, tam acrem suspicionem incusserat de Tribunalibus corrigendis, vt publica Romæ munera, in ipsorum incertis prouentibus fundata, è quorum munerum venditione præsentissimam pecuniam Pontifex contrahebat, iam in vilissimum pretium decidissent. Nihilominus intelligens, magnam inuidiam atque infamiam, si Concilium recusasset, in se concitatum iri, malebat vero malo consentire, quàm dissentire bono falso, ab hominibus sperato tamquam longè maiori: cum sæpè accidat in deliberationibus Principum, in quorum bonis præcipuum fama est, vt communis opinio, quamuis pro falsa ab ipsis habita, veri vicem obtineat. Ceterum haud ille Nuntium ad Cæsarem legasset Aleandrum, maximè in Concilium procliuem, quippe & publicæ morum emendationis studiosum, & percupidum impendendi in eam rem quidquid sibi literaturæ comparauerat: adeo vt non semel ipsi purgare se opus fuerit ab inculpationibus, quòd illud ardentius quàm cautiùs promoueret. Quin datâ operâ Pontifex in a diplomate, quo Nuntium ipsum constituit, disertè Concilij mentionem fecit: quod Cæsari pergratum b accidit.

² Neque Cæsar suamet sponte Concilium cupiebat, vt in fine præcedentis

* Literæ
Sangæ ad
Piminel-
lum Nun-
tium, tom. 3.
Lit. ad Prin-
cip. fol. 5.

a Datum
15. Augusti
ann. 1531.
b Literæ A-
leandri ad
Saluarum
19. Nouem-
bris 1531.

1531.

* Literæ
modò cita-
tæ.

cedentis Libri narratum est; sed ad illud Germanorum stimulis ad-
gebatur, qui concordibus quidem studiis, verùm diuersis inter se
finibus id efflagitabant: quapropter & ipse pariter Pontificem re-
gebat. Is itaque silentio prætermisissis aliis obstaculis, seu minoris
habitis, seu minus creditis apud Germanos, * parem tantummodò
consensum Principum deposcebat, sine quo Synodus vel in schi-
sma quasi monstrum, vel in contemptum quasi abortus degenera-
set. Quandoquidem de reliquo Cæsar ceteris conditionibus à Põe-
tifice appositis, quæ sua erant in manu, subscripserat, videlicet vt
ipsemet Concilio interesset, quemadmodum Constantinus Nica-
no, Theodosius Maior Constantinopolitano, Marcianus Chalcedo-
nensi, aliique Cæsares aliis Conciliis interfuerant; atque vt mor-
rum emendatio non ad solos Ecclesiasticos, sed laicos pariter pro-
moueretur. Non poterat eodem pacto Carolus æmulum con-
sensionem polliceri: adeoque conabatur suadere Pontifici, ne ob
eorum pernicitiam à Germaniæ curatione desisteret: verisimile vi-
deri, vbi Concilium fuisset indictum, eosdem haud passuros publi-
câ notâ inuidiæ se deturpari in re tamquam optima, Christianis
omnibus expetita.

Pontifex Vaticanis Patribus Consultis, eorum sententiam per Le-
gatum Cæsari patefecit, ac de eo suâ manu exaratam epistolam mi-
sit; in qua significabat, sibi quoque probari Concilium vt oppor-
tunum, vbi id vtriusque ipsorum officia Francisco Regi persuaas-
sent, quò illi assentiretur eâ formâ, quæ inter ipsos conueniret.
*Verùm (sic ille scribit) si videatur Christianissimus illud vel abnecari,
vel retardare, tibi, Cæsar, ingenuè fateor, me vereri, ne si absque eius con-
sensu conuocetur, aduersus quam exoptamus res eueniat, ac Lutheranis, quos
ad equiores conditiones pertrahere fortasse liceret, robur ac fauor porrigatur,
quò pernicacius obdurescant. Idcirco, ne graueris quæ in rem sui exputant,
illud enim optimum factu arbitrabitur, quod à te proponetur.* Tria hinc
deducuntur Suauis narrationibus opposita. Primum est: Totius
difficultatis cardinem à Clemente, vt diximus, censi in Galliæ
Regis assensu versari: qui sanè assensus, an fuerit conditio rationi
ac necessitati consentanea, pro se quisque intelligit. Secundum est:
Pontificem, quò se publici Germaniæ boni appetentem probaret,
id ipsum in Cæsaris prudentia reposuisse, consilium fortasse, haud
illi post maturiora consilia visum iri, Conuentum ita mancum ac
mutilum vel ipsi Germaniæ profuturum. Tertium: Clementem
alienum non fuisse à recuperandis hæreticis quâuis non iniquâ con-
ditione; adeoque falsum omnino esse, quidquid narratum de illis
in

19. Maij
1531. tom. 3.
Liter. ad
Princip.

in Lutheranos asperitate, atque indignatione in Casarem conce-
pta, quod is Augusta spem illis ingesserit alicuius indulgentiæ. Ve-
rùm ab ea indulgendi facilitate longè aberat Nuntius Alexander, ar-
bitratus * nihil inde sanitatis sperandum putrefactæ Lutheranorum
conscientiæ; timendumque potiùs, ne ceteri Christianorum po-
puli corrumpentur, qui ab huiusmodi exemplo animati, vel in
similia, vel in diuersa, & magis indecora ac violenta postulata, per
summam Ecclesiæ perturbationem deformationemque prorum-
perent.

1531.

* Habetur
in quibus-
dam Literis
ad Salutarum
& Sangam.

CAPVT VIII.

Victoria Catholicorum in Heluetia, ac Zuinglij mors.

DVM Lutherani quotidie per Germaniam inualescebant,
hæresis in Heluetia ingentem calamitatem accepit: vbi Ca-
tholici cum hæreticis prælio congressi, eos duplici memo-
rabili clade, ac insuper Zuinglij cæde afflixere, cui fati non fuerat
ceterorum omnium manibus, quas suâ armauerat linguâ, dimicare.
Ac post eius mortem etiam perit ex morbo Oecolampadius, eius
Basilæ minister, qui cum videretur in vita, eadem quâ Zuinglius
informatus animâ, idem etiam in mortis coniunctione visus est.
Hunc euentum Suavis callidis interpretationibus de more conciu-
nat. Catholicos, ait, vtriusque mortem Diuinæ Prouidentia ad-
scripsisse ad excidium illius sectæ: sed vti religiosi animi est, hu-
mana euenta Diuinæ Prouidentia designare, ita parum ab arrogan-
tia abesse, velle de ipsius consiliis ac finibus diuinare. Id autem per
eam occasionem fuisse compertum: nam postea compositâ pace in-
ter Heluetiæ Tribus de Religione discordes, non modò ibi non
concidit, sed erecta magis est doctrina recepta à Tribubus, quæ appellatur
*Euangelica: dilucidum sanè argumentum, ab altiori causa, quàm ab opera
Zuinglij eam doctrinam prouenisse.*

2 Iam verò hic homo fidem primò in narratione, religionem se-
cundò in animaduersione violat. Ac de primo, Quâ fronte ausit af-
firmare, sectam Zuinglij post auctoris obitum auctam fuisse, si vel
tunc Heluetiorum hæretici & numero & conditione longè incom-
parabiles præcellerant; adeoque Catholicos ad incitas redegerant,
negatâ ipsi annônâ, eaque violentiæ asperitate ad mutandam Fidem
compellentes, vt in Vita Zuinglij eius asseclæ nitantur ipsum excu-
sare, ceu tantam inhumanitatem perosum? Si, quando signa con-
tulere, triplo fortasse maior aderat hæreticorum exercitus? Et ta-
men

li 3 men

1531.

men octingenti è Catholicis extra aciem primi præcurrentes viginti hostium millia generosiùs adorti, tria illorum millia trucidarunt, totidemque captiuos abduxerunt; & quoniam nox interposita effusum victoriæ cursum inhibuerat, Zuingliani renouato prælio, eos coëgerunt, qui ardentiores discordiæ flammæ supposuerant, ut proprio exemplo ac periculo maius pondus certaminis sustinerent. Quare Zuinglius ceterique apostatæ sacerdotes cum Tigurino Magistratu in primo agmine collocati, confossi ceciderunt, ut ex trecentis senatoribus vix septem euaderent; & tamen tanta hostium clades victoribus Catholicis vix triginta capitum pretio constitit. Si deinde rursus hæretici, refecto triginta militum millibus exercitu, validisque Germanorum suppetiis aucti, ita ut pugnantium numerus quadruplo Catholicos superaret, secundam tamen cladem priore grauiorem passi sunt, seque adeò profligatos miserunt, ut beneficij loco pacem acceperint. Et ubi prius Catholici quinas solum numerabant tribus, nunc septenas obtineant, & vna præterea sit ita permixta, ut Catholicorum pars in ea præster; adeoque obsequij legationem ad Concilium miserit, ut suo loco dicemus. Non igitur excreuit post has victorias Zuingliana factio, pro ut Suavis comminiscitur, sed angustis illis finibus conclusa subsistit, quin adhuc potiùs diminuitur. Res gesta videatur seu breuius apud Spondanum, seu fusiùs in epistola Benedicti Accolti Cardinalis inter literas Sadoleti, cui missa fuerat, & quicum Accoltus magnam familiaritatem exercebat, ut patet in eo volumine (quæ epistola scripta fuit postridie coacti Purpuratorum Senatus, in qua perfecta fuerat exacta rei narratio, à Nuntio Filonardo ad Pontificem missa) & obuersabitur oculis miserabilis Catholicorum conditio ante victoriam, & quantæ temeritatis existimata fuisset in pugna ab eo, qui spem euentus è solo virium humanarum apparatus metiri voluisset. At verum est, nimiam quietis appetentiã, ac spe defecturi anguium cæde veneni, magna ex parte fructum victoriæ corruptum; quòd si Catholici constanter victoriæ cursum prolecuti fuissent, Religionis pace hæreticis denegatã, in splendore pristinum illustris Helueticorum natio rediisset; qui pia strenuitate merito fuerant priùs à Pontificibus nuncupati, *Sedis Apostolicæ defensores.*

Hæc de Suavis narrantis falsitate; peiora de eiusdem argumentantis impietate: cum sanè admirandum sit, quo pacto hic non erubuerit, quòd esset impius, ignorantem se prodere; dum continuationem illius doctrinæ appellat *dilucidum argumentum*, ab aliorum *causa*.

Ann. 1531.
num. 7. & sequentibus.
Lib. 7. 12.
Decembris
ann. 1531.

causa, quam ab opera Zuinglij eam prouenisse. Vel intelligit eam prouenisse ab altiori causa eo sensu, quo singula rerum euenta, quantumuis nefaria ac scelerata, pendent aliquatenus à Diuino consilio: & ad hoc deducendum, opus non fuerat eam doctrinam doctori suo fuisse superstitem; dictum enim illud fuisset æque certum, etiamsi ea breuè euauisset. Vel intelligit, ex eo quòd persistenter, rectè argui, à Deo, tamquam à peculiari causa cuiusuis veræ sententiæ honestique operis prouenire. Et si huiusmodi argumentatio quidquam valeret, multò magis veritatem probitatemque comprobaret Mahumetica superstitionis, & idolorum cultus, quæ per immensâ temporum locorumque spatia perdurarunt. Quodnam magis decantatum adagium, quàm, non sanari vulnus arcu remisso? Num fortè quod fabri morte scamnum non soluitur, nec pereunte pictore imago, nec patre decedente filius perit, idcirco horum operum Deus, non solum vt vniuersalis, sed vt peculiaris auctor est agnoscendus? Per pauca in rerum natura sunt, quæ vt perseuerent, persistentem exigant causam, à qua primo producta sunt.

4 Quòd autem ad arrogantiam is accedat, qui ex rerum euentibus Diuinæ Prouidentię consilium coniicit, opinaturque, improborum arumnas adhiberi à Deo ad infringendas improbitatis vires, idem planè est ac in arrogantium hominum album ferè eunctos adscribere sanctos Patres, ac præcipuè Augustinum in caelesti illo volumine *De Civitate Dei*. Certum autem est, passimque, compertum, eò quòd obseruantur effecta naturæ illò conspirare, quòd prudens Artifex suum opus dirigeret, inde confici, mundum haud ex atomis fortuitò esse conflatum, vt volebat Democritus; sed opus naturæ, esse opus causæ intelligentis, vt primus docuit Anaxagoras. Quapropter Aristotelem quasi diuinum admiramur, quòd in libris de Animalibus tam aptè finem inuestigauerit, cuius gratiâ quodcumque membrum hac vel illâ ratione, in hoc vel illo animali natura elaborauerit: & tamen eius ratiocinatio quandoque fallitur, adeoque multis in rebus à Galeno refellitur, præsertim in Opere præstantissimo, quod eiusdem rei gratiâ conscripsit, inscripsitque, *De usu Partium*. Eadem ratione, quòd animaduertantur euenta Fortunæ ad ciuilibus Communitatibus conseruationem concurrere, efficiendo vt plerumque probitas in amore atque in honore habeatur; ex eo nobis palàm fit, curari etiam à superis res morales, quibus tandem naturales deseruiunt. Vt propterea Claudianus Poëta ille cecinerit; Rufinî poenâ diremptam fuisse apud animum suum litem inter Casum ac Prouidentiam, hæc an ille regerent Orbem terrarum. Quamobrem, qui melio-

5532. melioris causæ prosperitatem cuidam Dei voluntati tribuit, qui velit eam firmiter peiori præcellere, religiosè, piè, sapienterque probabilia differit; tamen interdum fallatur ex Philosophi sententia; Quandoque probabilius, esse falsum: id namque nisi esset obnoxium falsitati, non probabile, sed certum foret. Quòd si falli posse satis est, ut quicumque, quantumuis dubitanter, de consilio Diuinæ Prouidentia iudicet, arrogans iure appelletur; appellatur arrogans, quicumque quòd inter Christianos Dei beneficio natus sit, ac religiosè uiuat, ex eo coniecturam ducat, se fuisse sempiternæ felicitati destinatum; contrarium verò arguat de quouis, qui inter Saracenos ortus impiè uiuit: cum in comperto sit, euenire posse ut primus detrudatur ad inferos, alter ad superos euehatur.

C A P V T IX.

Conuentus Ratisponensis, & induciæ Religionis Lutheranis concessæ.

Hanc Heluetiorum concordiam cum libertate mutua Religionis auersati sunt primò Germani, at postea imitati. Atque ut Cæsar Comitibus Ratisponæ, ut supra diximus, à se indicta, comitantibus Pontificis ministris. Scribit * Aleander, se in eo itinere nactum Germanorum animos longè diuersos ab his, qui missus ad Wormatiensem Conuentum Nuntius, fuerat expectatus. Deprehendisse tunc in Lutheranis ingens & hostile odium Romani nominis; nunc in iisdem comitatem æquè ac in Catholicis Plebeculam in urbibus hæreticorum Principum facti pertaxam, quippe quæ re compererat, quòd se à Pontificis obedientia subdlexerat, haud sibi relaxationem libertatis adeptam, sed subiectionem, quasi per tyrannidem, profanæ potestati, & cuiusuis asyli remotionem: similiter ægrè se habentes honestiores ciues urbium liberarum, quòd se cernerent redactos in ordinem à plebis petulantia, nunc proculcare gestientis, quos prius venerabatur. At è diuersis regionum Catholicarum vulgus concepisse aueritatem delibandam eam legum impunitatem, easque bonorum Ecclesiæ rapinas, quas hæreticis inuidebat. Adeò consuetum est homini per opinionem sibi met adversari, dum conditionem suam, quæcumque tandem sit, miseram putat, adeoque miseram facit.

Erat Cæsaris animus, in eo cœtu cunctos Imperij Ordines ad diuini summi ponderis adducere: ad auxilia contra Turcam conferenda, cuius molimina non solum Pannoniæ, sed simul vniuersæ Germaniæ

* In variis Literis ad Saluiatum, ac præsertim 14. Martij ann. 1532.

niæ, ac Reipublicæ Christianæ formidini erant; adeoque, tamquam pro communi causa, à Gallorum Anglorumque Regibus suppeticas efflagitauerat: tum verò, vt Ferdinandus concordibus suffragiis Romanorum Rex agnosceretur: Septemuir namque Saxonix non solum eius electioni neruis omnibus obstiterat, sed irritam deinde denuntiauerat, & cum eo reliqui Lutherani Principes consentiebant. Hac de re comperio Pontificem, quò tutam Imperij successionem pro viribus assereret in eo Principe Catholicæ Fidei studiosissimo, duo edidisse diplomata: horum altero dignitatem Septemuiralem, adeoque ius suffragij ferendi abrogabat Saxoni propter susceptam hæresim; altero, permittebat eidem ferre legitimum suffragium, quantum hæresis obtaret: vtrumque autem ad Cæsarem misisse, quò alterutro vteretur, prout magis ad rem, ac Germaniæ utilitatem expedire censuisset. Carolus verò, ne animos refricaret, maluerat Saxonem ceptis vtique aduersantem tolerare, quàm iis aperte repugnaturum experiri: & in vtroque domi forisque difficultates haud modicas offendit. Quod ad subsidia spectabat, apertam à Francisco Rege repulsam accepit, affirmante, Germaniam sibi ipsi tuendæ sufficere; & ab Angliæ Rege tacitam, spatium ad deliberandum postulante. Protestantes verò non subsidia solum pernegabant, sed se cum Solimanno conspiraturos minitabantur, si quid ipsis molestiæ in negotio conscientiæ infligeretur. Cumulauit etiam ea de re sollicitudinem Sigismundus Poloniæ Rex. Etenim cum Albertus Brandeburgensis, de quo iam meminimus, Prussiam ceu propriam, Ducisque nomine occupasset, quam prius ipse, quòd supremus esset Ordinis Teutonici Magister, possidebat, eamque tamquam Sigismundi, cui vetus quoddam in eam ius tribuebatur, beneficiariam agnosceret; non est veritus Polonus Cæsari per suos Oratores denuntiare, si ob eam possessionem Albertus vexaretur, se cum Cæsaris & Imperij hostibus arma sociaturum: quod sonare videbatur cum Turca, hoc est, cum atrocissimo maximeque implacabili ipsius Poloniæ hoste. Adeò vel apud Principes cunctis animi affectionibus, cunctisque malis imminentibus præfens utilitas prædominatur.

3 Ne Ferdinandus Romanorum Rex concorditer agnosceretur, hæreticorum proteruitas vires nocentissimas traxit à duobus Principibus apprime Catholicis, & ex ea familia, quæ in ea hæresum collusionione salutis Arcam fabricauit; à Guillelmo inquam ac Ludouico fratribus, Bauriæ Ducibus, tametsi cum Austriacis affinitate coniunctissimis. Quorum minor natu, ius nescio quod in Bohemiam

Pars I. K k hemiam

1532

In libro Archiuij Vaticanij, inscripto, Capitula Clementis.

Litteræ Aleandri ad Sangam ultimo Maij ann. 1532.

Litteræ Aleandri ad Sangam 12. Iulij ann. 1532.

Dux Litteræ Aleandri ad Sangam 4. Martij ann. 1532.

Historia
Concilii
Tridentini
lib. 3.
cap. 9.

1532. hemiam sibi esse opinatus, vterque verò percitus cupidine Cæsare dignitatis in suam familiam reuocandæ, sibi temperare minime potuerunt, quin in ferendo suffragio cum hæreticis coirent.

Cæsar inter has angustias suadere sibi cœpit, necesse iam esse in leuiori malo conuiuere, quò rem Christianam à grauiore subtraheret; misitque clam in Franconiam, vt cum Protestantibus de Religionis induciis vsque ad Concilij celebrationem transigerent, Septemuiros Moguntinum ac Palatinum, probos Catholicos, sed magis de ciuili Germanorum consensione, quam de Religionis vnitatem sollicitos. Moguntinum verò, sacris licet Infulis ac Purpurâ insignem, eius frater Ioachimus, Septemuir Brandeburgensis, tametsi laicus, pietatis studio longè superabat; adeoque non sine rei Catholicæ detrimento contigit, vt Ioachimus nimis serò Ratisponam peruenerit, & post fratris protectionem in Franconiam; cuius vti postea factum improbauit, itidem antea consilium amouisset.

Litteræ A-
leandri ad
Iacobum
Saluiatum
14. Martij
1532.
* Litteræ A-
leandri ad
Sangam
23. Aprilis
1532.

Quam rem odorati Pontificis administri, de ea conquesti sunt apud Nicolaum Perenottum, Burgundionem, Granuelę dominum, qui ab oppido, quod eius nominis possidebat, cognomentum more Gallorum obtinebat, & loco Cardinalis Gartinaræ demortui, mœnere magni Cancellarij fungebatur. * Is Catholicæ Fidei studio mirificè flagrabat, quod studium in ipso validius, quòd erat cum summa doctrina coniunctum. Sed rem ipsi dissimulare opus erat, ne sui Principis arcana vulgaret; at balbutiens aiebat, aliquid per viam à Lutheranis iactatum de Religionis induciis vsque ad Concilium fanciendis; nondum tamen quidquam firmatum, neque proinde decretum iri, nisi habitâ, quantum res ferre posset, ratione Fidei Catholicæ, ac Pontificiæ dignitatis, & nisi re cum Pontificis communicatâ. * Sed non ita Ferdinandus, qui certè infra suam magnitudinem ratus, iis vti verbis quæ veritatis non patefactio, sed pallium forent, rem ingenuè Pontificiis aperuit: simulque tam adens Fidei Orthodoxæ, ac Pontificiæ dignitatis studium ostendit, vt non modò illi tuendæ sanguinem se deuouere affirmaret, verùm, dum hæc diceret, lacrymas fuderit.

* Litteræ A-
leandri ad
Sangam
30. Martij,
& 23. Aprilis
1532.

De his cum Cæsare Pontificis administri conquesti, quæ Granuelano protulerant, repetiere: His induciis nihil aliud effici, nisi parietem rimis hiantem dealbari, qui oblitis tunc sanè hiatis, mox ruinam molitur: Hæreticis inducias quouis modo laxari, idem esse ac opportunitatem iis largiri suæ potentia confirmandæ, qui magis insuperabiles redderentur: Palam esse, fraudulenter concordiam vsque ad Concilium ab illis accipi, à quibus iam constabat

repudiari Concilium iis conditionibus, quas Pontifex & Cæsar proposuerant: Iactatas minas vel se adiungendi, vel non obstandi Othomanno, similes esse clamoribus refractarij filij, minitantis patri, adurum se præcipitem è fenestra, ne suos ille corruptos mores coërceat: Eos Principes nec tam amentes esse, nec tam propriae utilitatis oblitos, ut mallet abiectione mitissimo Cæsaris Imperio, iugum intolerabile immanissimi Tyranni subire: Quos ratio communis causæ coniungit, eos tutissimos inter socios numerari: alios polliceri sæpè multa, ac postea deesse; hos, ubi necessitas urgeat, eam opem conferre, quam prius offerre recusauerant.

1532.

7 Cæsar molestè tulit sua consilia patuisse, responditque: Neque missos à se Principes quidquam statuisse, neque potestatem habere quidquam statuendi, sed solum audiendi; quod obesse non poterat: Se consuetum Religionis ac Sedis Apostolicæ studium semper præstiturum, nec quidquam ipsis inconsultis decretum iri. Ea tamen res Pontificis administratos non mediocriter angebat, præsertim increbrescente rumore, Protestantes quidquid optauerant impetrasse, & peculiaria quædam satis enormia iactitante. Quare Aleander, quò Cæsarem ab eo consilio dimoueret, significauit illi, Gallia Regem huius rei famà se vehementer offensum ostendisse, & apud Nuntium non sine stomacho & admiratione factum improbasse: * proinde mirum videri, Cæsarem, qui ad eam usque horam summam supra ceteros Principis Religiosi gloriam obtinuerat, nunc æmulatorum suorum obrectationibus aditum patefacere.

* Literæ Aleandri ad Sangam supra citatæ.
Literæ Aleandri ad Salutarum 23. Martij, & ad Sangam 30. anno, 1532.

Adiecit, eadem iactari ab utroque Bauariæ Duce, dehortantibus Pontificem, ne huiusmodi pacificationi assentiretur: eam, ut Imperio ignominiosam detestari, ac profiteri se illi minimè confensuros. Sed contraria voris suis Aleander per hanc significationem perit: suspicatus enim est Cæsar, eam in suis æmulis ostensionem fucum esse proprij emolumenti, cupientibus ipsum Protestantium dissidiis implicatum, adeoque contra se imbecilliorum experiri. Hæc porro suspicio ex eo creuit, quò ferebatur, ab Oratore Gallico Lutheranos ad obdurandum animari, suadente, hac ratione votorum compotes mox futuros. Quam ob rem Cæsar grauius indignatus, Oratori ultionis minas intendit, nisi id sui Principis iussu peractum probasset. Existimauit itaque Cæsar hic è re esse quod vulgò dicitur: Illud optimum esse consilium, quod inimico maxime displicet: præter occultam propensionem innatæ hominis superbix, recusantis eò se flectere, quò se animaduertit arte simulationis induci, ne quis apud se gloriatur, eum per occasionem suis artibus

1532.
Literæ A-
leandri ad
Sangam,
vlt. Maij
ann. 1532.

artibus irretitum. Sed nihil vehementius rem sollicitauit, quam prelati Venetijs nuntij de formidoloso armorum Solimanni aduersus Germaniam apparatu. Quapropter Carolus, missis iterum Norimbergam, biduo Ratisponâ distantem, memoratis Principibus, egit cum Protestantibus; & re prope concordiam deductâ, quâ staret promissis, cum Legato pactionis capita communicauit. Horum summa erat: Non quidem integram conscientiæ libertatem Lutheranis concedi, vt ipsi petierant, ac euulgauerant; sed solum cessationem quamdam ab Augustano Edicto, cunctisque molestis causâ Religionis inferendis vsque ad futurum Concilium, quod Cæsar à Pontifice sex intra menses indicendum, ac deinde post annum celebrandum curaret: quod si id effici nequisset, Conuentum alium cogendum, in quo hisce negotiis aptè consuleretur.

Administri Pontificis acriter obstitere: neque destitit Alexander rogare Cæsarem, nollet eâ parum honestâ concessione partam sibi Edicto Wormatiensi gloriam apud Christianam Rempublicam omnemque posteros contaminare. Cæsar eo dicto se perstringi ratus, respondit: Fuisse quidem Edictum illud sanctè prudenterque confectum: quod si postmodum reliqui Principes suas partes expleverent, se in eas difficultates haud coniectum iri. Pontificios poriter haud culpâ vacare, innuens fortasse Clementis fœdera cum suis amûlis inita, per quæ pecuniâ & viribus emunctus, impar tunc erat Turcarum armis absque Protestantium auxilijs. Quæ ad eam exprobrationem propulsandam aiebat, Si post Augustanum Decretum, Concilium tot conditionibus ommissis indictum esset, eò discriminis neutiquam deuentum fuisse. Quamquam, vt à nobis ostensum, conditio desiderata solum erat Galliæ Regis consensio, sine qua Oecumenica Synodus cum fructu celebrari non poterat: & hanc ipsam conditionem Clemens Caroli iudicio permiserat. Itaque coactum se Cæsar putauit ad eam ineundam concordiam; sed studuit eius speciem minùs piam gemino religiose temperamento cohonestare.

* Totum id
exat in li-
bro Archiuij
Vaticani, in-
scripto, *Acta
Conuentus
Ratisponæ
celebrati, &
alia quadam
visu digna,*
ann. 1532.

Alterum fuit, * vt exposuimus, integram libertatem Lutheranis haud indulgeri, sed solum vsque ad Concilium intra sesquiannum habendum; eoque non habito, vsque ad alium Conuentum: ad eoque potestatem sibi non ademerat, vbi ex iis angustus emerisset, illos ad seruanda priora Edicta, sopita quidem, sed non extincta, compellendi. Verum huic concessioni non minùs Imperij Ordines aduersati quàm Pontificij Administri. Reiecerunt illi sæpius propositas inducias cum Lutheranis, reclamantes, sinceræ Germani-

1532.

rum Religioni eas refragari: utcumque forent, non esse absque Romano Pontificis auctoritate statuendas: in illis nec efficaciter nec diu profuturum inesse remedium curandis nationis vulneribus, quin magis vlcerosa magisque insanabilia ea redditurum. Idcirco iteratis reclamationibus efflagitabant, ut Lutheranae Confessionis confutatio, Augustæ approbata, in lucem ederetur, omnesque cogentur ad illius præscriptum Fidem & opera conformare. De hac Ordinum Imperij mente, quæ Pontificiæ auctoritati tantum decoris affundit, quippe totius Germaniæ testimonio confirmatæ, tametsi tunc Pontifici haud benè affectæ, ut paulò post constabit, quæque simul ostendit, illud Cæsaris consilium improbatum fuisse non à solis Romanarum partium studiosis ex utilitate priuata, ne verbum quidem Suauis, qui tamen eam ignorare non poterat, cum in Actis illius Conuentus disertè haberetur.

10 Alterum temperamentum fuit de re minùs quidem graui, sed maioris contentionis, non hæreticis modò, sed Catholicis, in Conuentu; cum is de Cæsare, & acriùs de Pontifice quereretur, quòd nondum Concilium indictum fuisset, ab omnibus, sicuti diximus, expectum: ut in morbis grauissimis vsuuenit, sanitatis vim in ea credi medicina sitam quæ prætermissa. Quapropter Decretum designauerant de cogendo omnino Concilio Oecumenico; & ubi Pontifex tergiversaretur, uti Cæsar potestate Cæsareâ id conuocaret, vel certe peculiaris nationis Germanicæ Synodus haberetur. Hoc postremum ab in corruptæ mentis hominibus noxium censebatur. Siquidem vel in ea nationis Synodo Lutherani fraude malâ præpollerent, & actum foret de Orthodoxa Fide in Germania, ad eam superbiam erectâ eorum pertinaciâ, ut nullius amplius auctoritate deprimi posset: vel Catholici potiores essent, & hæretici audacter repugnarent, eâ planè ratione, quâ Edictis Cæsaris & Imperij Ordinum repugnabant; cum ibi nec auctoritatem, nec vires vniuersæ Christianæ Reipublicæ sibi infestas, perinde ac in Concilio Oecumenico habituri essent, vnde implacabilior discordia illos peruerteret. Idcirco Cæsar, eo reiecto consilio, noluit vniuersale Concilium cum detrimento Apostolicæ auctoritatis polliceri; adeoque noluit suam fidem obstringere, à se illud coactum iri si Pontifex renuisset. Id tamen solum in se recepit, daturum se operam, ut à Pontifice cogereetur: quod si intra præscriptum à Comitibus tempus ex quacumque causa impetrari non posset, iterum se Comitibus Ordinum Imperij (uti pactæ cum Protestantibus induciæ ferebant) conuocaturum, quò aliquo modo laboranti Germaniæ

Litteræ Alexandri ad Sangam, 22. & 29. Iulij an. 1532.

1532. confuleretur. Priorem cunctationem purgabat Cæsar, ostendem nihil à se diligentia, nihil efficaciam prætermisum, quò publica Germaniæ vota plurimis Comitibus iterata perficeret: sed vna testabatur, neminem pariter in eo de Pontifice iure conqueri posse. Vis enim ille cognouerat à Cæsare, Germaniam adhuc post rationes propositas, ab Episcopo Bertonenſi Nuntio Pontificio ad Concilium dissuadendum adductas, in priori sententia ac voluntate persistere, facile, quod in se erat, rem probasse: sed simul Regis Galliarum consensum postulasse, qui satis patebat quàm non solum opportunus, sed necessarius foret: is verò vt obtineretur, officia Legationesque à Cæsare fuisse impensa; sed nihil cum Gallo aut de modo aut de loco Concilij peractum esse. Hanc Cæsaris testificationem callidè silentio Suauis obuoluit, quandoquidem in eo totus erat, vt culparetur Concilij caderet in Clementem; cum opus omnino sit vel vnus mendacij auctori, veritates innumeras, illius indices, occultare.

Proponebat Cæsar, vt ipsi Imperij Ordines solemnibus legationibus cum à Pontifice, tum à reliquis Christianis Principibus Concilium efflagitarent, cupidus, vt hoc pacto Germani re ipsa experirent eas difficultates, quibus à se narratis fidem abrogabant, adeoque à communibus querimoniis se subtraheret. At illi renuerunt, casati, ea Comitibus non admodum Principibus ac Delegatis videri frequentia, vt nomine totius Imperij, perinde ac deceret, legatio decerneretur: imò conquesti sunt, velle Cæsarem eam se curam leuare, quæ in ipso tamquam in Capite deberet insidere. His Cæsar opposuit: Quando iam ipsi consuerant, satis esse Capitem in Comitibus ad faciendum, vt si Pontifex procrastinaret, Concilium Oecumenicum sine Pontificia auctoritate aduocaretur; vel si minus id succederet, peculiaris Germaniæ totius Synodus haberetur, quæ sanctio tam ponderosa, tamque inusitata videbatur; longè facilius posse eodem suffragiorum numero legationem decerni, quæ Concilium celebrandum curaret per consuetam formam, & ab antea actis Conuentibus postulatam: se dum ea proponeret, onus non detrectare, sed coniuncta secum eorum officia percipere, quò plurimorum simul conatus vim obstaculorum amolirentur. Illi tamen vsque repugnarunt, affirmantes, haud futurum pro Cæsaris dignitate, si Principes ei subiecti rem ad Imperium spectantem suo nomine apud externos Reges egissent. Et Cæsar ex aduerso constanter inhaesit promissæ Concilij formæ, quam retulimus: & quamuis ter à Conuentu repulsam passus, immobilis persistit; adeoque tandem illi cessere. Hac

Hac Ordinum pernicaciâ commotus Cæsar spondit, se confisurum, ut intra memoratum temporis spatium Concilium haberetur; quod spatium, tametsi nimis angustum ipsi videretur, ut Cætus coiret tot difficultatibus obnoxius, & è regionibus adeò locorum intervallo, sed magis adhuc commodorum ratione distantibus; ne tamen animos incenderet, necesse habuit operam suam obstringere illi negotio, quod ultra suam aliorumque potentiam progredi sentiebat.

1532.

- 12 Concordia cum Lutheranis, à qua reliqui hæretici fuerant exclusi, celebri nomine *Pax Norimbergensis* dicta est, ab ea vrbe in qua fuerat inita 13. Iulij, & à Cæsare 2. Augusti confirmata. Mox Protestantes validas opes ad bellum Turcicum subministrarunt, electo copiarum imperatore Septemuiro Palatino. Præcepit insuper Carolus Ordinibus, uti Ferdinandum omnes Regem Romanorum agnoscerent, colerentque: cui rei nihil ab vlllo reclamatum; adeoque id omnes tacite, non tamen aperte ratum habuere, donec postea Cademæ in Bohemiæ oppido, exeunte Iunio anni 1534. confirmata est ab eo *Pax Norimbergensis*. Et Saxo ne tum quidem assensus est; quin deinde contestari non destitit, eam in Ferdinando dignitatem à se neutiquam agnosci. De quibus libro sequenti agetur.

CAPVT X.

Animaduersiones in ea que Suauis differit de huiusmodi concordia.

- 1 **S**uauis dum hæc euenta commemorat, culpam omnem pro suo instituto conicit in Clementem, quòd noluerit cum conditionibus à Lutheranis propositis Concilium celebrare. Inde progreditur ad ea quæ tum Romæ tum foris differebantur; sed tam subdolâ depingit arte, ut quæ à Pontificis studiosis promuntur, falsa vel inuidiosa perstreant; quæ à contrariis, sonent speciosa sophismata; ac postremo sua sensa pronuntiat.
- 2 Ea breuiter expendamus, ne virus neglectum, ab Lectorum oculis ad corda proserpat. *Roma, inquit, crimini dabatur Cæsari, quòd in alienâ messem falcem immisisset; cum singulorum Principum, ac potissimum Cæsaris partes sint, damnatos à Pontifice extirpare. Quinam verò erant Romæ, qui tam ineptè ratiocinarentur? Quo pacto ea duo conueniunt, suo munere non perfungi, & in alienam messem falcem immittere? Hoc postremum tunc verum foret, si Cæsar arrogasset sibi potestatem, Religionis dogma-*

2532

dogmata fanciendi, præcepta Ecclesiæ relaxandi, sacros ritus inuertendi, Concilium indicendi. At dum solùm ipse cum Lutheranis paciscitur molestiæ cessationem ad certum tempus, poterat fortasse videri otiosa quidem à se falx in campo sibi tradito demissa, non verò in alterius messem immissa. Pergit narrare Suauis: Alios ex aduerso laudi vertisse Cæsari, quòd per eam concordiam vniuersis communierit Christianam Rempubicam, impotentem alioquin Othomanno resistere: *Lutheranos tandem Christianos esse, & solum in aliquo ritu à ceteris discrepantes, per tolerabile discrimen: illud axioma Romæ adèò decantatum, Esse hæreticos magis quàm infideles persequendos, Pontificio quidem dominatui accommodari, at non rei Christianæ emolumento.*

Per hæc plures & graues insinuantur errores. Atque vt ordiar postremo, eò forsitan nocentiore quòd aptior est ad fallendum, Suauem percontor, Ecquid ipse intelligat *rei Christianæ* nomine? Num fortè Principatum multitudinem, quibus communis sit Christi cultus, ceterùm sint planè soluti, minimeque inter se cohærentes in Politico Religiosoque regimine? Id si intelligit, tanta inerat vnitas *rei Christianæ* in sensu Suauiano, quanta inest inter Turcas ac Persas in colendo Mahumete concordēs, tametsi in articulis Religionis, eiusque supremo Antistite, & in quauis alia seu sacra seu ciuili communionē dissentiant. Quare accepto per hanc significationem *rei Christianæ* vocabulo, tam par erit, vt vnum è Christianorum Regnis studeat alterius indemnitati ab armis Turcicis, quam studeat Persa, ne Christiani Regnum aliquod Turcis adimant. Quin etiam ex pari argumento possit animo concipi communis quidam populus Theistarum, hoc est vnus Dei cultorum, Saracenos complexus & Christianos, qui in grauiori dogmate inter se concordant, quatenus ab idololatriis dissentiunt, quàm inter se Christiani hæretici atque Catholici, quatenus discrepant à Saracenis: ac proinde incumbendum erit Christianis, vt Turcæ idololatriam cultores subigant; ac vicissim Turcis, vt eosdem subigant Christiani; adeoque vt Hispani Prouinciis Indiæ potiuntur. Quam Politicæ rationem quilibet Suauis defensor videat, quantum sibi sit animi, vt populis persuadeat. An non animaduertebat ille, nomen illud *Christiana Reipublicæ*, inanem fore vocem, meramque congeriem rerum, fortuito vel animi arbitrio coniunctarum, nisi à forma, quæ ipsam moderetur ac dirigat, vnitatem accipiat? Curus formæ munus, cum exerceri nequeat à profano Principe, præsertim oportet à supremo quodam sacro Magistratu, qui varios huius vn-

ueritatis

uersitatis Principatus cõtineat in eadem Religione, in eadem legum obseruantia, tamquam inter destinatos ciues cœlestis Hierusalem, ac demum in eadem Ecclesia, quæ Congregationem sonat. Itaque posito in articulis Fidei dissidio, & vnus partis inimicitia in alterius supremum Antistitem, hæc vox, *Christiana Reipublica*, non est amplius nomen eiusdem corporis, conflati ex membris variis, peculiari quali fœdere inter se coëuntibus, sed ex pluribus corporibus, non modo prorsus seiunctis, sed mutuo inter se infensis.

4 Hac sanè fraude occultiori detectâ, alias apertiores narrata dissertationis prosequar. Nemo nisi rationis expers affirmare potuit, debuisse Cæsarem hæreticos insectari, etiamsi ob eam rem Christiana Reipublica in Turcarum potestatem redigenda fuisset: sed qui pacem illam improbauit, haud necessariam censuit quâ Turcis obliteretur; simulque credidit, irreparabile detrimentum Germaniæ vulneribus allaturam. Hoc posterius sanè accidit: de altero, quod affirmare vel inficiari non pendet ab eo quod fuit, sed quod futurum fuisset, vnus Dei est certa scientia, hominis coniectura.

5 Quod autem affirmat, dissensionem inter Catholicos & hæreticos versari solum in quorundam rituum discrepantia certè tolerabili, est nimis pitidum apertumque mendacium. An discrepantia in Fidei dogmatibus, de libero arbitrio, de numero ac vi Sacramentorum, de votorum efficacia, de bonorum operum necessitate, de Ecclesiæ auctoritate in præscribendis legibus, sancientiſve dogmatibus, de Christi præsentia in Eucharistia, etiam extra ipsius vsum, ac denique de veritate Librorum, quibus tamquam Diuinis effatis veneratio habenda, dissensio est in quibusdam ritibus, an in Fidei cardinibus? Si Christi cultus satis est Lutheranis, vt in reliquis tolerabilis discordia sit, frustra desudauere tot Concilia in damnandis hæreticis, frustra Deus peculiaria Fidei mysteria sacris Literis nos edocuit.

6 Age verò: Vbinam vmquam audiuit illud axioma Romæ decantari; *Esse magis hæreticos quàm infideles persequendos?* Docetur quidem Romæ, hæreticos, non infideles esse puniendos: illi enim sunt Ecclesiæ perduelles, violatâ Fide, quâ se per Baptismi tesseram Christo eiusque Vicario obstrinxerunt; hi verò neque sunt Ecclesiæ subiecti, neque ipsius legibus foroque tenentur. Non tamen hæc doctrina Romæ disseminatur, perniciosiore esse hæreseos quàm Alcorani propagationem; nec esse ardentius bello petendos hæreticos, quàm Saracenos. Horum alteri cælum non adimunt aliquibus, qui eorum in secta nascuntur; iis videlicet, qui per Baptismum

Pars I.

L1

renati,

3532.

renati, ante rationis vsū decedunt, vel cum ea ignorantia, ut nullam contrahant culpam quædam Fidei dogmata non credentes: at alteri proculdubiò ab Ecclesia Triumphanti omnes excluduntur, ad cuius incrementum omnia Militantis studia referuntur. Quænam contra hæreticos expeditio tanto vniquam studio, tot itineribus, tam magnis sumptibus promotæ est à Romanis Pontificibus, quemadmodum in Mahumetanos? Nulla planè est in Annalibus Ecclesiasticis pagina, quæ id ipsū non testetur. Quoniam alio spectant tot militares Religiosorum Ordines, quos auctoritas Pontificia instituit, ac peculiariter moderatur? quorsum tot Indulgentiæ, tot Crucesignatorum largitiones cum prouentu, tot decies centenorum aureorum millia Catholicis Regibus impertitur, nisi ad eam Christianæ Reipublicæ partem tuendam, quæ nunc libertate fruitur, & alias ab immanis draconis faucibus vindicanda?

Clemens ipse nōne paulò antè Ferdinando Regi ad huiusmodi expeditionem tam multa concesserat, ut Suavis ea traxerit ad pretiosam illuciam, quibus Concilium retardaret? Sed post concordiam à Cæsareis cum Lutheranis pactam, & patefactam de habendo Concilio voluntatem, num fortè præterit Pontifex illi contra Solimanum opem conferre? Ad id misit Hippolytum Cardinalem Mediceum, sui Patruelis filium, non cum subsidio in mensem^a quadraginta scutorum millium, ut narrat^b Guicciardinus, sed cum decem millibus equitum ex equitatu Pannonico, quibus vsque ad belli exitum à Legato stipendia soluerentur, præter duodecim trirèmes suo ære constructas, Cæsari ad tuendam oram maritimam Italiæ concessas; oblati quoque maioribus subsidiis, ubi necessitas ingrueret, prout exposuit in diplomate benevolentia: pleno per Legatum deferendo. Quamobrem omnium plausu & acclamatione in Germania^c collaudatus, quæ in tantis angustiis auxilia tam amplè experta est ab eo solo Principe, quem paulò antè Germani milites eiusdem Cæsaris diripuerant, expolauerant, in custodia concluserant. Quid verò, nōne Clementem in eo successores imitati? An in primis Paulus III. nōne validis militum copiis, duce suo nepote, Cæsari præstò fuit aduersus Turcam bellum terra marique instauranti? Num fortè negligentes aut tenaces habendi sunt Pius IV. in defendenda Melita, & Pius V. in componendo sustinendoque fœdere, quod tantà perculit clade Imperium Thraciæ? Quid Gregorius XIII. in eodem fœdere quibusuis impensis pro sua virili parte continuando, promouendoque? Postremâ tempestate Clemens VIII. nōne pariter ad tuendam Pannoniam iunxit exercitum,

a 18. Iulij, ut in lib. cit. Archiu. Vatican. inscripto, *Acta Conuentus Ratisponensis*, an. 1532. Et alia quædam visu digna.
b Guicciardinus lib. 10. c Epist. Aleandri ad Sangam, 7. Iulij 1532.

citum, illius ductore sui fratris filia marito, qui per eam expeditionem extinctus est? Enimvero numquam desiere Pontifices Christianos Principes stimulare literis, legationibus, oblati argento, milite, sui que corporis presentia, ad arma in communem hostem conuertenda. Haud certe pretermisum ab iisdem, suppetias ferre Catholicis Principibus ad bella etiam in hereticos suscepta; praesertim ubi grauius periculum maiorque indigentia visa sunt: sed ob tenuitatem virium validiora adminicula reseruarunt aduersus hostem magis impium, magisque formidolosum. Neque sane falsum est, Turcarum Imperium adeo non obesse sempiternae Christianorum saluti, quibus dominatur, cum liberum Fidei Catholicae usum illis concedat, qui ab hereticis interdicatur.

8 Pergit in incepto Suauis: *Dicebant alij, inquit, nullam habitam Turcarum rationem, Principatus administrandos non esse ex utilitate Sacerdotum: adeoque, cum cuius Principum ex officio sit incumbendum, ut praecepta diuina, nec vnum altero magis seruetur, interdum eorum violationem tolerandam pro eo ac postulat quies publica; neque maiorem esse impositam obligationem, hereticos quam scortatores puniendi. Et quamquam vix huiusmodi permissionis exempla produci possint per octingentos ab hinc annos; tamen qui ad priora tempora conuerteret aciem, effectum id ab omnibus competurum, & quidem cum laude, cum ad id necessitas coegit. Qui hoc pacto philosophabantur, e Stoicorum secta fuerint oportet, cuncta peccata aequalia existimantium, per opinionem adeo absurdam, ut ea satis fuerit Marco Tullio, ad habendum apud populum Romanum ludibrio ipsum Catonem. Atque eodem arguendi modo deduci liceret, qua facilitate a Catholicis Magistratibus meretrices tolerantur, permittendum esse subditis, ut ad ludaeos transfugiant, & Iesum Christum tamquam impium deceptorem detestentur; ut Alcorano dent nomina, Mahumeti que delubra construant, ut idololatriam reuocent, & Mineruae ac Apollini templa, Sanctorum nostrorum nominibus iam consecrata, restituant; & denique, ut atheismum deprædicent, omnemque Diuinitatem tamquam poetarum fabulam derideant: hæc enim omnia nihil aliud tandem sunt, nisi diuinorum præceptorum violationes: Cuiusque verò Principum incumbendum est, ut non magis alterum altero custodiat. Obseruetur in quacumque seu veteri seu noua Republica, an scortatores, gulosi, helluones, & huiusmodi vitiis humanae imbecillitatis deturpati, per leges publicas puniantur tam acriter, quam violatores creditæ Religionis, quæcumque tandem ea fuerit. Obseruentur Patres, & sacra Oracula, quam diuersis execrationibus inue-*

Vide Orationem pro Muræna, & eius Commentatores.

Historia
Concilii Tridentini
lib. 3.
cap. 10.
IV
S.

1532. hantur in hæresim, ac in reliqua flagitia. Quidnam indicat antiquissimum illud, horrendumque vocabulum, *Anathema*, ab Ecclesia in hæreticos præcipuè contortum, nisi *Seiunctionem*? Cetera delicta solum fructibus ramisque arborem spoliant; at defectio à recta Fide illam radicibus euellit. Cum in Fide tamquam in fundamento nitatur omne meritum, & omnis ad æternam salutem præparatio, Fide præditus si labatur in reliqua crimina, suum lapsum agnoscat, habetque in animo, quandocumque sit, resipiscere; quod certe quoddam semen est operis: faetur ad hæc se cecidisse; adeoque per exemplum à semetipso damnatum minori alios contagione contaminat. At qui Fidem abiicit, resipiscendi voluntatem non habet, suam fassus turpitudinem: quin se supra ceteros perspicacem in eo iactitat, propriæque mentis auctoritatem auctoritati Divini Verbi, ac legitimi eius Interpretis audacter opponit; atque ad id comprobandum habemus in Vitis SS. Patrum illum Monachorum Moderatorem, sui despicientiâ insignem, plurimis turpium criminum calumniis oneratum, nihil eorum negasse; at postremò hæresis insinulatum, ab ea se accusatione ardentissimè vindicasse. Præterea, tametsi culpa ad æternam vitam relata par omnino foret, quis inficiabitur, relata ad civilem vitam longè imparem esse? Vbinam promiscua castorum incestorumque, sobriorum helleborumque commercia eos in Republica tumultus excitare solent, quos Religionis dissidia?

Quòd autem deinde affirmet, huiusmodi permissionem ante octingentos annos fuisse omnibus laudabiliter usitatam, id Suavem arguit tamquam subdole oblitum tot legum Romanorum Cæsarum in hæreticos, & vicissim tot persecutionum, quibus vel Ethenici, vel Cæsares Ariani Catholicos afflixere: sed dictum illud contractatum per postremam exceptionem, *cum ad id necessitas coegit*, adeo verum redditur, ut non ante potius quàm post octingentos annos limitandum sit. Cum adegit necessitas Christianos, urbem sanctam Hierosolymam, & Christi Sepulchrum Saracenis tradidere: an hinc ergo conficiendum, id consilij per se ipsum, & citra necessitatem ultimam licere; atque ita prudenter ad ea conniuendum, ut ad pudicitia ieiunijque violationem conniuemus?

Subtextit deinde Suavis alios aliorum sermones; nec temperate sibi potest, quin eos quasi voces suas paternâ veluti charitate complectatur. *Id enim inquit hic agi, utrum vnaquaque ex regionibus Christianorum administranda sit prout ipsarum necessitas ac utilitas postulat, an vnius tantum civitatis seruitio mancipentur, ad cuius commoditate*

res sustentandas, oporteat cetera se ipsas exhauriant atque deuascent. Cuncta seducentium effata idcirco pestilentia sunt, quod specie charitatis oblecta audientibus blandiantur: quemadmodum omnium hostium deterrimus est proditor, qui pro necis instrumento adhibet amicitiam. Huiusmodi argumentum parem habebit vim ad subditos deterrendos, ne ipsum dominum vitâ fortunisque defendant in bello, affirmando, nolle se, quod vnius commoda sustineant, semetipsum perditum ire: deterrebit etiam populares, ne dimicent pro Patritiis, qui Republicanam per Aristocratiam administrant: atque ita Principatus quilibet euadet vitreus, inermisque prædâ iniustas inuadentis manus alliciet. Hæc planè fuere sensa, quæ memorabilem Romæ seditionem peperere, cum plebs ad sacrum collem secessit, ac pro Senatu bella gerere recusauit: sed deceptam exiit mentem, ubi à Menenio Agrippa celebrem apologum accepit de membris animantium, quæ cum à ventre desciuissent, recusarentque ad ingerenda illi nutrimenta amplius laborare, statim eo languente, ipsa pariter languere. Iam verò, si Menenio contigisset pro tuendo Apostolico Principatu causam agere, rationes similitudinesque longe quidem efficaciores adducere potuisset: quandoquidem neque manus neque pes vniquam in ventrem migrant, sicuti neque ferè plebeius in Aristocratiâ ad Patritios transit, neque subditus in Monarchiâ hereditaria vocatur ad Sceptrum; adeoque semper verum perstat, potissimam vtilitatem communium laborum esse bonum alienum, quamquam inde singulis etiam aliquid emolumenti redundet; quemadmodum cibus ventrem præcipue corroborat, sed ex eo necessaria in reliqua membra refectio dimanat.

11 Verùm in Ecclesiæ corpore membrum quodlibet in ventrem conuerti potest, vti chylus in sanguinem, hic verò in carnem: videlicet in hac Republica plebeo cuiusque licet in Senatorem, cuius subdito in Principem euadere. Roma, prout Regia Religionis, non est vna peculiaris ciuitas, sicut alibi declaratum est: proinde in frustra concisa corruit muralis illa Suavis machina inexpugnabilis; *agi in hoc, vtrum regiones Christiane vnius tantum ciuitatis seruitio mancipentur, ad cuius commoditates sustentandas, oporteat cetera se ipsas exhauriant atque deuascent.* Fuit olim priuata Ciuitas ea Roma, quæ per annos septuaginta Pontificum præsentia Auenione degentium destituta iacuit, in cuius commoda nihil à reliquis Christianorum nationibus conferebatur. At ea Roma, quæ Fidei Orthodoxæ, ac Pontificiæ auctoritatis viribus innicitur, quædam Re-

1532. *gia est ex cunctis Catholicis Prouinciis conflata, in qua quisque doctrinâ ac meritis ad summorum dignitatum fastigia eniti potest, ac reipsâ vel earum supremam obtinere, vel Ecclesiastici regiminis ac patrimonij particeps fieri. Est quædam Regia, quæ instar anime tot Regna connectit, atque è regionibus sibi obtemperantibus corpus vnum ciuile constituit, ceterorum omnium maximè formidabile, maximeque virtute, literis, felicitate conspicuum. Itaque apud se quisque reputet, anne huiusmodi corporis membris conducatur aliquod incommodum tolerare, ne ab hac anima seiungatur, néve deserantur cum solis formis partialibus, vt Scholæ loquuntur, quæ cuius membro, quamquam animâ viduato conueniunt. Id igitur non est quædam seruitus erga herilem dominationem, cui seruituti naturæ propensio reluctatur; sed coniunctio potius vite perfectè politicæ, ad eò naturæ consentanea, vt Aristoteles pronuntiauerit: Quemadmodum manus, quæ integro corpori non deseruit, è cuius bono statu suum cuique membrorum bonum redundat, dicitur per amphibologiam *manus*; ita hominem priuatum, qui proprium sibi bonum pro fine spectat, non commune à quo priuata singula deriuantur, per amphibologiam *hominem* appellari.*

Primo Politicorum cap. 2.

Verumtamen, sicuti euenire quandoque potest, vt seu pecunia inopiâ, seu corporis imbecillitate computrescere brachium finamus, ne vel ceteris membris alimentum desit, vel atrocitate remedium extinguamur; ita pariter aliquis Princeps iis poterit interdum angustius deprehendi, vt cogatur seiunctionem à Romanæ Sedis obsequio permittere aliquibus ex suis subditis, quò potioris partis saluti consulatur. Sed, vt in corpore naturali fit, extrema non nisi euidens cogat necessitas, admittuntur, itidem in ciuili corpore statuendum. Vtrum verò Carolus euidenti hæcenus necessitate premeretur, temerarius esset, qui confidenter affirmaret, eâ plane ratione, quâ si quis telescopio discerneret merces è longinquo nauigio in mare proici, temerarius foret in ferenda certo sententia de tanta periculi magnitudine, quanta iacturam illam prudentem redderet.

Errat tamen Suauis, dum ait, subsecuta tempora docuisse, ac perpetuò doctrina esse, initum à Cæsare consilium, fuisse cunctis humanis diuinisque legibus consentaneum. Posteriora siquidem tempora docere neutiquam potuerunt, an Cæsar ab ineluctabili necessitate vim passus fuerit: sed potuerunt satis docere, libertatem conscientia indulgere, idem esse atque domo excipi Amphitruonem, quæ gemino ore animis æquè ac Principatibus virus afflor, inuertatque

que Religionem in quoddam chaos, in bestiarum mores, in atheis-
 mum, obedientiam in contumaciam vnus, & optimorum regimen
 in popularium plurimorum dominatum; quarum rerum exempla
 funesta Caroli successores experti sunt ab ea concessione profecta.

1532.

C A P V T X I

*Solimanni receptus è Pannonia. Cæsaris in Italiam reditus. Inter
 ipsum ac Pontificem offensiones. Britannia ac
 Gallia Regum tentamenta.*

Solimanni exercitus, quemadmodum vastæ machinæ, suâ ma-
 gnitudine lentior, in Pannoniam serò peruenit; neque Prin-
 ceptus ille sapientis esse consilij existimauit, suam potentiam
 fortunæ committere, neque partam sibi gloriam, cum Carolo V.
 congregiendi in discrimen vocare; sed agro latè vastato, potius
 atrocinantium Ducis, quàm summi Imperatoris more, suas co-
 pias Byzantium reduxit. Cautum illud consilium in Orientis ma-
 gno Imperatore imitatus est non minor Occidentis Imperator il-
 lius hostis, nullâ illatâ molestiâ ab aggressione recedenti; ratus infi-
 gnem impetiti victoriam, dum solo aspectu impetentem deterreret,
 vincitque gladio in vagina recondito. Quin quò celerius heredita-
 ria Hispaniæ Regna repeteret, futurosque ibi heredes pararet, fratri
 opem ferre neglexit, eoque militum robore Pannoniæ illi plenam
 possessionem acquirere, aduersum Ioannem Scepusium Zapolien-
 sem, ab Austriacis *Vayuda* nuncupatum, qui supremus erat post
 Regem Magistratus intra ditionis fines, eamque obrinuerat prius
 quam per electionem, habitam anno 1529, quamquam suffragiis de-
 ficientem, sibi ius Regni arrogasset, eiusque titulum ac possessionem
 occupasset; vnde Pannoniæ Coronam Ferdinando præripere ad-
 nixus, ad sui patrocinium Solimanni arma potissimum sollicitarat.
 Præcepit quidem Cæsar, vt ibi validus ad id Itolorum exercitus re-
 maneret: sed illi alterius nationis Ducem supremum sibi præfectum
 dedignati, seditione factâ secessere; neque ipsius Caroli præsentia
 ad eos placandos quidquam valuit, quin contemptus ac repulsæ in-
 iuriam pateretur. Quare suâ sponte raptim in Italiam redeuntes,
 iter hostilibus incendiis funestarunt, dictitantes, quò deformem li-
 centiam splendido aliquo colore cohonestarent, à se illa patrari, vt
 similes clades, à Germanis illatas patriis focis, vlciscerentur.

Vide librum
 de Republ.
 & Statu Re-
 gni Hunga-
 riæ pag. 136.
 141. & 143.
 & Broderi-
 thii & Sam-
 bucum in
 Appendice
 ad Bonifacii
 pag. 757.

2 Hinc accedit, vt cum Cæsar Italiam versus iter faceret, irâ com-
 motus,

Guicciardini
 lib. 10.

1532. motus, leuem ob causam grauissimo dedecore Clementis Legatum, eiusque patruelis filium affecerit; ut fert irascentium impetus, qui bilis æstuantis igniculis irritati, eam, qualieumque oblatâ occasione, contra quos possunt violenter effundunt. Designauerat Cæsar ordinem in viâ stationibus seruandum: at Legatus impetentiâ iuuenili Cæsarem præueterat, aderatque cum eo Petrus Maria Rossius, præcipuus auctor creditus narratæ Italarum seditionis. Vnde Cæsar iussit non modò Rossium, sed Legatum etiam comprehendi: postea verò facti pœnitens, Cardinalem dimisit, mox verò ad offensionem mitigandam, Rossium etiam paulò post exsoluit, nec prætermisit excusationis officiosissimæ lenimenta erga Legatum, ipsumque Pontificem adhibere; apud quem illatam iniuriam honestâ specie suspitionis obtexit, quasi vereretur, ne Legatus agrè ferens antehabitu sibi in Florentiæ Principatu Alexandrum Patruelis filium, ad eum depellendum cum suo Comitatu desisteret. At verò, tametsi Pontifex, qui cunctis animi perturbationibus præter timorem mirificè imperitabat, boni publicæ rationibus iustæ iracundiæ frænaret impetus, ad retinendam cum Cæsare necessitudinem, adedò tamen eâ tam publicâ contumeliâ fractus victusque animo est, ut in lacrymas præ dolore proruperit.

Petrus Sorianus, in relatione suæ Legationis ad Senatum Venetum.

Guicciardinus loco citato.

Quò arctius cum Carolo Pontifex iungebatur, eò fortius duo Reges illius æmuli hunc ab eò diuellere conabantur, asperis certis modis, quandoquidem blandis non processerat. Horum alter, gloriæ ac potentiæ avidus, Insubriæ recuperandæ inhiabat: alter, exæstians libidine, amicæ nuptias anhelabat. Vtriusque autem consilium, quippe & ytilitati & honori Caroli contrarium, adeoque fauore Pontificis indigum, in eorum coniunctionem velut in obicem offendeat. Idcirco, dum Cæsar bello Turcico distinebatur, quod diuturnum & arduum ij Reges fore sperabant, statuerunt in congressu Caletij habito, ut Galliæ Rex Acromontium & Turmonium Cardinales Romam mitteret cum peracerbis mandatis, qui Pontifici denuntiarent, eos Reges se ab eius obsequio subtrahuros nisi Gallo de Mediolani recuperatione, Anglo de Annæ conuulsi assentiretur. Sed inopinata celeritas, quâ Cæsar hostis tam terribilis aggressionem dissoluit, Gallum ad consilia moderatiora redegit, ne Clementem impelleret, non tam ad amicitiam cum Cæsare, quam ad inimicitiam erga se. Proinde molliora Purpuratis Oratoribus iniuncta mandata, quamquam, ut Angli fiduciam foueret, cui amoris cæcitas prudentiæ prospectum ademerat, voluit aliquam offensionem in Pontificem præferre, imponendo ex propria au-

toritate

Fortitate Ecclesiasticis vectigalia quædam. Simulque ad alias efficaces artes, sed minus violentas conuersus, studuit suadere Pontifici, Germaniæ Protestantes, quod Galliæ vires tamquam vnicum sibi aduersus Cæsarem præsidium spectabant, futurum vt à suo nutu penderent: Angliæ quoque Regem in prosequendo coniugio, eatenus ausurum vnà cum Pontifice Cæsarem lædere, quatenus Gallorum viribus se tutum agnosceret. Proinde aliam non posse rationem iniri, quâ dignitas Apostolicæ Sedis, rei que Christianæ vnitatis sustineretur, nisi se cum ipso coniungeret: posse id à Clemente perfici seruatâ Cæsaris amicitia, cui haud molestè ferendum erat, quando iam Gallus Pontificem cum solo Cæsare affinitate coniunctum tolerauerat, eum nunc pariter cum eorum vtroque Principe coniunctum aspicere. Ad ea consilia amplectenda compulsus est vehementius Pontifex, quod aliorum fauore destitutus, minoris à Cæsare æstimari videretur. Cuius rei argumenta varia suppetebant: ac in primis, quod Cæsar Alphonso Duci Mutinam, Rhegium ac Ferrariam contra Pontificem adiudicarat. Nam de Mutina ac Rhegio, elegerat Cæsar (vt Iurisperiti loquuntur) solum ex Iure procedere; de Ferraria verò, de qua si hanc viam inisset, oportebat Ducem perduellionis damnare, amici conciliatoris sibi partes assumpserat: secundò autem, in procrastinandis nuptiis filia iam nubilis cum Alexandro, absque causa conspicua: postremò, dum videbatur Lutheranorum violentiâ magis trahi, quàm æquitate Pontificis, in rebus de Religione & Concilio sancientis; cum satisfacere mallet non magis honesta petenti, meliusque merito, sed planè magis formidabili.

C A P V T XII.

Alterum Cæsaris cum Pontifice colloquium Bononiæ; aliaque apud Christianos Principes officia ad Concilium celebrandum.

Reuerfus è Germania Cæsar, atque in Hispaniam traiecturus, voluit iterum Pontificem alloqui duplici de causa: & quòd cum eo confirmaret amicitiam, quâ quicquid suæ ditionis per Italiam erat, satis in tuto fore existimabat, & quòd aliquid de Concilio statueretur, sine quo se in Germaniæ negotiis intutum arbitrabatur. Clemens, quantumuis impar ad itineris incommoda, maluit se conferre Bononiam, quàm Cæsari occasionem inde præbere in Italiam penetrandi, ac Neapolim pertingendi, quòd destinabat. Ferunt, in eo congressu non æquè vtrique satisfactum,

Guicciardini-
nus supra citatus.

Pars I.

M m

ac

1532. ac in priori. Etenim Pontifex, cupiens nulli partium sese addicere,
 1533. quòd id Patris personam magis deceret, magisque securitati con-
 duceret, ægrè se passus est ad nouum fœdus pro rebus Italiæ addi-
 ci; præsertim tum quia Veneti illud inire recusarunt; tum quia, vt
 ad illud ineundum Ferrariæ Ducem traheret, necesse fuit Clemen-
 ti, haud sanè libenter, ei polliceri, se ipsi ad certum tempus mole-
 stiam non illaturum. Ex altera parte cupiebat Carolus, vt Clemens
 patruelis neptem Francisco Sfortiæ matrimonio iungeret, quo te-
 naciore affinitatis nexu illum ad Mediolani tutelam pertraheret: cui
 rei Pontifex assensus non est, ne Regem Galliæ læderet, illius hosti-
 eâ desponsatâ, quæ iam ipso Cæsare comprobante illius filio de-
 sponsa fuerat. Rex enim sibi hostem * declarauerat Sfortiam eo
 nomine, quòd in gratiam Cæsaris Meruellium interfecisset, sibi
 quidem subditum, sed qui ex Regiis literis Legati prærogatiuâ fru-
 batur. Cæsar arbitratus illud coniugium quasi per simulationem
 à Rege oblatum, petiit à Pontifice, vt Regem ad illud perficien-
 dum vrgeret, sperans eâ ratione comperturum Clementem, admi-
 terinam esse monetam, quâ Rex ipsum commercari studebat, adeo-
 que propensionem erga Gallos in indignationem commutaturum.
 Sed contrâ res accidit: Gallus namque explorato æmuli consilio,
 vt ipsum eluderet, eò statim properauit, quò fortasse magis dubi-
 tanter ac pedetentim processisset; ac duobus suis Oratoribus supra
 memoratis, Bononiæ apud Pontificem degentibus, tradidit quid-
 quid opus esset potestatis ad matrimonium stipulandum. Quapro-
 pter quantum Cæsari defuit de colore ac spe illius affinitatis remo-
 uendæ, tantum curæ ac sollicitudinis accreuit, quæ insuper auicta
 sunt, quòd Rex Pontificem rogauerat, vt vnâ Nicæam in Prouincia
 conuenirent, cum sibi aditus in Italiam ulterius non pateret. Nec
 Pontifex id negandum censebat, quippe iam bis ad colloquium
 cum eius æmulo accesserat. Inerat Cæsari suspicio, ne ea res spe-
 ctaret aliquod fœdus pro recuperanda Insubria, Aurelianensi Duce
 Catharinæ sponso concedenda, cui compertum erat destinari à Re-
 ge eam ditionem, quòd lis cum priori natu filio componeretur de
 Britonum Principatu. Sed in eo Pontifex nisus est animum Cæsaris
 securum reddere, in itâ inuicem pactione, ne fœdus cum aliis Prin-
 cipibus sancirent. Et promissis quidem stetit, aduersus quàm Suetonius
 affirmat; vt non solùm Guicciardinus testatur, sed Petrus Sorianus
 Venerorum Legatus in sua narratione, qui exquisitissimam ac
 certam notitiam profitetur eorum, quæ inter Clementem & Gal-
 los tunc temporis agitata. De Concilio mirum est à Guicciardino
 narra-

* Falcaus
 lib. 20 §. 50.

Guicciardi-
 nus citatus.

narrari, fuisse tunc à Pontifice idcirco reiectum, quòd neuter è Regibus in id consentiret, simulque omitti quidquid ibi ea de re deliberatum atque statutum. Ex quo liquet, quàm indiligenter vestigauerit quæ ad res extra Italiam gestas pertinebant. Idque etiam patet ex eo, quòd pro certo ponit, Ferdinandum electum fuisse Romanorum Regem in Comitibus Augustanis; quòdque tam confuse refert negotia de Anglicano diuortio; præteritque quod præ ceteris erat animaduertendum, hoc est, postremam Clementis sententiam, Catharinæ connubium ratum pronuntiantis. Quem quidem notitiæ defectum in eo Historico visum mihi est iterum indicare, ne auctoritas scriptoris, alioqui conspicui summi que nominis, lectorum fidem tenaciùs occupet; præsertim in iis rebus, quas ille negligenti calamo percurrit pictorum more, cum laciniis sineque regionis, quod operis præcipuus scopus est, cursim adumbrant.

2. Habitus est Bononiæ peculiaris cætus ad deliberandum de Concilio; ubi interfuere Pontifex, Cæsar, Cardinales Farnesius, Camppeggius, Cæsius, & Archiepiscopus Aleander ex parte Pontificia; ex Cæsarea verò Gabriel Stephanus Merinus Hispanus, Archiepiscopus Bariensis, & Indiarum Patriarcha, at paulò post in Cæsaris gratiam Purpureo pileo donatus, magnus Cancellarius Granuelanus, Commendatarius Couius tunc apud Carolum gratiosus, ac Maus Iurisconsultus Cæsareus, apud Clementem Orator, & Arragoniæ Procancellarius.

3. Duo ibi constituta: alterum, vt quando conditiones à Pontifice proposite de Concilio æquæ videbantur, Nuntius ab eo legaretur ad Germaniæ Principes, & Orator à Cæsare, qui Nuntio concors cum illis ea de re transigeret, animosque ad Concilij celebrationem pararet. Compertum erat, in eo solùm à Pontifice Cæsarem dissentire, quòd alter agnoscebat quidem conditionum æquitatem, sed utpote cupidus quocumque modo Germanis satisfaciendi, quò Imperio quies esset, flagitabat à Pontifice etiam immoderata, ubi Germani æquioribus non acquiescerent. Contrà verò Pontifex, cui Vniuersalis Ecclesiæ salus curæ erat, cupiebat quidem vim omnem per officia Francisci Regis adhibere, vti Protestantes Concilium exciperent, quo par erat ritu celebrandum; sed ubi recusarent, nolebat insanæ libidini vnus partis indulgere, quasi totum illa corpus moderaretur: ac dum Concilium insolito peruersoque modo congereret, fraudi esset Apostolico Principatui, cui non Dominus, sed Custos præsidebat, vniuersamque Ecclesiam perturbaret, eum imitatus, qui vt importunam sicut faucium ex febris arefcentium

M m 2 expleat,

Acta inter
Clementem
ac Cæsarem
de Concilio,
suscipiuntur in li-
bro Archiu.
Vatic. in-
scripti, In-
struendo ad
Concilium
Trident. &
in altero in-
scripto, Va-
ria, &c.

1533. expleat, potum illis indulget, vnde vitæ calor obruitur, & mori cietur.

Alterum ibi stabilitum fuit, vt Pontifex, de Aleandri consilio, iam tum scriberet ad Principes de Concilij celebratione; ne crederetur aut simulatum aut extinctum ipsius propositum, per encyclicum ad Principes Diploma duos ante annos vulgatum: à quo quidem Archiepiscopus Bariensis dissensit, ratus, non esse nouis se nexibus implicandos vsque ad ipsam Concilij conuocationem; ceterum verò omnes, ac præsertim Cæsar, consensere.

Pontifex, vt hoc ipsum exequeretur, aliud scripsit Diploma 10. Ianuarij ad Romanorum Regem, ac reliquos Principes Catholicos Imperij, in quo factâ præteriti diplomatis mentione, & commemoratâ interiectâ cunctationis necessitate ob Turcicum bellum aiebat, cum illud vtriusque fratris virtute feliciter confectum esset, auditusque à se fuisset Cæsaris reditus Italiam versus, neglectâ valetudinis ætatisque imbecillitate, & asperâ tempestatis incommodis, nec labori nec periculo pepercisse, quò Bononiam contenderet, ad agendum cum Cæsare de conciliandis Christianorum nationibus: ipsum autem Cæsarem vsque ad eò se Concilij studiosum ostendisse, vt, vbi Pontifex ad illud alioquin haud propenderet, exarsurum adhuc fuisse illius cogendi desiderio, quò tanti Principis pietatem imitaretur. Proinde habere se in animo, quanto cyùs posset illud indicere. Sed quoniam, cum Oecumenicum futurum esset, operæ pretium erat, vt omnes Principes Christiani in id consentirent, ne dum pars altera curabatur, altera discinderetur, quod & ipse Cæsar optimè aduerterat; se minimè desitutum literis atque Nuntijs reliquos Principes ad illius consensionem sollicitare. Hanc postremam periodum diplomatis ad Regem Romanorum, Cæsaream amputandam curarunt in diplomate ad Ordines Imperij destinato, simul cum alijs quibusdam vocibus, quæ illis esse poterant suspitioni: in reliquo idem planè fuit omnium tenor.

Ad eosdem quoque Ordines scripsit Cæsar eodem die, ac fecit in eandem sententiam; adiectâ laude amplissimâ voluntatis ac felicitudinis in Pontifice, qui, dicebat, *animo verè paterno & ardentissimo ad hanc publicam causam promouendam ad eò incubuit, vt nihil in eo desiderari potuerit in suo munere suisque partibus explendis.* Ac speciatim postea testabatur, Pontificem cogendæ Synodo libentissimè consensisse; sed simul optimo iure ac prudenter tamquam necessariam quæsiuisse reliquorum Principum consensionem, quò omne schismatis perturbationisque periculum vitaretur: atque in id impetu-

disse idonea officia per literas ac Nuntios; & consentanea responsa eum praestolari, antequam Caesar ex Italia discederet. Huius verò Caesaris de Pontificis voluntate testimonij Suavi haud placuit meminisse, cum eius memoria sit planè monoceroti contraria, ea nimirum, ut quidquid est veneni antidotum à se depellat.

1533.

CAPVT XIII.

Pontificis Nuntius, & Casareus Legatus in Germaniam pergunt ad componendas Concilij conditiones: & quid principes Protestantes responderint.

Quò res maturaretur citius, dum omnium Principum expectabantur responsa, voluit Pontifex alterum quod in consilio statutum erat exequi, de Nuntio destinando. Legauit itaque Hugonem Rangonium, Rhegiensem Episcopum ^a cum diplomatis ad Ferdinandum Regem, & Catholicos Principes 20. Februarij anno 1533. simulque Nuntium misit Vbalinum de Vbaldinis, sibi à Cubiculo, ad Reges Galliae ac Britanniae, cum diplomatis eodem die datis; ^b qui Nuntij Synodi conuocandae conditiones cum iis Principibus statuendas curarent. Mandata Rangonio tradita, pariter ab Vbalino seruanda, iniungebant, ut octo rerum capita, quae necessaria & aequa videbantur, proponerent.

^a Mandata tradita Rangonio, alibi que per eam occasionem misistis, extant in Volumine Vaticanæ Biblioth. in quo, & in alio, sunt multæ Literæ, Diplomata, & Commentarij Clementis Septimi de Concilio, postea citanda.
^b Hæc Diplomata extant inter alia Clementis.

² *Ut Concilium sit liberum, celebreturque more ab Ecclesia usurpato usque ab initio vniuersalium Conciliorum.*

Ut ij, qui sunt interfuturi Concilio, se illi obtemperaturos polliceantur.

Ut ij, qui legitimâ causâ ne adsint excusantur, legitimos Procuratores mittant.

Ut interea in controuersis Fidei nihil innouetur in Germania.

Ut locus decernatur; secus enim omnia frustra parari: ac proinde proponi à Pontifice Mantuam, Bononiam, ac Placentiam; quarum singule tuta sunt, capaces, fertilestque, ac caelo salubri, atque Germania propinquiores, quam ceteris transmontanis nationibus Synodo interfuturis.

Ut si quis Christianorum Principum operi tam Religioso absque iusta causa defuerit, non idcirco omittatur; sed cum reliquis sanioris mentis ipsorum conspirantibus promoueat.

Ut si quis Sacrum huiusmodi Catum impedire, seu postea eius Decreta violare tentauerit, reliqui cunctis suis viribus Pontifici pro Concilio tuendo adsint. Pontifex verò sexto mense postquam de ceteris memoratis capitibus propitium responsum acceperit, Concilium indicat, post annum.

Mm 3. cogen-

1533.

cogendum, quo spatio opus est, tum Vrbi destinatae rebus opportunis instruat, tum quò y presto sint, qui è tam longinquis regionibus aduocantur.

Nuntio Rangonio adiunctus est Cæsareus Orator Lambertus Briardus, Belgici Concilij Præses, datumque ipsi negotium, ut prius à Romanorum Rege rei transigendæ rationem acciperet: ut statum Germaniæ obseruaret, animosque cognosceret, an per Concilium, analiâ viâ reconciliari possent; ac de iis Pontificem ac Cæsarem certiores redderet; nullam tamen spem faceret Protestantibus de conditionibus Concilij, si quas forte proposuissent, ne postmodum gloriarentur, ut aliàs euenerat, in procliui sibi esse, in summis atque grauissimis seu Fidei seu præceptorum Ecclesiæ negotiis, consensum ac tolerantiam obtinere.

Si priuata Nationis Synodus tentaretur, eam ostenderet inuolentem; utpote quidquam sancienti auctoritate carentem, violentiam Pontifice non annuente, neque consentientibus reliquis Prouinciis Christianorum, ubi tamen res communis ageretur; periculosam denique ob rationes quas supra * recensuimus. De iis, quibus scilicet Romana Curia grauatos Germani querebantur, significaret, iam ex parte à Pontifice adhibita remedia, & omnibus ritè examinatis, aptius reliquis prouidendum. Quidnam certius, quid patientius præstare poterat Cæsar ad comprobandum Clementis animum Concilio celebrando paratum, quo tempore nulla suberat suspicio priuati in eum studij, dum ex noua cum Gallo affinitate, suborta erat aliqua sibi inuicem dissidendi causa?

Legati, post accepta à Ferdinando mandata, officio primum defungi statuerunt cum Ioanne Frederico, à parentis obitu Saxoniæ iam Septemuiro, tamquam cum principe Protestantium: & cum eo conuenere 2. Iunij Wimaræ, illius oppido in Thuringia. Is, qui proponebantur auditis, ad respondendum spatium postulauit, quod à Nuntio collaudatum, tamquam prudens ad grauiora deliberanda consilium. Hic Suauis insulsâ malignitate dictum Nuntij contudit: Sibi, ait, temperare non potuisse Nuntium, quin per eam laudem conceptæ spei voluntatem patefaceret, interuenturæ suo negotio moræ ex voto Pontificis; sed mox accepto responso fuisse delusum. Primò quidem, quidnam uisitatus Principibus, ubi quàm quantumuis leuioꝝ momenti proponitur, quàm se deliberaturos respondere, antequam certum & irreuocabilem assensum præbeant. Adeoque nec improuifum accidere illud poterat, nec insolitam cunctationem præferre. Secundò, quænam Oratori nouo magis uisitata ratio beneuolentiæ captandæ ab eo Principe quicum agi, quam

* Capite 9.
hujus libri.

quàm acceptâ vñdecumque occasione ipsum laudare? Tertio, num fortè non obuersabatur Nuntio lætitiæ causâ, dum Ioannes Fredericus, adeò palàm obfirmatus in hæresi, adeò abhorrens à quocumque Concilio ex Catholico ritu celebrando, ipsum non illicò repudiabat, sed ancipitem animum præ se gerebat, adeoque nutantem in eo, cui ad eam vsque horam firmiter inhæserat? Quarto, si Nuntius moram trahere cupiebat, multò magis ex eadem causa Concilij repudiatio optanda erat, quæ Pontificem ab illius solitudine liberaret, simulque palàm faceret per ipsum non stetisse, quò minus conuocaretur. Quare si verum foret quod pro certo ponit Suauis, repulsa confestim accepta debuisset Nuntij gaudium cumulare ob rem certam, non verò extinguere ob euanescentem spem, vt ille comminiscitur.

At huius hominis liuor adeò frequenter, adeò manifestè se prodit, vt verear, ne quæ in illo animaduerto, lectoris oculos iuxtà ac meum calamum defatigent. Nominis tamen fama, cum tanta Catholice Fidei fraude ab eo quæsita, postulat vt satius mihi sit fastidium legentibus narrando inferre, quàm in ipso confutando deficientem videri, cum pro victoria, non pro plausu scribam.

Ad narrationem itaque regredior. Respondit postea Septemuir, velle se ceterorum Principum Protestantium super ea re sententiam rogare. Quapropter hi cum illo Smalkaldæ conuenere, vt de responsione consuleretur; quam ibi decretam, ipse communi nomine reddidit scripto, Iulij postremo die. Eius summa fuit, præter generales querelas de Religione per Romanam Sedem deprauata, ritibus ac definitionibus Diuinæ Scripturæ aduersantibus, se primæ ac secundæ conditioni consentiri non posse: in us enim ex vna parte haberi, Concilium liberum futurum; ex altera verò, deposedi Pontificiæ auctoritati subiectum, cui ab omnibus esset obtemperandum. Sed mira sanè excusatio: nam in articulis modò recitatis ne nominatur quidem Romanus Pontifex, quin solum dicitur, *Concilium celebrandum more ab Ecclesia usurpato à primis vsque vniuersalibus Conciliis*: quæ postrema verba, quibus æqua & congrua conficitur propositio, à Suauis omittuntur. Neque sermo ibi est de obligatione obtemperandi Pontifici, sed Concilio.

Dein respondebant, in Concilio à multo etiam tempore celebratis aberratum fuisse à recta ratione, in ita à primis Ecclesiæ Conciliis, arrogatâ sibi à Pontificibus auctoritatè supra quàm par erat, ac subinde inductis abusibus, doctrinisque aduersus Dei Verbum: adeoque se velle Concilium, in quo Sacræ Literæ prævalerent, quod

que

1533.

que Romanorum Pontificum aut Scholasticorum auctoritati minimè subderetur. Cuius responsionis imbecillitas mirum est quam latere potuerit Suauem, dum eam tamquam iustam recenset. Vnum saltem ipsi proferant ex Conciliis Oecumenicis, in quo demonstrent, nullà vfos auctoritate Pontifices, quemadmodum et aduerso Pontifici tot in medium asferre licet, in quibus ne ipsi quidem id ausint in dubium reuocare. Ea sunt in primis omnia in Occidente celebrata, non in Laterano inquam, sed in Gallia, in Germania, apud Reges ac Cæsares potentissimos, & conuenientibus et amplissimis ac religiosissimis Episcopis; qui omnes numquam consensissent, occupari ab Romano Episcopo nouam & contra iurisdictionem supra Ecclesiam vniuersam; præsertim cum armorum vi seu formidine ad id minimè adigerentur. Fierine potuit, vt ad tam improuisam alienæ potestatis assumptionem, in prima quæ eo pacto habita est Synodus, nemo prorsus reclamaret, nullumque planè vestigium facti tam memorandi in vlla historia discernatur? Præterquam quòd huiusmodi auctoritas Romani Pontificis vel in primis Orientis Conciliis, quorum memoria distinctior viget, manifestò liquet, cum exploratum sit, quam subiectionem professum fuerit Ephesinum Cælestino, & Chalcedonense Leoni. Et satis quidem intelligebatur, Protestantes, dum articulum illum verbis tam appositis conceptum repudiabant, inde deducentes libertatem adimi, ac Pontifici Concilium subiici, se vel nolentes contineri antiquissimam Ecclesiæ consuetudinem, non à longo hucusque tempore, sed à primis Oecumenicis Conciliis fuisse, vt illis Romanus Pontifex præsideret.

Præterea, efflagitare vt Sacra Scriptura definitionibus Pontificum, Scholasticorumque doctrinis anteferretur, æquè erat, ac pro certo ponere, eas inuicem sibi repugnare. Quod si contingeret, quanam dubitet illam antehabendam? Si quidquam Pontifex contra Sacras Literas doceret, desineret esse Pontifex, & Scholastici qui hoc ipsum auiderent, Scholasticorum nomen amitterent: verique verò proferuntur in Concilio tamquam meri Scripturæ interpretes in obscuris locis; sed ille absque erroris periculo, hi vt erroribus obnoxij. Dixi, *in obscuris locis*: siquidem in iis quæ per se patent, variasque interpretationes minimè patiuntur, non requiritur neque conuocatur Concilium; vt ex iis omnibus constat, quæ ab Ecclesiæ primordio, vel per ipsos Apostolos celebrata sunt. At Lutherani per eam speciosam loquendi formam volebant, vt in effatis Diuine Scripturæ non adeò apertis, explicationes ex ipsorum libidine antehabere-

haberentur declarationibus Interpretis legitimi, atque à Deo constituti, tum sacrorum Doctorum commentationibus à peculiari ipsorum lumine profectis, qui tandem communem Ecclesiæ sensum enuntiant. Quapropter postulatio Protestantium æquiparanda erat litigatoris petitioni, qui contenderet, in suæ causæ decisione rationem legi ac Iurisperitorum opinioni præferri. Certissimum quippe est, legem rationi aduersantem nequiquam valere, multoque minus cuiusvis Iurisconsulti opinionem rationi pariter repugnantem. Quare ubi ratio in aperto est, nihil opus lege, nihil Legisperito; sed sufficit lumen, hominum animis à natura inditum. Verum quoniam in rebus moralibus ratio plerumque delitescit, idcirco eius inuestigandæ cura, ac declarandæ auctoritas prudentibus Legislatoribus tradita est; & cum aliquando lex ipsa obscura sit, multo plus lucis accipit ab intelligentia Iurisdctorum, qui diu accurateque in eo se studio exercuere, quam à gregariis Iudicibus, quibus instrui necesse est innumera ferè Tribunalia. Hinc ergo, ut quàm possit tutissimè legi ac rationi adhæreatur, in more positum est, ut Iudices in ferenda sententia opinionibus suis insignium Iurisperitorum doctrinas anteferant.

8 Concludebant Protestantes: Vbi Pontifex more consueto Concilium habere vellet, se minimè recusaturos adesse, ubi ita aduocarentur, ut cautum publicè ipsis foret (intelligentes per eam conditionem inter alia Concilium in Germania celebrandum) & ubi existimarent id è Dei gloria futurum; sed retentâ libertate accipiendi, repudiandive eius decreta, prout ea Diuinis Oraculis vel consona vel absona arbitrarentur. Quod profectò sonabat, se Concilio interfuturos, ut ipsum impugnarent ac diiudicarent, non ut ibi promouerent vnitatem Ecclesiæ, illud agnoscentes tamquam legitimum excitarum dissensionum Iudicem.

CAPVT XIV.

Pontificis in Galliam aduentus. Et quid egerit cum eo Rege, præsertim de causa Protestantium, & Anglicano diuortio.

1 **R** Ex Galliæ non destiterat sollicitare congressum cum Pontifice; qui respui à Clemente non poterat, quin immodicam seu existimationem seu beneuolentiam præferret in Cæsarem, non solum ut primogenitum, sed velut vnigenitum eum habendo; quod vicissim effecisset, ne Rex ipsum uti parentem agnosceret, cum causæ publicæ pernicie. Quoniam verò Sabaudia Dux

Pars I.

N n

iis

Historia
Concilii Tridentini
lib. 3. Cap. 13.
IV
5.

1533.
* Galeciar.
diuus lib. 20.

iis Principibus arcem Nicenam concedere recufauerat, necesse habuit Pontifex Massiliam nauigare; * quò 12. Octobris appulit, eodem postmodum deducta, vt Rex postulauerat, Catharinâ sponsâ. Hæc inter Florentinorum tumultus propè fuit vt infantula in horis occideretur: inde ætatis fauore subtracta, ac fortunâ propitiâ non modò ad Galliæ Coronam destinata, vbi demortuo primo filio ipsa cum viro regnauit; sed etiam ad plenum fermè Gallorum imperium, tergemina ipsius sobole ibi regnante.

Suauis hæc nuptias à Pontifice sancitas refert ad postrema offensionum semina in Cæsarem iacta, præsertim ex occasione Concilij; iter verò in Galliam, ad ambitiosam eiusdem matrimonij cupiditatem. Et tamen de altero demonstratum est, quatuor iam ante annos, cum Clemens & Carolus aliàs Bononiam amicissimè conuenissent, connubij negotium à Pontifice cum Cæsare communicatum, comprobatumque ab ipso, ac postea rursus idem propositum à Nuntio Aleandro Bruxellis, idemque redditum à Cæsare responsum, biennio prius quàm res ad effectum adduceretur, ante Ratisponensem Conuentum, ac Pacem Norimbergensem, ante Concilij petitionem, & adiudicatam Duci Ferratiæ causam, ante cetera Cæsareæ diffidentiae irritamenta. Bononiæ denique Pontificem Cæsar extimulauit vt rem perficeret, atque ita ratus inanitatem spei patefactum iri, rei exitum maturauit.

Enimuerò quando iam Pontifex eam animi libertatem ab omni sanguinis studio non præ se tulerat, quæ sui muneris sanctitati plene responderet, nullus supererat excusationi locus recusandi eam cum Gallo affinitatem sine graui offensione illius Regis, cuius beneuolentia Religionis rebus id temporis adeò necessaria cernebatur. Quare quicumque sanæ mentis intelligebat, admittâ semel eam in consanguineos animi procliuitate, illum vel ex quacumque Religionis seueritate retrocedere haud potuisse. Quòd si Pontifex ambitione ad id compulsus est, non igitur opus fuerat diffidentia cum Cæsare; adeoque Suauis, quò duplici vitio simul hunc oneret, sibi simul contradicit, & in vtroque fidem suam labefactat. Quod ad iter in Galliam spectat; patet ex narrationibus Scriptorum, rebusque postea gestis, nihil aliud in eo colloquio cura fuisse Pontifici, nisi Ecclesiæ emolumenta, quæ simul etiam ad Cæsaris emolumenta spectabant: cuiusmodi erat, per Francisci Regis officia Germaniæ Protestantes mitigare, Regemque Britanniae à repudio materis eiusdem Caroli reuocare. Ceterum, non modò Pontifex nihil cum Rege fœdus inuit, quod animosè Suauis affirmat aduer-

his testes incorruptos, quos supra * produximus; sed neque assensus est Cardinali Mediceo, sui patruelis filio, ex muneribus pretiosissimis à Rege oblati quidquam acciperet, præter Leonem iam mansuetum Francisco Regi dono missum ab Hariadeno Oenobarbo.

Cum Protestantibus egit profectò Rex quàm ardentissimis potuit officiis. Sed fallitur quicumque sibi persuadet, rebelles cum externi Principis patrocinium implorarunt, suæ contumaciæ illius gratiâ temperaturos. Si enim parati forent suorum motus animorum componere pro alicuius imperantis arbitrio, illi sanè se subiicerent, cui olim obtemperare consueverant; quod humana natura æquius fert, quàm denuò exterorum voluntati se subdere. Sic postmodum actum vidimus à Batauis perduellibus, modò cum Alençonio, modò cum Casimiro Palatino, modò cum Archiduce Mathia.

Diutius, ac meliori cum spe tentatum fuit à Gallo, Henricum Octauum retinere ne se præcipitem daret. Qua in re accuratè obseruandum, si Pontifex mortalibus inhians commodis, vt cum Suauis effingit, fautores Cæsari inensos sibi conquirere voluisset, in ea certè causa tam rectâ libertate nequaquam vsurum fuisse, ad eò vt Suauis ipse (qui prudentiæ nomine appellat politicom calliditatem, non autem iustitiam fluxis commodis imperantem) dixerit, in eo negotio Clementem consuetâ prudentiâ à Deo fuisse priuatam.

4 Scire igitur oportet, Henricum Angliæ Regem, seu moræ diuturnioris impatientem, seu diffisum Romanam Curiam sibi propitiam futuram, iam diu vehementissimè efflagitasse, vt sua causa Iudicibus Britannicis committeretur, ac cum Pontifice conquestum accerrimè, quòd id pernegasset. Eius literis in Senatu Vaticano recitatis 22. Decembris anno 1530. adhuc tamen demandatum Romanæ Rotæ Auditoribus, vt ex Iure procederent, ac postea ad Senatium referrent, à quo sententia proferretur. Eadem die in Senatu, Catharinæ Procuratoribus postulantibus, alterum quoque latum Decretum. Cùm enim Angliæ Rex Bolenam, nuptias ei pollicitus, ad se pertraxisset, cum ea simul degebat, eidemque se re ipsâ nupturum ostentabat: quamobrem Carolus ac Ferdinandus ad Pontificem Senatūque Purpuratorum tanto animi ardore scripsere, vt ab eo Confessu Diploma conficiendum impetrauerint, quo Regi, simulque Annæ, & cuiusque feminæ prohiberetur, ne matrimonium inirent, vel aliud quidquam auderent in ea causa attemptare; & quidquid secus faxint, irritum foret. Hoc Diploma

N n 2 Alean-

1533.
* Cap. 12.

Iouius lib. 31. & Spondanus anno 1533. num. 9.

Ex Diario cit. Ludouisor.

Historia
Concilii Tridentini
lib. 3.
cap. 14.
283.

1533. Aleandro ibi Nuntio traditum, iniunctumque, ut apud se quamdiu posset id retineret, ne Henricus acrius exanderet: sed ubi te necessitas, vel Cæsaris vrgentis efficacitas postularer, illud pro quietate adhiberet.

Literæ Aleandri ad Saluatium 14. & 15. Nouemb. 1531. * 23. Octobris 1530.

Iam verò Bruxellis, ubi primùm Aleander Cæsarem adiit, flagrantissimè super ea re loquentem audiuit: Sibi matertera lacrimis discerpi præcordia: ac proinde in ea causa Clementis iustitiam à se implorari; ad quem * literas ardentissimas dederat, in Senatu Vaticano lectas 29. Martij anno 1531. Nuntius aliquamdiu rem protraxit, causatus eà Pontificem uti morâ, ne Regis animum in ipsam Reginam inflammaret, facilioremque sineret aditum reconciliationi cum ipsa, ubi æmula pertasum foret; prout ferre solet huiusmodi commotiones animorum, quò impetu citiores, eò ferietati propinquiores. Sed tandem comperto Regis cum Anna pernicaci contubernio, eiusque voluntate ad grauiora proclui, necesse fuit Nuntio Diploma proferre; ^b quod ex mente Pontificis actum est. Vehementer querebatur Cæsar, vnus hominis, vnusque femine libidine, causam huiusmodi contra ius fasque retardari. Vnde oportuit interpositam in mittendo Diplomate moram cum illo dissimulare, ob indignationem ex eo ortam, quò nondum missum suspicaretur.

a Literæ Aleandri ad Iacobum Saluatium 4. Martij ann. 1532. b Literæ Saluatii ad Aleandrum 14. Aprilis ann. 1532. c Literæ Aleandri 17. Aprilis 1532.

Granuellanus pariter, & Couius ob eandem cunctationem ferociter obstrepere, Nuntio significantes, eam futuram in Comitibus potissimam de Pontifice querimoniam: ab Henrico, cum audacter in causa tam pudenda sibi obfisteretur, omnem audaciam dependendam: Anglicanum Regnum minimè passurum, vilem illam mulierculam sibi Reginam imponi. Studebat Nuntius Pontificem excusare, ab illo sententiam protrahi affirmans in rem ipsius partem eam efflagitantis. Verùm Cæsar ac Ferdinandus, Catharinæ questibus perstricti, Pontificem ad ferendam sententiam acerrimè compellebant, quam validissimum frænnum libidini alioquin indomita perditæ Regis fore sperabant. Hæc ipsa officia vim summam accipere ab ipsa Cæsaris voce Bononiæ alloquentis Pontificem, quam nihil obtendere poterat; seque in angustias redactum sentiebat, inter discrimina vel iustitiæ lædendæ, simulque abalienandæ à se par fratrum potentissimorum Principum, vel Regem libidinis impotem vnâ cum Regno præcipitem agendi. Sed quantò facilius est omittere quàm agere, illudque minùs periculosum habetur, cum hoc semper in promptu sit, Clemens rem procrastinauit, nec irrevocabile sententiæ telum vnquam intorsit.

6ª Contrà, Rex Gallia spatium flagitavit, quo Henricus suæ causæ patronos Romam legaret; quippe qui arbitraretur se minimè obligari ad se vel præsentem vel per legitimos Procuratores Romæ sistendum. Ac spatium quidem ad id, sed extra iudicium illi concessum; adeò vt in Senatu Cardinalium Capisucco, in Romana Rotâ^b Iudici, iniunctum fuerit in causâ progredi, nisi qui ad excusandam Henrici contumaciam adesset, illius ad id mandata proferret. Interim Anna concepit: & Rex, quâ vt eam leniret, sibi momentis singulis exprobrantem inanem Regiæ promissionis fidem, per quam ipsi virginitatem ac famam ademerat, quâ vt futuram prolem, quam virilem sperabat, legitimam declararet, effecit vt coniugium Catharinæ irritum pronuntiaretur à Guillelmo Cranmero, qui Boleniæ familiæ à Sacris fuerat, ideoque ab Henrico in Sedem Archiepiscopi Cantuariensis intrusus; atque hac nixu sententiâ, clandestinum cum Anna coniugium Henricus contraxerat.

Huiusce rei certiore fecit Franciscum Regem, simulque significavit, à se prospici ob eas nuptias imminenti sibi à Pontifice anathemata, & à Cæsare bellum: proinde ipsius opem implorare, enixeque ab eo petere, vt in Massiliensi cum Clemente congressu ob oculos illi poneret, vbi Pontifex iuram in Anglia sententiam abrogaret, Regem reipsâ Annæ nupturum, suumque Regnum ab illius obedientia subduendum. Responsum à Gallo, * se in omnibus, quæ Religioni detrimento non forent, fraternâ illi benevolentiam adfuturum. His cognitis, quæ sanè latere non poterant, Cæsariani Pontificem adorti, ipsum vt sententiam ferret, ineunte Iunio sollicitabant. Ipse tamen, quàm potuit cautissimè, iuribus contra Regem agentium sui que Tribunalis auctoritati consuluit. Itaque 11. Iulij anno 1533. in secreto Patrum confesso, Cæsare & Catharinâ sollicitantibus, super duobus sententiam tulit; nimirum, Regem in censuras incidisse, ob contumaciam in iis peragendis quæ sibi fuerant per Diploma interdicta, vxore depulsâ, aliâ sibi feminâ adiunctâ. Huius tamen sententiæ effectum suspendit vsque in integrum futurum * Septembrem, eâ temporis morâ Regi concessâ, si fortè resipisceret atque pareret. Reginam verò, utpote ab eò iniuriâ deturbatam, in pristina coniugij Regiæque dignitatis quasi possessione reponendam. Sed præcipuus litis articulus, an ratum fuerit Catharinæ connubium, de industria nondum decisis, vt aliquid timendum sperandumque Regi superesset.

7^a At Anglus adeò non paruit, vt idolo suo obsequendi cupidus, populisque publicè ostentandi heredem Regni in partu iam proximo,

1533
a Literæ Saluati ad Aleandrum 8. & 13. Decembris 1531.
b 10. Decembris 1531. ex Diario citato Ludouiciorum.

* Gaiccardinus lib. 20 Spondanus ann. 1533. & Ionius.

Blasius Cæsenas in suis Diariis.

* Sine Octobrem, vt narrat in Diario citato Blasius Cæsenas, qui sententiam sibi legit, cum esset à Secretis.

Historia
Concilii
Tridentini
lib. 3.
cap. 14.
285

1534.

mo, ritu solenni nuptias celebraverit, veteritque Catharinæ nomen suæ coniugis in posterum tribui, sed *Arcturi Principis* vidam nominari. Ad hæc iussit Annam Regiâ Coronâ per insolitam pompam redimiri; Mariam filiam, ceu ex non legitimo conubio natam, titulo *Principis Vallia* priuauit, adiectis ad hoc variis quoque neglectæ Pontificiæ auctoritatis argumentis.

Guicciardinius lib. 20.

Verumtamen cupiens aliquid cum Pontifice componere, Oratores suos Massiliam legauit, dum hic vnâ cum Rege Galliæ ea in rebe commorabatur. Ibi verò fortuitò contigit, vt Rex Galliæ, cuius intimum conclaue à Pontificis cubiculo solus paries sece-
nebat, in quo peruia vtrique ianua patebat, eâ ingressus Anglos Oratores offenderit, à Pontifice ad Concilium inurbanis modis prouocantes. Hæc re iratus Rex, & ægerimè ferens Pontificem domi suæ adeò indignè habitum, enuntiauit Pontifici, se minime offensum iri, si ille in ea causâ ex iure ageret. Tum verò Clemens intellexit, se iam necessitate adactum ad educendum potestatis suæ telum, nisi maluisset omnibus patefacere, idoneum sibi non esse brachium ad illud ei aculandum; adeoque compelli se tum ad decretorium anathematis fulmen euibrandum, quando præfata sententiæ dies iam præterierat; tum ad potissimum articulum decidendum. Restamen vsque ad eius in Urbem reditum dilata, qui sub anni exitum contigit. Eò igitur regressus Pontifex certis sedatisque verbis propinquam sibi mortem pronuntiabat, ac sepulchralem sui funeris apparatus adornabat: cum interdum in quibusdam magis conspicuis magisque commendandis euentibus in-
dat Deus mortalibus intimam futuri præfagationem, quâ testatur in terra, eam cæli prouidentiâ regi.

CAPVT XV.

Sententia in Regem Angliæ à Pontifice lata, eiusque Regni schisma.

8. Ianuarij
ann. 1534.
vt in actis
Consistoria-
libus.

Reuersum Romam Pontificem Casariani ad ferendam in Henricum sententiam acriter extimularunt, pro qua exequenda validissimas copias pollicebantur. Cunctatus nihilominus Pontifex est, propterea quòd sese interim Gallix Rex interposuerat, legaueratque ad Pontificem Ioannem Bellayum Parisiensem Antistitem, illustrem doctrinâ ac prudentiâ virum, ac postea Purpurâ decoratum, quò illum leniret; eodemque tempore conatus erat præferuidis officiis Henricum ad Pontificis obsequium per-

percellere. Cumque hic spem aliquam faceret Pontificiæ sententiæ obtemperandi, lis protrahebatur in plures articulos discissa, quamquam Cæsarei postulationibus iteratis decisionem vehementissimè flagitarent. Postremò per certum tabellarium Bellayus Regi Angliæ enuntiauit, non posse amplius Romæ citra Iuris famæque labem sententiam Pontificis protrahi, quâ ille uti contumax damnaretur, nisi per eundem tabellarium redeuntem missis sueliteris, siue procuratorio libello, se foro Pontificio subderet. Elapsis omnibus præscripti temporis spatiis, non modò nondum ille redierat, sed vulgatum Romæ fuit, in Angliâ, dum comœdia publica coram Rege haberetur, ab eo iussos in scenam produci ad ludibrium & ignominiam Purpuratos Patres, ipsumque Pontificem, quasi non Ecclesiæ Principes, sed Regis ridicularios.

2 Tum sanè habita fuit imbecillitas, mentis quidem, si obedientia speraretur, pectoris verò, si sententia protraheretur. Quare Pontifex, qui absenti Capisucco ad causam cognoscendam suffecerat Iacobum Simonertam, Episcopum Pisauriensem, Romanæ Rotæ Duodecemuirum, & postea honore Purpuræ à successore donatum, a auditâ ab eo totius causæ serie, pronuntiauit, matrimonium inter Henricum & Catharinam ratum esse, præcepitque Regi, ut in eo persisteret, & Catharinæ pecuniam in litem expensam persolueret. At fortuna per euentum (qui laudis vituperationisve apud vulgus mensuram obrinet) studuisse visâ est admirabili quâdam orbitæ suæ conuersione, Clementi notam præcipitis inurere in memoria posterorum, cum per paucis diebus post latam sententiam reddita fuerint Romæ Henrici responsa, qui scenicum Pontificem à vero discernens, animaduertensque sceptri pericula, subditorum turbas, apud Christianum genus infamiam, prolisque labem ac defectum, si ab Ecclesiæ Præside supremo priores nuptiæ pro legitimis haberentur, ipse verò denegatâ illi obedientiâ persisteret in secundis, obtulit se obtemperaturum tam sententiæ de iis quæ ipse attentauerat, modò anathematis fulmen cohiberetur, quam Purpuratorum Cœtui, quibus causa commissa, modò nonnulli sibi suspecti excluderentur; simulque Cameracum delegarentur homines, quibus meritò fideret, ubi quædam pro sua causa profertè cupiebat, & quò etiam tum procuratores suos præmiserat.

3 Hic euentus, simul cum obitu Catharinæ, qui non intra decem menses, ut narrat Suauis, sed intra vnum & viginti accidit, qui que finem controuersiæ imposuisset, effecit, ut nimix festinationis inferenda sententia Pontifex incusaretur ab iis ipsis, qui paulò antè

a 23. Marijs
ann. 1534.
in Actis
Consistorial.
& in Dia-
rio citato
Ludouisi
rom; non-
verò 24. ut
scribit Sua-
uis.
b Post duos
dies scribit
Bellayus
lib. 2. o. n. 14.
id colligens
è. Cōmenta-
rijs Guillel-
mi fratris
ipsius Bel-
laij: quam-
quam An-
gulus auctor
Vitz Henrici
sex dies
interfuisse
dicat.
c 6. Januarij
ann. 1534.
vii narrat
auctores de
Spondano-
crati, & Baz-
tholæus in
Indiæ Chro-
nologico
8. eiusdem
mensis, vii
narrat au-
ctor citatus
Vitz Heo-
rici Octauij
seu

Historia
Concilii
Tridentini
lib. 3.
cap. 15.

1534. seu imbecillum illius animum, seu callidum in prorogando iudicio damnabant; neque secum reputabant, vel oportuisse perpetuo causâ superfedere, hoc est, nihil unquam agere, vel quandocumque tandem lis diiudicaretur, potuisse statim aliquid contingere, cuius ne suspicio quidem cordato viro prius incidisset. Mox 20. Aprilis, Reginâ petente, in Senatu datæ literæ, quibus executio sententiæ mandabatur.

^a In Actis
Consistorial.
^b Vide Spondanum
ann. 1534.
num. 5.

Henricum auditâ sententiâ, ferunt aliquamdiu fluctuasse, hinc religione ac famâ, hinc libidine ac superbiâ eum distrahentibus: sed hæc, quippe geminum appetitum ad delectamenta prouocant occupantes, rationis imperium detrectarunt. Quapropter quacumque Pontifici obedientiâ per suas ditiones abrogatâ, Caput Anglicanæ Ecclesiæ seipsum constituit, colendumque præbuit. Ordinem Ecclesiastico interdixit capitali supplicio cultum omnem Romanæ Sedis, tametsi verbis titulisque solum exhibitum: expunxit uero è consuetis Ecclesiæ precibus precessionem pro incolumitate Romani Pontificis, & illius loco apposuit, à *tyrannide Romani Pontificis, libera nos Domine.*

Citatus au-
tor Henrici
Vetæ.

De his quæ egerat, ad varios Principes Catholicos & hæreticos scripsit. Hi factum comprobant, sed utriusque causam detestantur. Optauissent Protestantes, ut eorum sectam palam amplecterentur: sed ille quamdiu vixit id recusauit. Quin statim atque descendit ad Pontificem, multos hæreticos comburi iussit, siue Lutheranis iratus, utpote radicem illam repudiantibus, cuius fructum poscebant, siue illius libri doctrinis inhærens, quem ad eorum scita refellenda conscripserat, siue Regno prospiciens, ne veteri euersâ Religione, quies publica pariter euerteretur. Quod narrat Suauis fuisse à plerisque collaudatum, tamquam consilium summæ prudentiæ, cum se Romano iugo subtraxerit, ritibus ac Religione minime perturbatis.

At nullo alio exemplo licuisset clariùs perspicere, quam inter se indiuidua sint in quouis Regno veneratio Catholici Capitis, & Catholicæ Fidei conseruatio. Quis Principum, Religione deserta, unquam adactus ad polluendas sibi manus tanto ac tam illustri sanguine, tot capitum nobilitate, virtute, doctrinâ præstantium, ut Henricus solo in Pontificem obsequio ciurato? Enimuerò exegit ille postmodum vitam adeo subditorum motibus turbulentam, adeo funestam ministrorum strage sibi maximè intimorum, & vel etiam duarum coniugum, adeo popularibus exterisque vitæ merore

inuidere potuerit. Exactâ tandem vitâ Regnum tam malè constitu-
tum reliquit, vt non modò confestim eruperit in apertam hæresim,
quâ semper grauidum schisma est, sed ex hæresi orta subinde est tam
enormis rerum confusio, vt magna Britannia, excellentium olim
ingeniorum parens in Orbe Christiano, degenerarit nostrâ ætate
ex discordia in Babelem, ex tragicis calamitatibus in Thebas.
Quis autem non animaduertat, quàm hæc duo inter se dissideant,
hinc Pontificem non agnoscere Religionis Caput, hinc eam Reli-
gionem retinere, cuius dogmata simul accepta nihil habent certi
ac stabili, à quo proximè pendeant, nisi Pontificis auctoritatem,
quâ neglectâ, nequit alia Scripturarum intelligentia persistere, quæ
sit vna suiue tenax, non autem varia pro innumerabili ingenio-
rum varietate: quin etiam nequit tutum solidumque fundamen-
tum præstare, quo nixi conspiremus omnes in credendo, hanc vel
illam esse veram partem Diuinæ Scripturæ. Dum igitur cupiebat
Rex, in veteris Fidei vnitatem suum Regnum perseuerare, necesse erat
vt vel inuitus idem cerneret perseuerans in illius Capitis Fide, in
quo vniuersa hæc vnitas coalescit, hoc est in fide Pontificiæ aucto-
ritatis, adeoque vti cogeretur exhaurire Britanniam optimo san-
guine, in omnibus mortali vitâ ademptâ, qui eam posthaberent im-
mortali. Sed huius indiuiduæ coniunctionis aliud exemplum Sua-
ui proferendum non esset, quàm Suavis ipse, qui concepto prius in
Romanos Pontifices odio, postea in Romanum Pontificatum, ab
odio ad impugnationem progressus, & in hac à leuioribus Ecclesia-
sticæ iurisdictionis articulis ad solidiora fundamenta Apostolici
Principatus transgressus, continenter deinceps per sua scripta in
eam doctrinam impietatem se præcipitem egit, vt nihil aliud de ipso
certo constiterit, nisi eum non fuisse Catholicum. De reliquo,
cuiam sectæ adhaerit, incertum; minusque omnium vero
dissimile videtur, nulli adhæsisse. Atque vt hominem in ærumnis
Romanæ Sedis festiuus exultantem, ac imprudentiæ in ea sedentis
insultantem deprimam, ipsum, seu potius ab eius calamo seductos,
duplicis hac in re erroris admonebo.

7 Errat primò: quoniam, tamen grauem quidem passa fuerit Ec-
clesia iacturam tam piæ florentisque nationis, maiorem tamen pas-
sa est Britannia ab Ecclesia iam seiuicta. Neque hic loquor de sem-
piterna celestis felicitatis iactura, cum hic in eos scribam, qui nul-
lam aliam prudentiæ existimationisque regulam agnoscunt, nisi flu-
xa terræ commoda; adeoque necesse mihi est vti sermonibus Chri-
stiano homine minime dignis, vt ab his capiat quibuscum loquor.

Pars I.

Oo

Com-

1534.

Componatur ex vna parte status ille humanæ felicitatis, quo Catholicus Orbis, ac Roma eiusdem Regia, ante Anglicanum diffidam fruebatur, cum eo quo nunc fruitur, spectatis literis, virtutibus tranquillitate, existimatione, opulentiâ, gloriâ; ac leue quoddam detrimentum deprehendatur. Conferatur ex altera parte verus Angli olim Catholica, cum eadem postea schismatica; & deprehendatur in ea vera, non fabulosa metamorphosis, quâ nobiles Reginae in rabidas canes commutatae. Ita profectò contingat necesse est; si nocet corpori vnus manus abscisso, multò grauius nocebit manus ipsius à corpore seiunctio.

Secundus error ad Pontificis imprudentiam spectat. Sed ea sane nulla fuit: humana siquidem prudentia non ab euentu petenda, sed ab antecedentibus futuri euentus coniuncturis. Ausim præterea affirmare, etiam si Pontifex euenta tunc minime probabilia illius sententiæ diuinasset, nimirum, eam neutiquam sustinendam Austriacæ potentia viribus, tam illi additis, si sanguinis, honoris, sollicitationum, promissorumque ratio haberetur; Regem iam annos plurimos adeò religiosum in eam impietatis voraginem se submersurum, vt inde numquam emergeret; Regnum tam egregium haud obliuaturum sacrilegis flagitiis hominis perditâ libidine infanientis; Regis filiam priorem natu ac Religione Catholicam, atque heredem Regni sine prole obituram, Sceptrumque in manus adulterinæ sobolis delapsurum, quæ legitimum sibi dominum in Angliam sumere nequiret, si Pontificis iurisdictionem in Ecclesiâ legitimam agnosceret. Vbi, inquam, Pontifex hanc ærumnarum leuiem inopinabilem prænouisset; tamen ex prudentiæ lege illud ipsum peragere debuisset. Eâ sententiâ vnus quidem Regni obsequium deperditum; sed confirmata Pontifici potestas, in qua Christiani Principes, quotiescumque ad Iustitiam ac Religionem per inemendabilem contumaciam violandam induxerint animum, Vaticana tela pertimescant, quæ in Regni discrimen Henricum Octauum rede gere: & quamquam per eam occasionem, non vti necesse fuerat res euenerint, tamen Regem illum infelicem in se, multoque infeliciorem in posteros reddidere. Certè huiusmodi exemplum Principibus Catholicis animos addere ad impie agendam absque terrore non poterit: contra verò, si Pontifex post adeò turpiter conculcatam iustitiam contra ius fasque tam inclyræ vxoris, abiectam reuerentiam in Ecclesiæ Caput, despectam matrum religionem, deses adhuc elanguisset; indicasset profectò, in sacrae potestatis armamentario solum suppetere tormentarium puluerem.

ad inanem edendum strepitum, non pilas fulmineas ad vulnerandum: atque ita iacturam fecisset illius auctoritatis, quæ in animis improborum terrore continetur. Nec aliâ sanè lege videmus ceteros uti Principes: fulminantur proscriptiones, promulgantur edicta in perduelles Prouinciarum perturbatores, tametsi dubium sit satisne virium sit ad ea exequenda, tametsi quandoq; viribus hi postea præpolleant, tametsi denique interdum oporteat immunitatem iisdem concedere, eisdemque in amicitiam reuocare. Nihilominus ea priora prudenter peracta, ne iis omissis vnusquisque citra metum rebellaret: satiusque semper est, spiritus contumaces timore pœnæ frænare, quam impunitatis spem illismittere.

CAPVT XVI.

Nota Clementis consilia de Concilio. Ipsius obitus; eique Paulus III. successus.

IAm verò ut historiam ad propositi argumenti seriem redigamus, affirmat Suauis, Cæsarem iis auditis quæ de Concilio Rango- nus Nuntius proposuerat, conquestum cum Pontifice, quòd actum ab eo fuisset cum Protestantibus aliâ omnino ratione quàm Bononiæ conuenerant, adèd ut illi se delusos existimarent; ab eo- que enixè quæsisse, ut rationem iniret, quâ ipsis fieret satis: hæc verò Cæsaris literas in Vaticano confessu lectas octauâ Iunij, ac paulò ante nuntios perlatos, à Lantgrauio Hassiæ armis Ferdinando ademptam Wirtembergæ ditionem, ac Duci Ulrico hæretico legitimo domino restitutam; vnde opus fuerat Ferdinando cum iis pacem componere: Multos ex Purpuratis Patribus dixisse, Lutherani- seà victoriâ elatis aliquid concedendum; nec vtendum ampliùs callidis artibus, sed verè sincereque Concilium conuocandum: verumtamen Pontificem, cum eorum potiori parte animaduertentem, fieri non posse ut ab hæreticis Concilium acciperetur iis conditionibus, quæ Romanæ Aulæ conducerent, sanxisse, Cæsari respondendum: cum in dies nouæ subnascentes discordiæ inter ipsum & Galliæ Regem, aliosque Principes Christianos audirentur, opus esse potiùs illas componi, quòd ex Concilio fructus expetiti colligerentur.

2 Mirum certè non est, Suauianas narrationes ab historica veritate aberrare; sed absurdum est, vel à poëtica verisimilitudine recedere: altero solùm opus est quòd veraces simus, altero quòd saltem veraces credamur. Quo nam pacto fieri potuisset, ut Cæsar conquereretur, à Nun-

1534.

à Nuntio Rangone actum cum Protestantibus aduersus quam inter se ac Pontificem Bononiæ conuenerat, si etiam tum mandata concorditer fuerant tradita duobus Ministris, ab utroque Principe Germaniam destinatis; si Legatus uterque à Ferdinando rei transigendæ rationem acceperat; si uterque simul aduentus rem peregerat, utriusque simul Ioannes Fredericus communi Protestantium nomine responsa reddiderat scripto? Sed rem enucleemus. Quinam è sancitis articulis, quæ syllaba fuerat immutata? Ipse plane Suis ea ne leuiter quidem indicat, cum ad ipsa fucanda nullus suppetat color. Quid? nonne ipsemet narrat, quod ex legitimis etiam Commentariis constat, tunc fuisse à Protestantibus reiectum Concilium consueto Ecclesiæ more celebrandum? Num forte Bononiæ concordauerant, habendum esse Concilium contra morem Ecclesiæ? Subdolâsne artes Cætus Patrum nuncupabat, cum ea conditione Concilium propositum? An erant auctores Pontifici, ut aliâ ratione illud cogeret? Atqui eius narratio tam longè à uera deflectit, ut numquam in Patrum Senatu Cæsaris seu querimoniæ seu literæ recitatæ fuerint, quantum ex eiusdem Senatus actibus liquet.

Scire iuuat, notam fuisse Pontifici, simulque molestant, parum sibi decoram, sed communem opinionem, susceptum ab eo illud iter ex priuato studio, quod patruelis neptem extolleret: quod eodem ob rationes supra relatas falsum arbitror. Idcirco in primo Patrum Purpuratorum confesio, à Romæ post suum regressum habito, publicas causas exposuit itineris à se suscepti: scripsitque^a potestati Romanorum Regi, se percupidum Concilij ex pio Cæsaris fratris voto; eâ ætate temporisque inclementiâ, itineris laboribus, marisque periculis caput obiectasse, quod Regem Galliæ ad consensum impelleret, cuius opera ad eam rem tam ingentis tamque perspicui momenti uidebatur: ea de causa, quod arctius eius animam ac uoluntatem sibi coniungeret, cum illo affinitatem contraxisset. Se quidem in eo Rege magnum Religionis studium nactum, sed ab eodem rem Christianam adedumhe variis motibus turbatam certum, ut opportunitiora tempora præstolanda existimaret, quibus ex cunctis Christianorum Prouinciis Concilium per omnium conspirationem fructuosius coalesceret. Hanc animorum præparationem ipsum utique curaturum polliceri, & consecutorum sperare: dolere se nihilominus; quod unde regi ipsam impetraturum confidat, solam rei spem tetulisset; quamquam ceteroqui congressus non absque emolumento Reipublicæ Christianæ fuisset: nullis quippe

a 12. Decembris
1534. ut in
Actis Confessio-
stijal.
b 20. Martij
ann. 1534.

quippe malis obuiam itum, indicatis per hæc armis, quæ in Cæsarem Rex antea moliebatur. 1534

4 Et sane de Concilio fatetur Suavis ipse, Regem urgente Clemente impendisse operam, uti Protestantes aliquam Italiae urbem comprobarent, cum Pontifici satis esset, eos consentire se Concilio interfuturos, uti Rangoni significauerant, tamen obtemperaturos se neququam pollicerentur: hoc enim ab hominibus adeo perditis sperandum non erat, illud verò Pontificem ac Cæsarem apud Catholicos satis commendabat. At illi Regis postulationi non assensere: ac præterea in Commentariis Petri Soriani, Veneti Oratoris apud Clementem VII. & Paulum III. habetur, ab Rege ipso ob alienationem animi à Carolo, recusatum Concilium in Germania, & agrè etiam Mantuæ acceptum, utpote iuris clientelâ, & propinquitate loci Imperij ditionibus nimis coniuncta.

5 In Vaticano Consessu ter, quantum comperio, ea de re actum post reditum Clementis, & ante illius obitum. Primò 18. Maij, quâ die exposuit Pontifex grauiſſimorum malorum seriem, quæ à Germaniæ dissidiis oriebantur, Anabaptistarum obsidionem, bellicos Turcarum apparatus ad Tunetum expugnandum. Atque ut hæc duo postrema intelligantur, breuiter insinuandum: de primo, Anabaptistas, innumeras sacrilegas ineptias disseminantes, occupato Monasterio præcipuâ Westfaliæ urbe, Regem ibi creauisse Ioan- nem quemdam Bocoldum Leydensem sarcinatore, qui post ductam uxorem in adulterio deprehensus, ac inde noxam libidinis sanctimonie velo studens obumbrare, ausus est capitali pœnâ subditos cogere ad polygamiam, ritibus impijs ac ridiculis solenniter profitendam. Hi ergo ab Episcopo, ut legitimo Domino illius urbis, obsidione premebantur, ac postea deuicti, vulgo prius ludibrio fuere, deinde verò neci traditi, non ob cruciatum minus, quam ob ignominiam detestabili. Quod attinet ad secundum: Hadriadenus Oenobarbus, Solimanni classis Præfectus supremus, Neapoli, Romæque prius exterritis, potenti classe oram Italiae percurrens, direptisque Capreis, Fundis, Prochyta, Terracinaque, Tunetum versus deinde impetum vertit, ut inde Muleassem expelleret, qui crudeliter ambitiosus, quâ trucidatis quâ occæcatis vnâ cum Maiorone natu maiore vno & viginti fratribus, eorumque filiis, præter Roscetem fortunatâ elapsus fugâ, sibi Regnum Tunetanum occupauerat, subditis odiosus. Hinc Solimannus, per speciem expellendi tyranni, legitimi que Principis restituendi, tentabat, prout euenit, Regem eiusque ditionem sibi reddere vestigales, maioremque Christianis

Vide Spondanum anno 1534. num. 16. & anno 1535. num. 18.

6534. stianis populis eâ Regni proximi accessione metum incutere. De his itaque in eo Confessu Pontifex rationem reddidit.

Secundò, de iisdem rebus apud eosdem locutus est Clemens 8. Iunij, vt memorat Suauis, recensuitque denuò damna & discrimina Germaniæ, ex ea dissensione Religionis profecta, ac demum Patribus demandauit, vt re adeò graui attentius ponderatâ, in sequenti Senatu de opportunis remedijs sententias dicerent. Tertio, post biduum in Senatum Pontifex venit, nimirum 10. Iunij, lectæque ibi sunt literæ, non Caroli, sed eius fratris, quibus oppugnatus, non expugnatus Wirtembergensis Principatus nuntiabatur, quem Cæsar ante annos plurimos Ulrico abrogatum, Ferdinando contulerat, proptereâ quòd recusabat Ulricus illum sibi à Carolo, tanquam ab Archiduce ac Domino hereditario bonæ partis Sueuiæ, beneficiario iure dari agnoscere. Postea verò noua illa obfidio acciderat; cum enim fuerit in more positum, decimo quoque anno fœdus quoddam (Circulum Sueuicum appellant) apud Germanos instaurari, à Frederico Cæsare institutum, accitis vrbibus Imperio non omnino subiectis, quò per illud communis pax conuaretur; hoc fœdus postremò renouari haud potuerat ob Religionis dissidia. Vnde Lantgrauius occasione arreptâ, aliorumque hæreticorum Principum opibus fretus, illam Ferdinandi ditionem inuaserat. Ipse verò Ferdinandus concordiam Norimbergensem, vt notauimus, exeunte Iunio confirmauit, adeoque aliquot hebdomadis post enarratum Confessum, in quo Suauis ea de re Pontificem conquestum affirmat.

Cardinales concordiam sententiâ decreuere, nullum fore salubrius remedium, tum hæresi, tum reliquis Reipublice calamitatibus, quam Vniuersalem Synodum, pacemque inter maximos Christiani nominis Principes. Proinde, vt Pontifex pro vtraque eousque laborem impenderat, ita peculiari sedulitate eidem insisteret. Et quoniam emolumenta per Concilium speranda paci communi debebant inniti, eam primo loco promouendam. Ita libri legitimi de illo Patrum Confessu loquuntur; cetera commenticia.

Paulò post euenere quæ de obitu suo Pontifex præfagierat; qui post molestum variumque morbum, vnde se alioque grauiore mædico affecerat, die 25. Septembris decessit. Eius mors tanto excepto gaudio, quanto ipsius electio; non solum ob eam fatietatem quam parit diuturnitas Imperij per electionem deferendi; sed ob calamitates in illius administrationem ingruentes, quæ Principem plerumque inuisum, vt noxium reddunt, cunctis vt infaustum. Is etiam doctus

1534

dotibus verè caruit, quæ populorum studia conciliant, quæque in eo tamquam in Leonis patrie sperabantur, creditoque illius Pontificatus capite, cuius re verà solum dextera extiterat; beneficentiâ videlicet & humanitate, quæ in Leone præstiterunt, excessu noxio, sed plausibili; in Clemente defuerunt, defectu minùs quidem nocente, sed magis inuiso. In eo timor dominabatur: ea nimirum animi affectio, quæ dum alios pluris æstimat, hominem aliis minoris æstimabilem reddit. Ceterum mens in eo rerum plurimarum capax, magna in agendo solertia, conspicua morum grauitas, plurima linguæ efficacitas: hæc tamen decora, quæ Ministrum egregium priùs effecerant, haud quidem satis fuerunt, ut amabilem Principem postea redderent.

9 Postremis diebus aptè rationem iniit deligendi sibi successoris. Nam Mediceo Cardinali, patruelis sui filio, hominem ad id commendauit, non sibi amicitia in primis carum, nec beneficiis maxime deinctum, sed meritis supra ceteros insignem; Alexandrum videlicet Cardinalem Farnesium, Sacri Collegij Decanum: ita heredem voluit in Principatu, quem in Senatu non creauerat filium. Hunc postremis duobus Comitibus summi Principatus sibi competitorum Clemens expertus fuerat, quod in imbecilliorum animis odium parit, in obicem quasi propriæ celsitatis, at in magnanimis existimationem auget; victi siquidem amplitudo, victoris excellentiæ pretium facit. Hinc ab eo postea grauissimis negotiis consiliisque difficillimis admotus, ac demum Romæ Legatus pro Pontifice constitutus, cum is in Galliam profectus est.

Clementis iudicium subsequenti Vaticani Senatores, primò Comitiorum die concordibus suffragiis Alexandrum ad Pontificatum euehere Octobris die 13. Ait Suauis, ubi primùm Pontifex renuntiatus est, se Honorium Quintum nuncupasse; inde, cum solenniter coronaretur, Pauli III. nomen accepisse. Equidem huic errato libens potius pepercissem, quippe nonnullis Scriptoribus communi, nisi Suauis exquisitam rerum cognitionem sibi gloriosius arrogaret, cum tamen multas potius quam selectas habuisse videatur. Id igitur mera fabula est, ut constat non modò illorum Comitiorum Commentariis, ab iis qui interfuere conscriptis, atque ex Ephemeride Blasij Cæsenatis, à Pontificiis ceremoniis, ac Petri Pauli Gualterij Aretini, qui pariter adfuerunt; sed ex legitimo libro, in quo Vaticani Senatus acta continentur.

* Videatur Spondanus ann. 1534 num. 9.

CAPVT

Ex Relatio-
ne Oratoris
Sortani.

PRæ se tulerat semper Paulus, cum Senator esset, animi propensionem in Concilium, quæ viam strauit supremæ dignitatis, compulitque ad eam ipsi deferendam Cardinales Cæsari ad dictos; atque eandem ille voluntatem in summo fastigio confirmauit. Sed uti mortales prudentiam à simulatione seiungere haud consueuerunt, cum tamen huius vsus summa sit imprudentia, quippe qui diffidentiam alienationemque in aliis excitat, quæ duo præcipue & suasionem retundunt, & rerum, quas apud alios aggredimur, successum interuertunt; ut, inquam, haud solent mortales secernere duas hæc qualitates, quamuis sibi mutuò repugnantes; ita prudentiæ opinio de Paulo callidiores induxit, ad optati Concilii simulationem illi appingendam: & tamen nihil Pontifex diligentè prætermisit, donec rem ipsam perfecit. Quamquam ipse in eodè seculis Clementis cunctationem purgauerit, cum ea obstaculâ fecerit, quibus hîc se retineri prædicabat; dum non semel Paulus visus est non modò incassum indixisse Concilium, sed ob Legatos miserit, quos post diuturnam & otiosam moram opus fieri reuocare, quod ceteri minimè conuenirent: neque vniquam nichoare illud licuit, nisi eo impetrato, quod decessor uti necessariam conditionem postulauerat, hoc est, inter Cæsarem ac Regem Galiliæ concordiam.

Gemina in re visus est Paulus Clementem prudentiâ superare. Prima fuit; Noluisset quacumque specie, ne meræ quidem defensionis, cum Principibus Christianis fœdus habere. Satis ille intellegebat, quicumque in aliqua lite cum altera parte confederatum se gerit, numquam eundem posse apud alteram partem in quouis alio negotio æqui iudicis fidem obtinere. Altera fuit; Haud male fuisse animatum de Concilii euentu, uti Clemens solebat, qui diu professus est, se illi assentiri, quò votis potius communibus iustisq; quibus obsecrandum erat, quàm quòd sponte suâ opportunè illud arbitrareretur. Atque id in causa fuit, ut à plerisque crederetur, voluntas eius Concilium auersata, ut sæpè vsuuenit, iudicium mentis traxisse ad improbandum ceu noxium, quòd vniuersè expectatur, ceu dictamus Ecclesiæ vulneribus salutaris. Eadem ratio mouit, ne tamquam arduam Concilii Congregationem ostenderet, ut Clemens quidem affirmabat, ac re ipsa etiam haud

haud sanè infcius, eum, qui rem aliquam auidius efflagitat, abhor-
rere tamquam ab aduersante voluntati suæ, ab illo qui rei confi-
ciendæ difficultates in medium affert. Paulus itaque satius habuit,
vt ab ipsa re obstacula detegerentur, & ipse haberetur ab hominibus
potius minùs in p̄noscendo sagax, quàm minùs propitijs in agèdo.

1534.
1535.

3 Idcirco in primo Senatu * 13. Nouembris aperuit Patribus eum-
dem de Concilio sensum in se, quem in Purpura præ se tulerat; eosq;
cohortatus est, vt in seipsis, Cuniq; vniuersa, ad morum emendatio-
nem exemplo cunctis futuram incumberent; designauitq; ad id post-
eà, non quidem tres solùm Patres quos * Suauis nominat, sed Picco-
lomineum Cardinalium Decanum, Sanseuerinum, Ghinuccium, Si-
monettam, Cæsium, Christophorum Iacouaccium, tunc *Datarium*,
eundemq; Episcopum Cossanensem, mox Purpuratum, Episcopum
Nicosiensem & Aquensem, qui etiam in Romana Rota Duodecim-
uiru agebat, viros Canonum peritos, in negotiis expertos, & ingenio
moderatos, quales oportet Censores sint, ne postea censuræ ipsæ
magis noceant quàm corrigant, magisque sint ad contemplandum
speciosa, quàm ad agendum accommodata. His verò auctoritatem
amplissimam in cuncta tribunalia impertit. Antè hanc solemnem
Censuram designationem, * diu ea de re deliberatum; ac in Diplo-
mate exposita rerum capita, quæ opportuniore ad id censebantur,
eaque in Vaticano consensu proposita, singulorum iudicio priuatim
expedenda: sed postea in alio * consensu decretum, ne vulgaretur
in diploma; quippe quod dum reformari mores iubebat, fatebatur in
iis, in quibus reformandos curabat, deformationem inesse; adeo-
que obtreccationes hæreticorum apud vulgus confirmasset, ac præ-
terea nihil amplius supra Maiorum decreta præstitisset. Proinde
opus esse potius dari operam vt ea seruarentur, tam in tribunalium
emendatione, quàm in morum honestate ad exterorum exemplum:
atque vt huiusmodi decretum re perficeretur, potestatem iam in-
dicatam tribuit Pontifex Censoribus, quos retulimus. His à Suau-
seu ignoratis seu dissimulatis, errabunda destituitur eius narratio
inter falsitatis liuorisque laruas & vmbas.

* Non 12.
vt dicit Sua-
uis, & con-
stat ex Actis
Consistor.

* 23. Augu-
sti in libro 1.
Diploma-
tum Secreto-
rũ Pauli III.
in Secretaria
Diploma-
tum fol. 53.

* 19. Aprilis
anno 1535.
vt in Actis
Consistor.

* 9. Iulij.

4 Mox etiam legauit Pontifex varios Nuntios, quibus apud Prin-
cipes Concilium promoueret. Egregios etiam viros in Purpurato-
rum Senatum * adlegit, inter quos Ioannes Fischerus, Episcopus
Rossensis: is fuit qui à Latina lingua sumpto vocabulo, *Rossensis* di-
ctus est, vir doctrinã ac sanctitate præclarus, cui nonnulli volumen
tribuunt, ab Henrico Rege antea typis editum in Lutherum. Hic
habebatur id temporis in custodia ob Regis indignationem, cuius

* 21. Maij
ann. 1535.

Pars I.

Pp

impiis

1535.

impis iussionibus subscribere recusabat, quamquam initio, ne impetum obsistendo stimularer, plus æquo indulserit: cuius indulgentiæ, quamdiu postea vixit, frequenter seipsum incusavit. Neque verò eam illi dignitatem Pontifex detulit, quòd eandem speraret Regi venerationi futuram; vt pro certo ponit Suauis, quòd Paulum derideat, quasi deceptum in eo ac delusum. Quem vtquam spes allexisset huiusmodi obsequij ab eo Rege exhibendi, qui conculcandi Pontificis, eiusq; Hierarchiæ destruendæ studiù ostentabat? Consilium Pontificis fuit, vt auctor ipse Henrici Vitæ scribit: *Carceris iam annis molestiam solari eà nouæ dignitatis accessione; ac* Roffensi, quocumque tandem modo per hoc quamuis mortale præmium, illos annos rependere, quorum iacturam patiebatur pro Summo Pontificatu defendendo: quandoquidem præclis animis, vel ex regula felicitatis naturalis, inest præsumptio, honorem ipsà vitâ non malè emi. Eadem etiam cum ceteris dignitate donatus Nicolaus Scombergius, Archiepiscopus Capuanus, natione Suetus, qui præcipuis Magistratibus in Ordine Prædicatorum functus, ad eam Sedem euectus fuerat à Clemente, adhibitusque consiliis grauioribus, æquè ac Gilbertus Episcopus Veronenis, vterque summæ prudentiæ ac pietatis; sed prior in Casarem, alter in Gallorum Regem propensior. Hunc itaque Scombergium Paulus tunc existimauit reconciliandis Germanorum animis idoneum administrum: nec eum impediit vel in remuneranda hominis virtute, vel in credendis negotiis eiusdem fidei, affinitas citra culpam illius contracta cum hoste Sedis Apostolicæ maximè capitali: etenim (si tamen verum asserit Orator Sorianus in suis Commentariis) Scombergij consobrina, quæ iam inter sacras virgines le Deo vouerat, postmodum Luthero nupsit.

Philosophatur Suauis, Pontificem haud vero Concilij emendationisque studio rem gessisse, propterea quòd confestim inter Vaticanani Patres adsciuit Alexandrum Farnesium, & Guidonem Ascanium Sfortiam, nepotes suos iuniores. Verùm, quòd Paulus amore sui sanguinis nimium exarserit, haud inde extemplò conficitur, non fuisse in reliquum Religionis studiosum; prout liquet ex vniuersa serie eius Principatus. Quemadmodum enim ex vnica honesta actione non rectè deducitur virtutum vniuersitas, ita perperam ex vnico deformi actu omnis virtus excluditur. Eius vero in Paulo vitij nota tam est homini consuetâ, vt pro vitij nota non haberetur in quouis alio Principatu, qui supra conditionem hominis non assurgeret. Adèò vt planè Philosophus asseruerit, à Principibus

eum suam progeniem, quæcumque ea sit, ad Principatum non prouehunt, *virtutem exerceri supra modum humane nature.* Proinde qui ob hanc humanæ conditionis labem Pontifices vituperat, inesse Diuinum quiddam in Pontificatu fatetur. Ceterum nonnulli in Paulo ex humana imbecillitate lapsus, quos in Principatus illius initio expandit Suauis, vt infamix afflatus veluti prodromus animos paret secuturis obtrectationibus, quadraginta iam annis præcesserant ipsius electionem, & antequam Purpurâ claresceret, ac per eam temporum licentiam, quorum memoria non sine horrore ac vituperatione repetitur. Postea verò tam decorè, tam integre vitam instituit, vt in omni Pontificatu inter summos habitus fuerit; in tribus Pontificiis Comitibus, inter Solio proximos; in postrema verò electione, sine competitore in eodem Solio collocatus. Quod non nisi præcella virtus consequi potest: non semper quidem concordia omnium voluntate conscenditur; at sine illa numquam. Quicumque rerum publicarum notitiam delibauit, satis nouit, administrationem Pauli extitisse Pontificiæ prudentiæ præclarum exemplar. Ex iis quos Vaticani Patres creauit, quatuor continenti successione per annos duodeviginti primam Sedem tenere; & præter eos primaria illius ætatis capita, virtute ac doctrinâ in supremo Senatu ab eo constituta, vt duo iam laudati Rossensis & Scombergius, vt Contarenus, Sadoletus, Polus, Bembus, Alexander, Moronus, Bellayus, Guidiccionus, Parisius, Truxius, & Carolus Lotharingus. Enimuerò acerbior in Paulum se habuit Suauis, quàm eius tempestatis hæretici; de quibus Vergerius Nuntius pluribus in literis à me inspectis narrat, in existimatione singulari apud eos fuisse tanti Pontificis probitatem ac merita; vt mox constabit, cum planè oportunitas instet enarranti huius Nuntij electionem ac iter.

C A P V T XVIII.

Vergerius in Germaniam Nuntius. Eius colloquia cum Principibus tam Catholicis quàm Protestantibus, & cum ipso Lutero. Et quænam responsa reddita.

Pontifex itaque, quò penitiùs Germaniæ statum exploraret, Romam acciuit Petrum Paulum Vergerium Iustinopolitanum, qui apud Regem Romanorū Clementis nomine Nuntium agebat. Ab eo cognouit, vnicum exasperatis Germanorum

Pp 2 rum

1535. rum animis mitigandis lenimen fore, si Pontifex promptum omnino procliuemque animum patefaceret ad Concilium celebrandum, absque vlla cuiusvis obstaculi mentione; illudque rei ipsa, quocumque tandem modo conuocaret. Illi siquidem Nationi, discordiis intestinis defatigatæ, nullam quietis aliunde spem affulgere: adeoque hostis loco eum ducere, qui Concilij conuocationem reuocaret in dubium; seruatoris, qui eam polliceretur. Prætereaque sibi persuadebat, per errorem vulgo frequentissimum, à sola Pontificis voluntate Synodi congregationem re ipsa pendere. Eam igitur agendi rationem secutus Paulus, Vergerium ipsum in Germaniam legauit, tamquam ingeniorum, quibuscum agendum erat, expertum, & auctorem Concilij à se promouendi. Tradidit eidem Diplomata ad cunctos Principes seu Catholicos seu Protestantas, charitatis quàm dignitatis studiosior. Iniunxit, vt vnice locum cogendo Concilio statuendum curaret; quæ conditio minime poterat in incerto relinqui: de reliquis verò conditionibus taceret, quò obices omnes amoliretur; re postea inceptâ, cetera facilius componi posse. Quod consiliam eeu periculo proximum improbare licebat, nisi grauissimis pariter malis remedia quoque periculi plena prudenter adhiberentur. Quin deinde monuit Pontificem Nuntius, vt consiliam de non agitandis in futuro Concilio priorum definitionibus, vel ipsos Oratores Cæsareos ab eo celebratur: secus enim, cum illi ad Cæsarem scriberent (in cuius Concilio Lutherani aderant, suam factionem de singulis admonentes) ad primos eius rei Nuntios tumultuatos Protestantes, ac promissa Concilij negotium euanesceret; quod ipsum à Cardinali Leodiensi postea significatum, cuius sententia erat, perniciosum quidem, sed tamen necessarium fore Concilium. Pro Sede Concilij Mantua proposita: cui, vt alibi diximus, Cæsar consenserat, adueniente Germaniâ, cum de iis ibi Episcopus Dertonenfis egerat; & quæ vrbs tum clientelâ, tum propinquitate Germaniæ, ceteris rationibus minùs fortasse opportuna videri poterat.

Litteræ Vergerij 12. & 24. Septembris, quæ sunt in Volumine Biblioth. Vatic.

* 17. Maij
ann. 1535.

Quæ fuerint tradita Vergerio mandata ad ea conficienda, ex eadem epistola liquidò constat: * sic enim ad Ambrosium Recalcatum, qui erat à Secretis Pontifici, scribit: *Duabus de causis me Pontifex in Germaniam legauit pro Concilij negotio; altera nimirum vt dissuaderem, ne quis hoc anno Conuentus habeatur, per quem forsitan peccatoris Nationis Synodus celebretur, vti minabantur: altera, vt re ipsa Concilium Oecumenicum conuocaretur.* Neque quisquam putet, hæc ab eo scripta timoris impulsu, ne literæ interciperentur: altera enim epistola

stola * arcanis notis scripta hæc profert initio: *Mihi planè liquet, Paulum verè integerrimum sanctumq; Pontificem eo me animo delegasse, ut non solum motus, qui timebantur, sopirem; sed ut Germanorum animos ad ipsum Concilium sincerè veraciterq; pararem.* 1535
 * 29. Augu-
 sti an. 1535.

3 Anxius erat, nec temerè, de eo Conuentu Paulus. Nam hinc Germaniæ Principes significabant, se nihil certi respondere posse, nisi simul coirent: hinc cœtus ille in peculiare Concilium abire poterat, ex vno constatum corpore, cuius magna pars corrupta integræ parti admiscebatur. At verò in Oecumenica Synodo, ceteras omnes nationes complexura, pars tabida, præ incorrupta, modica sanè fuisset.

4 Optimam de Pontifice opinionem vel in hæreticis nactus est Nuntius, non modò in ea quæ præcesserat illius virtutis famam, sed in gemina illa agendi ratione sub Pontificatus initia, cuius meminimus; hoc est, in Concilio efficaciter procurando, & se in Christianos Principes æquè propenso præstando. De loco, Catholici Principes ferè omnes, excepto Palatino Septemuiro, nihil opponebant Italiæ ac Mantuæ; tantummodò consensum Cæsaris postulabant. Hic verò Africano tunc bello distractus, ac de Gallico ac Britannico sollicitus, nondum animi sui sensa patefecerat, ob causam mox exponendam. In Catholicorum de loco sententiam venit paulò post Georgius Brandeburgicus, primarius Lutheranorum fautor, tametsi duos Catholicos Septemuiros Patruos, ut alibi vidimus, haberet. Qui * non solum Vergerium excepit honorum officiis, cuicumque summo viro consentaneis; sed in responso ad Pontificem, eum *Dominum clementissimum* appellauit, adiecitque alias obsequij formulas, Principibus hæreticis insuetas.

In isdem ac ceteris Literis.

Literæ Vergerij arcanis notis scriptæ: 23. Iulij. 1535.
 * Literæ Vergerij: 7. & 19. Augusti.

5 Interim de Cæsaris in Africa victoria per Germaniam fama percrebuit, Goletà ac Tuneto feliciter expugnatis; quæ summoperè negotium promouit. Etenim antehac indigens Cæsar potentium Germaniæ opum, & conscius occultæ inuidentiæ multorum ibi Principum Austriacæ stirpis incrementis, non modò verebatur, ne ab illis desereretur, sed etiam ne captâ externarum expeditionum opportunitate, domi cuniculus ab isdem ageretur. Hinc adnuebatur illos sibi beneuolos præstare, atque ab omni suspitione dimouere, quâ opinarentur, sibi esse in animo ipsos per vim ad veterem Religionem adigere. Proinde supremum Cæsareæ Domus Præfectum, Adrianum Crozum ad eos miserat, qui contraria testaretur. Adeoque ex vna parte cupiebat quidem, ut Concilium, à Germanis summoperè expetitum, promitteretur; ex altera verò nolebat.

3535. vllam ex Italia Urbibus ad id probare, nisi satis explorata prius illorum voluntate, qui in aliis Conuentibus semper efflagitauerant urbem Germaniæ. Quare, dum aliqui ex Germanis Principibus, quamquam alioqui consensurus esset Cæsar, reluctarentur illius celebrationi in quouis Italia loco, causati, non licere Cæsari Comiti-
 * Licetæ
 26. Augusti.
 tiorum decreta negligere; ceteri verò, tametsi propitij, non aliter consentirent, quam Cæsare comprobante; atque hic sententiam suam promere non auderet, nisi Germanorum consensus præcessisset; videbatur nouus Conuentus euitari non posse, quo decreta prioris abrogarentur. Verùm ea victoria Cæsari timorem minuit, Germaniæ auxit. Nihilominus cum ingenius adeò de sua libertate sollicitis ita Nuntio agendum erat, vt simul minimè imperiose remgereret, simul auctoritatem Pontificis sustineret, quam deprimere conabantur hæretici. Is itaque sic sermonem ea de re cum illis temperabat: * Cum liceret Pontifici Concilium vbiicumque censuræ indicere; tamen ex paterna beneuolentia, ac singulari illius egræ nationis existimatione, velle prius eorum consensum deposcere.

Ex maximo
 proliza Ver-
 gerij epi-
 stola 11.
 Nouenbris.

Incommodè sanè tunc incidit Iochimi Septemviri Brandeburgi mors. Duo enim ab eo liberi relictæ ad sectam Lutheranam propendebant matris operâ, quæ Christierni Dania Regis soror, illius hæresis virus tam altè hauserat, vt cum illius vsus à marno fuisset ipsi interdictus, ab illo ad Saxonem suum consanguineum profugerit. Tentatum igitur, quâ Moguntini eorum patri auctoritate, quâ Nuntij studiosis officiis, ne in apertam hæresis professionem, adeò Catholicis perniciosam, erumperent. At Nuntius, quò possit cum iis agere Berolini degentibus, coactus est per Saxonis ditionem iter facere. Quapropter necessarium duxit, in aperto haud pernoctare, ne rusticis hæreticis insanè furentibus præda foret, sed in tuto personam quam gerebat collocare. Itaque ab eo petiit, qui Wittembergæ absentis tunc Ducis vices obtinebat, vt isthac sibi tuto transire liceret. Hic maiori quàm à Catholico sperari potuisset obsequio, Primorum quosdam è suis misit viarum duces; vetuitque cauponibus, ne quidquam ab eo pretij caperent. Postea illi processit obuiam cum equitatu Nobilium: ex equo cum salutaturus desiliit: in ipsas ædes Principis illum deduxit, voluntique mensæ assidenti ipsemet ministrare. Ceterùm de Pontifice frõdenter atque honorificè cum eo locutus, dixit ab eo Pontifice verè Synodum expeti, à qua decessores refugerant; adeoque eumdem in ea procella Iridem salutarem futurum.

Die postero, cum ientaculum Nuntius manè prægustaret iter facturus,

Æurus, ad obsequium regressus idem Saxonis Vicarius, adduxit unum Lutherum, & Ioannem Bugenagium Pomeranum. Erat hic insignis apud hæreticos; qui ex auctoritate Lutheri, ac Wittembergensis Academiae, Sacerdotes Sacris initiabat; obtenta sacrilegij irritique ministerij excusatione, quod Lutherani adigerentur ad ea, cum Episcopi recusarent eos Sacris admouere.

8 Hoc inter Nuntium ac Lutherum colloquium pluribus sanè mendacijs peruertitur à Suavi, quàm Troiæ bellum ab Homero, cum illud depingat velut indecorum Pontifici, quasi eius iussu quaesitum, & à Nuntio assentionibus promissisque viliter affusis, & imprudentiã sensisque parum religiosis deturpatum: ex altera vero parte gloriosum Martino, sententiarum pietate, responsionum sapientiã, magnanimitate repulsarum. Operapretium erit illud hic in summam redigere ex prolixis Vergerij literis, ea de re scriptis Recalcato, qui erat à Secretis Pontifici.

9 Qui Saxonis locum tenebat, duos illos adduxit, dixitque (Vergerij verba transcribo) *Absentibus Principe, aliisque literatis viris, Wittembergensi Academiae interesse solitis, in Thuringiam pestilentia causa translata, alios sibi non suppetere, qui mecum cognita mihi lingua colloquerentur; proinde inter ientandum illis aures præberem, qui sapientes illic habebantur. Non potui sanè, cum in huiusmodi versarer loco, non assentiri ac Martinum, eius socium audiri ad finem usque ientaculi, & dum famuli equos conscenderent. De Luthero deinde tam contemptim loquitur, quàm ex sequenti earumdem literarum particula palam fit. Latine, inquit, adeò inepte loquitur, ut certum mihi videatur, aliquot libros eius nomine vulgatos, qui nonnihil latinitatis & eloquentiæ redolent, Luthero tribui minime debere. Et paulò post: Hanc solam urbanitatem exhibuit, quod capite detecto mecum loquebatur, & quaedam protulit in laudem Pontificis: audiuissè se, illum prudentem ac probum esse, iam tum cum Romæ aderat, quo tempore (subridens bestia subdidit) multa Missarum sacrificia peregi. Atque uti confestim quid de eo sentiam expromam; ducta coniecturà ex vultu, habitu, gestu ac verbis, siue malo demone sit correptus necne, cerè ipsamet arrogantia, malignitas & imprudentia totus est. Euius deinde descriptis indumenti varietate, vilitate in agendo, morumque licentiã, subiungit: Primum quod protulit, me taciturnum conspicatus, fuit, an quidquam in Italia de ipso audiuissè, eum esse ebriosum Germanum. Multas præterea hominis ineptias enarrat, quem numquam præ se tulisse quidquam prudentiæ dicit, nisi semel, cum habitã de Rege Britannia mentione, sibi temperavit, ne ea damnata comprobarètve, quibus Princeps ille immaniter sæuierat in vi-*

ros

1535. ros probos; quamquam à Vergerio interrogationibus super eâ re compellaretur. Tantum quoque abfuit, ut Nuntius illi laudes, ac promissa blandius aut abiecte indulserit (quod utique fingit Suauis) ut è contrario scribat: *Equidem magno cum cruciatu loquentem audiebam; nec umquam respondere volui præter pauca verba, ne truncus viderer.* Postremum ait, cum de Concilio sermo incidisset, Martinum in rabiem actum dixisse: *Veniam in Concilium: & me capite diminutum volo, nisi meas opiniones defendero aduersus uniuersi mundi homines. Non est ira mea, sed ira Dei.*

Hæc fuit summa congressus. Neque sanè suspicari licet, ne fortè Nuntius in re ad Pontificem scribenda profusus à veritate deheerit: quod sanè effecisset, si Suauis narratio vera foret. Vult siquidem Suauis, à Vergerio ea promissa atque illicia ex præscripto Pontificis adhibita, adeoque non celauisse postea suum Principem, quæ illo præcipiente peregerat: præterquam quod ij sermones coram pluribus habiti ientante Nuntio, Pontificem aliunde latere minimè potuissent.

Supererat Vergerio, Lutheranorum Principum responsionem accipere. Ea verò fuit huiusmodi, quæ palàm fecit, haud illis posse per oblatum Concilium satisfieri. Nam Smalcaldæ coacti scriptum omnium nomine Nuntio reddidere, quo non solum Romanos Pontifices, Romanumque Pontificatum proscindebant contumeliosis nominibus tyrannidis in occupata iurisdictione aliena, sacrilegij in deprauata Religione, insidiarum in re dolose proponenda, sed repudiabant inprimis Concilium in Italia. Ut autem repulsum colorarent, ibant obuiam iis quæ obiecta fuerant de Germania, tamquam intuta ceteris regione, propter sectarum ibi tumultuantium contentiones; asserentes, in ea potiùs regione cunctis libertatem præberi, iusto ac moderato Cæsaris Imperio subiecta. Perinde quasi nec notæ nec recentes forent innumerabiles iniuriæ, illarum per

In Mandatis rerum quæ erant Cæsari proponenda post Conuentum Norimbergensem, in Volumen Archiuij Vaticanij inscripto, Ex Adis Synodicalibus.

eas Prouincias Ecclesiasticis, è quibus tandem Concilium erit constandum; adeò ut ne Ferdinandi quidem, qui Cæsaris locum tenebat, nec aliorum Principum auctoritas efficere poterit, ut Legatus Campeggius Purpurati habitu Norimbergam Comitiorum gratiâ tutus ingrederetur: quin ægrè prohiberi poterit, ne eidem Augustam transeunti obuiam non occurrerent centum pueri tetri dæmonis specie laruati, raptantes ad ludibrium hominem Purpurati habitu personatum. Causabantur præterea priora exempla Conciliorum (ad Constantiense scilicet alludentes, in quo Ioannes Hussus igni traditus) quibus docebantur, ne con-

cessa quidem quacumque fide publicâ, in Italiam irent, in cuius urbibus vniuersis aded pollebat Pontificia potestas: & tamen Concilij negotia tanti erant ponderis, vt ea per se ipsos, non per procuratores agitari oporteret.

12 Verum hæc ratio euicisset potius, Concilium in Germania cogendum non esse; cum ibi Constantiense peractum sit, in quo Ioannes Hussus per ipsos Germanos Principes flammis addictus. Neque licet excogitare Concilium, in quo Pontifex minus possit, quam in Constantiensi; vbi omnes ij dignitate abdicati, qui sibi ius ad Pontificatum tribuerant, & Hussus sociique damnati, quo tempore Romana Sedes vacabat. Ex altera verò parte, quis tantam Pontifici potestatem in qualibet Italia vrbe tribuisset, quæ perfringenda fidei publicæ satis esset, contra tam præpotentes tantæque venerationis Principes? Nónne paulò antè vel minores Italiæ reguli cum bello petuerant? Nónne multò plus ditionis ac virium obtinebat in Italia Cæsar, quam Pontifex? Nónne Mantuæ Dux Cæsaris beneficiarius erat, locique naturâ Germanorum aggressionibus obnoxius?

13 Opponebant secundo loco; Fraudulenter à Pontifice obtegi in proponendo Concilio ea suæ sectæ incommoda, quæ ipsius Decessor per Nuntios ac diplomata professus fuerat apertius: velle nimirum ipsum Concilio præesse, ac nolle in controuersiam vocari traditiones definitionesque præcedentium Conciliorum: quorum alterum idem esse, ac se Iudicem simul ac partem constituere; alterum, inauditò damnare; vtrumque verò aduersus omne ius factum. Deduci eam Pontificis mentem ex ratione propositi à Nuntio Concilij, quâ dicebatur, Pontificis esse Concilium indicere. Nec minùs de iis capitibus præteritos Pontifices sua sensa tam priuatim quam publicè declarasse. Fraudulentum atque iniquum esse quòd à Nuntio proponebatur, re scilicet inceptâ, postea de modo concordandum. Opus esse ante omnia, iudicij formam statuere; ac postea, vt consentiant Tribunali, postulare.

14 Per hæc satis omnibus compertum fuit, propositas à Clemente condiciones non obices fuisse Concilio, sed potius notam in eo fraudis abstersisse; quandoquidem ex ea Lutheranorum responsione constat, non posse de Concilio conueniri, quin simul de forma conueniretur, quâ constituendum fuisset. Quod verò attinet ad hæc conditiones, atque huiusmodi querelarum æquitatem: si Concilium cogere non erat Pontificis, cur aded angebantur, quòd ab eo non cogeretur? Iudicis ac litigatoris simul partes

Pars I.

Q9

tes

Historia
Concilij Tridentini
lib. 3. Cap. 18.

1535.

tes agere, priuatis profectò non licet: sed in Republica semper oportet supremam aliquam potestatem esse, cuius sit vel in causa propria ferre iudicium: alioquin ea suprema non esset, & infinitum abiretur, siue hic suprema præditus potestate vnus homo sit, vt in Monarchia, siue vnus Senatus, vt in Polyarchia: atque hoc quidem apud omnes in more positum. Num ipsi non intelligebant, æquè se incurfuros in incommoda ab ipsis adducta, vti Pontifex aliorum Cœtui se subdidisset? Ille namque Cœtus, Iudicis ac litigatoris munus obiret in ferenda sententia super ea questione, quâ quæreretur, num eiusdem Cœtus vel corpus integrum, vel membra singula subessent Pontifici, num verò illi præessent, vel certè ab eo non penderent. Hoc posito, quænam ratio postulabat, vt hoc Iudicis simul ac partis munus illi potius qui id nunquam possederat impertiretur, atque ei eriperetur, qui vel ipsi hæreticis fatentibus ipso functus erat in proximè superioribus Conciliis? Nec magis rationi consona postrema querimonia deprehenderetur, quâ quiritabantur, nolle Pontificem Ecclesiasticas traditiones, priorumque Conciliorum definitiones in controuersiam adducere. Perinde siquidem erat, eas in controuersiam vocare, atque simul fateri, Ecclesiam falli posse: quod si concederetur, quænam esset vera Scriptura diuina, quæ vera illius editio, quæ vera interpretatio? Quare ea in dubium vocare, perinde erat, ac velle in aliqua scientia disputare, sed disceptationem incipere ab inprincipiis, quibus ipsa tamquam fundamentis innititur, quæque ab eadem non probantur, sed pro certis ponuntur, adeoque à quis quæstionem de iis tamquam de ambiguis haberet, ambigens pariter de tota scientia, ac proinde negaret eam esse veram scientiam. Eadem ratione, cum præcipuum in Fide sit, eam esse certam, ipsam confiteri vt incertam, idem planè erit ac falsam fateri. Hinc deducitur, velle in Concilio de his articulis decertare, nihil aliud fuisse, quam eam inferre iniuriam Catholicæ Religioni, quam ipsæ sectæ suæ vociferabantur illatam; hoc est, eam falsitatis ante omnem disceptationem damnare: cum hoc tamen discrimine, quod altera per tot sæcula, per tot Concilia, tot viris doctissimis conspirantibus possessionem obtinebat, altera paucorum ingeniorum audax inuentum erat. Quin ipsa postulatio, vt per controuersias agerentur Ecclesiæ traditiones ac definitiones, duo simul contraria postulabat; vt scilicet Iudex constitueretur, simulque pro certo haberetur, eum Iudicem legitimum non esse. Quodcumque siquidem Concilium simul coactum nihil amplius habuisset auctoritatis,

1535.

tis, quàm ipsa Ecclesia; ergo idem planè fuisset illud cogi, vnaque pro certo poni, Ecclesiam falli posse, ac ipsùm cogi; simulque pro certo poni, idem quoque Concilium falli posse; adeoque non esse legitimum Iudicem Fidei; quæ falli nequeat necesse est.

15 Conspirationi Protestantium confidentiam auxerant Regum Gallia ac Britannia legationes. Hac fungebatur Edoardus Foxius, Erfordiensis Episcopus: illà Ioannes Bellayus, cuius oratio typis edita legitur apud Freherum. Anglus quidem, quò se aduersus Pontificis anathema communiret, fœdus illis obtulerat, præsertim in repudiando Concilio Mantuano, & quocumque alio, cui Pontifex præfideret, simulque in propugnando, Romani Pontificis auctoritatem supra Ecclesiam non esse Iuris Diuini, neque Christianæ Reipublicæ conducibilem. At cum in ceteris dogmatibus nec se fateri discordem vellet, nec in suo Regno turbas ciere, suumque librum damnare, pollicebatur, se Confessionem Augustanam defensurum accepto *Defensoris* titulo, prout *Fidei Defensor* appellabatur, dummodò de communi sententia nonnulli ex reliquis articulis emendarentur: proinde de hoc & reliquis ad fœdus spectantibus acturum in Britanniam mitterent cum legitima potestate Legatum. Gallus verò, cupidus in ditione Cæsaris comparandi sibi clientes, inflicta quibusdam supplicia Religionis causâ excusauit, ceu alterius sectæ asseclis, sui que Regni perturbatoribus. Suam operam obtulit ad eas controuersias componendas, fœdusque contra quoscumque vim illis eo nomine illaturos. Denique postulauit, vt vel ipsi mitterent in Galliam viros, quibuscum controuersia capita expenderentur, vel apud se cœtum haberent suæ sectæ Doctorum, ad quem suos ipse Theologos Gallia delegaret.

16 At verò Protestantes, cum animaduertent, vtrumque Regem in excludenda è suis ditionibus eorum secta persistere, solumque studere, vt vmbatili quodam patrocinio eos inescarent ad suas contra Cæsarem partes in rebus Politicis; decreuerunt vmbra vmbra rependere, rebusque oblatis vti solum ad Cæsarem cohibendum, ne vim ipsis inferret. Egerunt itaque gratias Henrico, quòd ille, vt pro certo sumebant, ipsorum doctrinis assentiret; de cetero ad eum missuros quæ statuissent. Francisci Regis Legato actis gratis responderunt, se quoque contra quoscumque Regem defensuros, excepto Cæsare & Imperio. Quod autem de congressu pro controuersis Religionis habendo proponebatur, rem esse grauissimam, sibi que improuisam accidere; adeoque multorum Principum procuratoribus necessariam ad id facultatem ibi non esse,

Qq 2 esse;

Tom. 3. Scriptorum de Rebus Germaniæ.

Historia
Concilii Tridentini
lib. 3. cap. 18.

1535. esse, se tamen curaturos, ut illi Principes de iis fierent certiores, et communi nomine ad Regem postea responsa reddituros.

Et sanè Franciscus Gallia Rex, literis imbutus ac ingenio curiosus, sollicitabatur ad audiendos in disputatione nouæ doctrinæ propugnatores à sorore Margarita, Nauarra Regina, quæ ad ingenium plusquam muliebris ostentationem insolitæ doctrinæ nouitati favebat: unde Rex ad Melanchthonem ciendum adductus. Quæ re cognitâ, Franciscus Cardinalis Turnonius, Archiepiscopus Lugdunensis, librum manu gestans Regem adiit, interrogatusque ab eo de libri auctore, respondit, Auctorem fuisse sapientissimum in Gallia Episcopum, eundemque virorum Apostolicorum alumnus, Irenæum Polycarpi discipulum; cuius inter præcipua documenta illud erat, Catholicis nulla esse colloquia, nulla commercia cum hæreticis commiscenda. Quæ de re tam grauius differuit, ut ab eo noxio consilio Regem deflexerit.

Vide citatos à Spondano anno 1535.

CAPVT XIX.

Cæsaris Romam aduentus: & indictum Mantuæ Concilium.

Vergerius, ut ipse suaferat, à Pontifice reuocatur, ut voce plenius distinctiusque narraret de Germaniæ statu ea, quibus explicandis semper calamus impar est. Statimque à Paulo Neapolim missus ad Cæsarem, eò regressum ex Africa, de iisdem edocendum. Inde Cæsar Romam aduenit die 5. Aprilis * moraturque ibi est, non quatuor solùm dies, ut Iouius scribit, sed triduum. Labitur quoque Suauis, dum illum in Confessu Vaticano loquentem inducit die 28. Aprilis, hoc est, decimo post eius discessum die. In Octobrem anni superioris incidit mors Francisci Sfortiæ absque liberis; adeoque Insubria in Cæsaris potestatem redierat: quod in Francisco Rege veteres igniculos suscitauerat ad eius, quod inesse sibi in eam ditionem arbitratur, eò certè flagrantiores, quò potentiorem ex eo suum æmulum prospectabat. Quare bellum in Insabria aduersus Cæsarem gerendum parabat; simul etiam Hariadenum, Africae cladibus irritatum, extimulabat ad Neapolitanum Regnum secum vnâ vexandum. Quod tamen fecerit nulli Francisco Regi emolumento fuit, sed plurimum eius famæ detraxit vel apud Gallos * Historicos, Religioni magis addictis quam Nationi. Etenim Gallus, conuersis maioribus virum neruis in Belgium Gallia finitimum, eidemque olim clientelæ iure obnoxium, eas contra Cæsarem in Italia copias, quas Hariadeno promiserat,

* Diarium Petri Pauli Gualterij, & Acta Consistorial.

* Vide Spondanum anno 1537. num. 4. & 5.

1536.

ferat, nequiquam suppeditauit. Hic proinde, neglecta à Rege promissa conquestus, Italiam deseruit, maiori terrore quàm damno percussam.

2. Verùm antequam hæc acciderent, Romam Cæsar accesserat, vbi prolixos intimosque cum Pontifice sermones habuit; adeò vt die septimo Aprilis ^a septenas horas vnà colloquentes insumpserint. Ac die postremo Pontifex Senatorio Cœtui proposuit ^b conuocationem Concilij; cui omnes consentire. Inde viri aliquot rerum experientissimi ibi designati, qui de Concilij habendi ratione confulerent. Ea cura Principi Senatus Piccolomineo Cardinali demandata, vnaque Purpuratis Patribus, Campeggio, Ghinuccio, Simonetta, Contareno, Cæsio, & Cæsarino, ac præterea Aleandro, ac Vergerio; adeoque septem Purpuratis, vni Episcopo, aliique Præfuli; non autem sex Purpuratis & tribus Episcopis, vt refert Suauis. Existimauit Vergerius, nondum Mantuæ indicendum Concilium, nisi postquam ea vrbs disertè à Germanis probaretur, quò in eo sui rationem habitam agnoscentes, rem facilius aggredirentur. Omittendam pariter in diplomate conditionem illam, *secundam formam præcedentium Conciliorum*; cum ea non nisi ad augendas aduersariorum querimonias conferret, neque fuisset appositã, cum indicta fuerant proxima Concilia Constantiæ ac Basileæ. Ex propositis à Vergerio, secundum placuit, non primum; propterea quod Protestantium consensus in Concilium vllum legitimum speranda non erat; Catholici verò iam implicite consenserant, cum ipsi Mantuam probauerant, *si Cæsar asseniretur*, iamque de huiusmodi conditione constabat. Cæsar enim certus denique, Lutheranorum proteruitatem per Conuentus mulceri non posse (quod multò sibi prius innotuisse monstrauerat in responsione reddita propositis à Gambara conditionibus, vt supra dictum est) eoque animosior quò minus indigens, vnice animum adiecerat ad explenda Catholicorum vota; qui tandem & numero plures erant, nec minus acriter quàm hæretici Synodum efflagitabant, & magis ex animo cupiebant. Hic verò palmarium mendaciorum admirabilem structuram compingit Suauis, quæ Cæsarem æquè ac Pontificem repræsentat, nihil in eo negotio seu Religionis integritati seu Reipublicæ Christianæ quieti studentes, sed vtilitati politicæ solum inhiantes.

^a Diarium Petri Pauli Gualterij. ^b Vt in Actis Consistor.

* Vergerius tunc Episcopus non erat, sed Episcopus primò insignitus, die 5. Maij eodem ann. vt in Actis Consistor.

3. Dicit, Cæsarem recenti victoriâ tumidum in spem venisse expellendi Gallum intra biennium ex Italia, ac deinde sibi subiiciendi Germanos: neque illi curæ fuisse, quâ formâ cogeretur Concilium,

Qq 3 lium,

torix
Trid
s 1
V

1536.

lium, cum id duplicis rei gratiâ solùm posceret: altera erat, ut Pontificem coerceret, si pro more decessorum se cum Gallis coniungeret, ubi eos debilitatos cerneret: altera, quò Germanos ipsos in suam potestatem redigeret. Potestas enim Pontificia ab eo secundaria censebatur: ac propterea ipsi Mantuam probari, neque de conditionibus laborare.

Sed ordiari postremo. Si hoc ita se habebat, ergo Lutherani Mantuam iniuriâ recusabant, quasi Pontificiæ auctoritati nimis obnoxiam, Synodumque in Germania flagitabant, ut haberetur in vrbe aliqua *æquo ac moderato Cæsaris Imperio subiecta*. Præterea, si Mantuæ coactum Concilium poterat Pontifici frenum iniicere, ergo non alliciebatur Paulus humanis commodis, ut ibidem illud tam enixè postularet. Sed quam in Carolo Cæsare mentem fingit, ut hæc tam friuola cogitaret? Tametsi Mantuæ fieret Synodus, nonne ea è Gallis etiam, è Polonis, ex Italis conflanda erat, qui vim à Cæsare pati non poterant, & ad suorum Principum nutum illinc abiissent? Si Pontifex cum Rege Galliæ, aliisque Italiæ Principibus, ad eius tuendam libertatem sanxisset fœdus aduersum formidandam Caroli potentiam, nonne Cæsar animaduerteat Synodum illicò discissam iri, nec amplius Oecumenicam futuram, & quæ posset Pontifici timorem incutere? Iam quod spectat ad alteram causam, ut videlicet Cæsar sibi redderet obsequentes Germanos, quid poterat prodesse Concilium? Non quidem militibus copiis, cum id non nisi togatos complecteretur. Solùm igitur conducere ad hoc potuisset, dum hæreticos in inuidiam adduceret, per vniuersæ Ecclesiæ sensa eorum impietate patefactâ, eoque pacto rectæ conscientia viros excitasset ad conferenda Cæsari auxilia in eorum excidium. At hoc ipsum nonne prius Germaniam redigisset sub auctoritatem Magisteriumque Romanæ Ecclesiæ, quò palàm fiebat, quemcumque illi perduellem, fieri pariter Christo perduellem, vnde Protestantes tantæ perduellionis nomine vexarentur? Pontificia igitur potestas non poterat à Cæsare tamquam secundaria censei; sed tamquam ea, ex qua penderet suæ firmitas potestatis, quotiescumque vellet Lutheranos compellere ad obtemperandum Edictis Cæsareis, quæ Pontificiarum sanctionum legumque reuerentiam præscripserant. Enimverò ex tot Caroli decretis significationibusque antea actis super ea Religionis causa, quiduis aliud apparet potius, quàm remissum Religionis studium, & Pontificiæ auctoritatis incuria.

Affirmat deinde Suavis, Paulo non displicuisse Concilium eo tempore,

1536.

tempore, quo Rex Gallorum Sabaudiâ & agro Pedemontano occupatis, opplebat armis Italiam, cum inde decora suppeteret opportunitas armato milite Synodi muniendæ. Nec in mentem incidit sibi, post pauculas paginas esse narrandum, Concilium Mantuæ ex eo non fuisse coactum, quod Mantuanus ibi stabilia militum præsidia poscebat, Pontifex verò armatum Concilium recusabat. Ad hæc percontor: Erantne militares illæ copix solius Pontificis stipendio conducendæ? Num ipsi satis virium erat ad alendum exercitum, qui reliquis Christianis Principibus timorem incuteret? Minimè verò. Quod si is accepturus erat stipendia, maxima ex parte à ceteris Principibus, nonne is terrori potius fuisset Pontifici quàm munimini?

6 Narrat denique, Paulum Cæsari bellum Germanicum suasisse, non tam ad Lutheranos opprimendos, quàm ad eum auertendum ab occupanda Insubria, quippe cupidum, ut ea ad Principem Italicum deueniret: adeoque arbitrabatur, se Cæsari suadere posse, ipsum Pontificem, & vnâ Venetos, quâ officiorum quâ armorum viribus satis futuros ad eam Prouinciam contra Gallos tuendam. At primò quidem, nimis hebes ac imprudens fuisset Paulus, si vel ex humani commodi mensione ardentius præoptauisset eam ditio-nem Italico subiectam domino, quàm hæresim funditus euersam. De nullo sanè Pontifice ea suspicio vmquam incidet: & Paulus quidem ipse, qui contra hæresim validissimas copias Cæsari suppeditauit, pro rebus Insubrix ne vnum quidem militem, vnum ter-runtium subministravit. Age porrò: Si Cæsar bello Germanico distrahebatur, num idcirco Mediolanensis ditio ad Italicum Prin-cipem deuoluebatur? An Rex Gallix tam oscitanter languesce-ret; qui tam acriter, tam ardentè se gesserat, ut obsistentibus illi Caroli V. & Henrici VIII. Angliæ Regis viribus fœderatis, pax aliter confici non potuerit, quàm vel Mediolanensi vel Belgicâ ditione concessâ Carolo Aurelianensi Duci, Francisci filio secun-do loco nato, cum iam extincto Delphino, primi filij iura deue-nissent in Henricum Catharinæ Medicæ matrimonio iunctum? Quod sanè præstandum fuerat, nisi properatum eius Ducis funus promisso Cæsarem absoluisset.

In Pace facta
17. Septem-
bris 1544.
vide Iouium
in fine suæ
Historiæ, a-
liosque cita-
tos à Spon-
dano eo an-
no, num. 12.

7 Postremò: Quinam poterat Pontifex suas offerre copias contra Gallos impetum in Italiam facturos, cum apud se potissimum sta-tuisset, cunctisque sæpiùs declarasset, velle se inter Christianos Principes medium, & nullarum partium stare; cumque de hoc ipso, quo tempore Cæsar *aderat Romæ, sanctiones confecisset? * 24. Aprilis
Habe- anno 1536.

torix
Trid
1
IV

1536. Habebatur in his, bello inter Cæsarem & Gallum imminente, se-
quò pacificatoris officio vtilius fungéretur, polliceri inter vtrius-
que partes medium perstiturum, neutrius secum fœdere accepto,
neutri seu pecuniæ seu militum porrecto auxilio; neutrum etiam
in sacras ditiones recepturum, neutri denique quidquam opis diti-
tè vel obliquè collaturum: præterea quamdiu bellum duraret, se
in nullum Christianorum Principum arma moturum; sed solum
sua defensurum iura, vbi fortè suæ ditionis homines obedientiam
sibi debitam detrectarent: adhæc, se nulli ex Italia Principibus im-
pedimento futurum, ne pro se quisque cum alterutra parte fœdis
iniret. Sex menses in gratiam Cæsaris censuras & Apostolici iuris
iura inhibiturum aduersum Camertium & Vrbinatum Duces
Postremum subsidia necessaria Heluetiis Catholicis daturum, ad
Religionem ibi fortiter sustinendam. Quod si bellum in Turcas,
aliòsve Christianorum hostes mari terræ incidisset, pro viribus,
expeditionisq̃ conditione, aurum ac militem suppeditaturum.

* Hoc to-
rum perferi-
ptum ab ho-
mine qui rei
interfuit, ex-
tate in
Archio
Borghesio-
rum.

Cæsar dum Romæ morabatur die 17. Aprilis, secundo Paschæ,
& proximo antequam discederet, in Aula Pontificia, vbi Senatus
haberi solet, coram Pontifice iamiam * in Sacello sacris operaturus,
Patribus Purpuratis, ac Aulicorum frequentia, horam integram His-
panico sermone concionem habuit, quâ post gratias officiosissimè
actas Pontifici, ac Patrum Senatui, ob Decretum conuocandi Con-
cilij, acerbè de Rege Galliaë questus est, ob illata in se arma: offe-
sâque suæ causæ æquitate, & aduersarij iniquitate, affirmavit postre-
mò, futurum opus fuisse, quò semel Christiana Respublica conquie-
sceret, vel pacem omnino stabilem firmari, vel bello dirimi, solo
vtriusque illorum discrimine, vt ambo pallio, gladio ac pugione
solum armati, in conspectu explicatarum copiarum singulare ce-
tamen inirent: in ea re suum animum Pontifici se patefacere, & de
Regis animo intra vigesimum diem velle se reddi certiore.

Respondit Pontifex, Sperare se fore, vt Diuina Clementia ea ma-
la minimè permitteret, sed pacem potiùs inter eos concederet, pro
qua conficienda nihil se diligentia curæque prætermisurum. Gal-
lorum Regis Orator, qui Romæ degebat, permissu Pontificis in
medium processit, petiitque à Cæsare, vt quando ipse Hispanica
linguæ haud erat probè peritus, prolata ab eo verba sibi scripto tra-
derentur, quæ ad suum Principem mitteret. Cui Carolus subre-
cit, se non ea locutum, quò ad Regem Galliaë perscriberentur, sed
quò Pontifici ac Vaticanis Patribus causæ suæ rationem redderet.
Quòd si Orator expeteret ea cum suo Rege communicare, sciscita-
retur.

retur ab Oratore item Gallico, qui apud se erat, Hispanici sermonis satis gnaro, & cui sæpius sua sententia explicuerat, quæ huiusmodi erant in summa. Mox Italicis verbis compendio recensuit quæ iam narrauimus: adiecitque, reliqua vel se Regi per literas, vel Pontifici ex scripto significaturum. Postero die duo Gallici Oratores Cæsarem iam discessurum rogarunt, uti declararet, an pridie ipsorum Principem ad singulare certamen prouocasset. Quibus Cæsar respondit: Si eam habuisset mentem, se tam parum reuerenter cum Pontifice utique non acturum, ut coram ipso quemquam ad certamen prouocaret: solum pronuntiasse, satius sibi videri, ut singulari ipsorum, quam communi tot capitum certamine finis bello imponeretur: id Pontifici se iterum confirmare, eumque sollicitare, ut rem totam à Rege pernoscendam curaret. Postea verò die 5. Maij, Christo in cælum Ascendenti sacrâ, eodem in loco recitata est à Gallico Legato iussu Regis responsio ad Cæsaris concionem, nullo alterutrius partis emolumento, præterquam impotentem animorum perturbationem exprimenti.

10 Digressio Cæsaris, diploma confectum, quo Mantuæ Concilium indicebatur 23. Maij * futuri: quod perlectum & comprobatum fuit 29. Maij in Patrum Senatu; additaque Pontificia sanctio, quâ decernebatur, si perseverante Concilio Romana Sedes vacasset, noui Pontificis eligendi potestatem non penes Concilium, sed penes Cardinalium Collegium futuram. * Deinde in proximo Senatu 2. Iunij promulgatum diploma. Tria in eo spectari affirmabantur; Hæresum excidium, Christianæ Reipublicæ pacem, & Libertatem fidelium regionum, quæ Turcarum tyrannide premebantur. Ad perficiendas diplomatis iussiones, Legati tres ex Purpuratis in * alio Senatu designati, Caracciolus ad Cæsarem, Triuultius ad Regem Galliarum, Quignonius, cui à S. Crucis titulo cognomen erat, ad Regem Romanorum, viri prudentiâ singulari, & Principibus, ad quos destinabantur, accepti. In eodem huius electionis Senatu literæ perlectæ, quibus nuntiabatur, ab Anglorum Rege deprehensam in adulterio Bolenam coniugem suam, quin potius concubinam; eaque propter simul cum fratre, aliisque quatuor nobilibus viris criminis socii capite plexam. Ita sæpè contingit, ut flagitium sub honoris ac diadematis larua infamiam inferat ac securim.

* Non 27. ut Suauis asserit.

* Extat totum in Actis Consistorialibus.

* 9. Iunij.